

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 27 października 2022 r.

Poz. 5943

UCHWAŁA NR LIII/371/2022 RADY POWIATU RADOMSzczańSKIEGO

z dnia 28 września 2022 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomszczańskiego na lata 2022-2025"

Na podstawie art. 4 ust.1 pkt.7 i art.12 pkt. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1526) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840), po uzyskaniu pozytywnej opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi, uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomszczańskiego na lata 2022-2025,, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Radomszczańskiego.

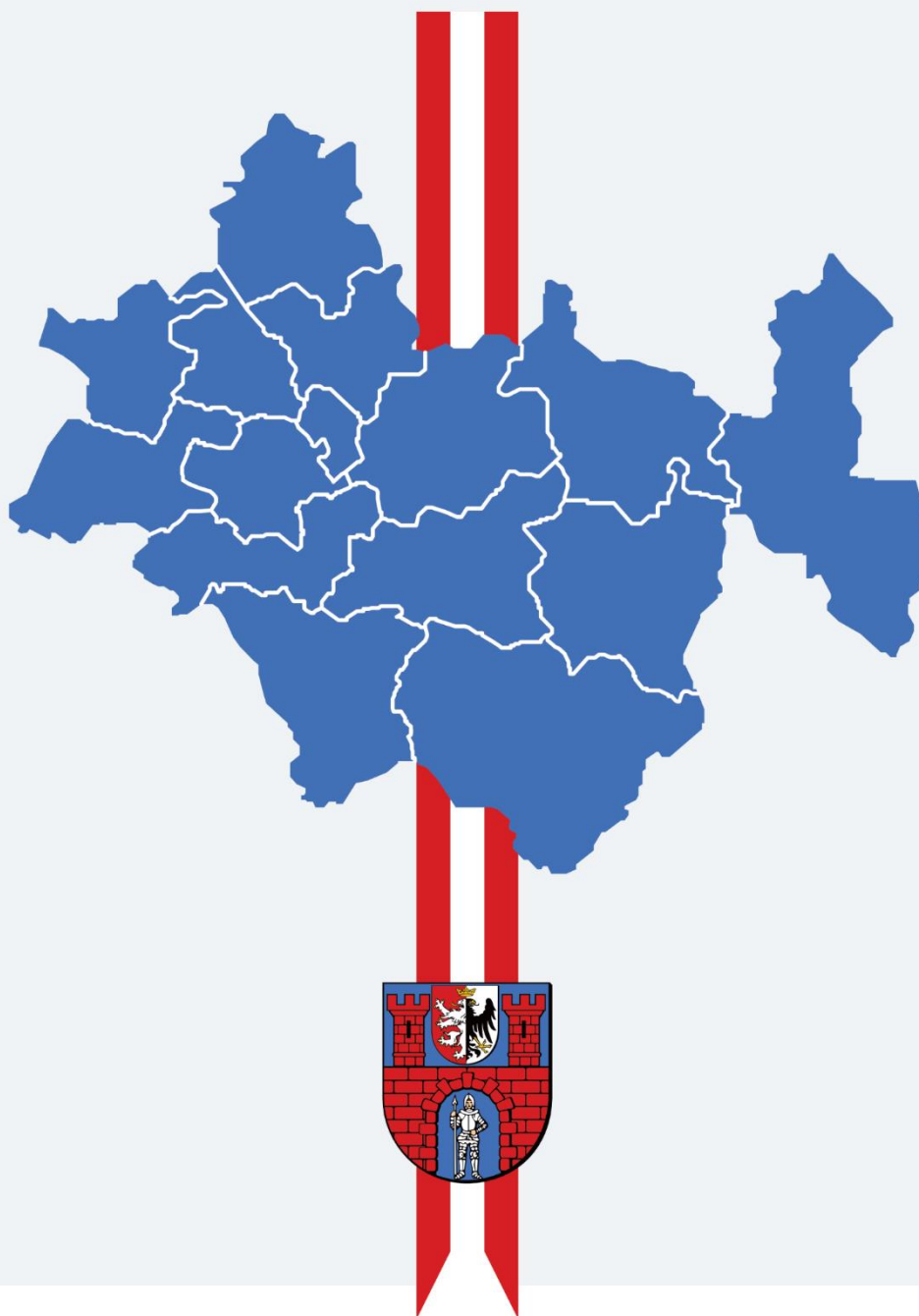
§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady
Powiatu Radomszczańskiego

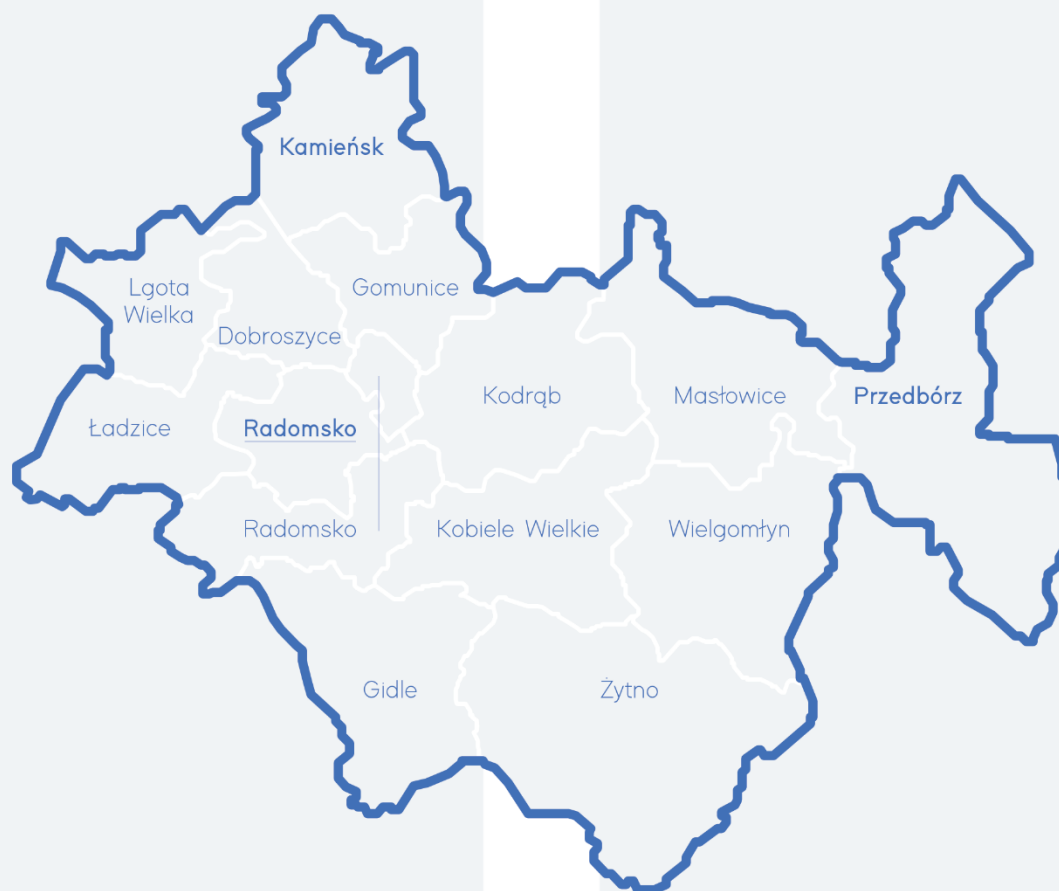
Krzysztof Zygm

Załącznik do uchwały Nr LIII/371/2022
Rady Powiatu w Radomszczańskim
z dnia 28 września 2022 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU RADOMSZCZAŃSKIEGO NA LATA 2022–2025

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY – – GMINY

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY – – WOJEWÓDZTWA

Spis treści

I. WPROWADZENIE

II. UWARUNKOWANIA REALIZACJI PROGRAMU

1. Podstawa prawna opracowania Programu
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami
3. Najważniejsze uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa
 - 3.1. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
 - 3.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022
 - 3.3. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
 - 3.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+
 - 3.5. Wojewódzki program opieki nad zabytkami
4. Najważniejsze uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa.
 - 4.1. Kompetencje powiatu w zakresie ochrony zabytków

III. DIAGNOZA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU RADOMSZCZAŃSKIEGO

1. Charakterystyka powiatu
2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa
3. Ewidencja zabytków powiatu radomszczańskiego
4. Charakterystyka i zasoby dziedzictwa kulturowego powiatu
 - 4.1. Zabytki archeologiczne
 - 4.2. Zabytki nieruchome
 - 4.3. Zabytki ruchome
 - 4.4. Muzea
 - 4.5. Szlaki turystyczne
5. Ochrona walorów kulturowych i historycznych
6. Dziedzictwo kulturowe

IV. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

V. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

1. Realizatorzy i podmioty współpracujące we wdrażaniu programu
2. Źródła finansowania działań
3. Monitoring i ewaluacja programu

VI. SŁOWNIK POJĘĆ

VII. SPIS MAP, TABEL I ZDEJEĆ

1. Spis map
 2. Spis tabel
 3. Spis zdjęć
 4. Spis schematów
- VIII. ZAŁĄCZNIKI
- IX. BIBLIOGRAFIA

I. WPROWADZENIE

Zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego ma kluczowe znaczenie dla kulturowej identyfikacji, budowania wartości i poczucia tożsamości mieszkańców, a także planowania społeczno-gospodarczego rozwoju wykorzystującego kapitał bazujący na lokalnych zasobach.

Niniejszy dokument został opracowany w związku z obowiązkiem wynikającym z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003r (Dz. U. z 2022 r. poz. 840.).

Opracowanie programu można podzielić na trzy kluczowe fazy¹:

- Fazę **poznawczą** – polegającą na zebraniu i analizie istniejących dokumentów o charakterze strategicznym i planistycznym, opracowanych na poziomie kraju, województwa, powiatu, gmin, a także rozpoznaniem zasobu dziedzictwa kulturowego powiatu i gmin.
- Fazę **analiz i wniosków** – polegającą na analizie stanu dziedzictwa w oparciu o zebrane w fazie poznawczej dane oraz określenie szans i zagrożeń, dla zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Fazę **programowania** – polegającą na sformułowaniu założeń strategicznych programu wraz z wskazaniem źródeł finansowania i opracowaniem systemu monitoringu i ewaluacji.

W programie przedstawione zostały zagadnienia prawne związane z ochroną zabytków i kluczowe dokumenty związane z przedmiotowym tematem na poziomie państwa, województwa oraz powiatu. W programie dokonano diagnozy zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu radomszczańskiego. W celu ustalenia celów, priorytetów oraz kluczowych działań w opiece nad zabytkami dokonano analizy SWOT. Ponadto podniesiono kwestie dotyczące zarządzania programem, w tym wskazano realizatorów oraz podmioty współpracujące we wdrażaniu programu, możliwe źródła finansowania oraz sposoby monitoringu i ewaluacji programu.

¹ por. „Gminny Program Opieki Nad Zabytkami. Poradnik metodyczny”, Warszawa, 2008 r.

II. UWARUNKOWANIA REALIZACJI PROGRAMU

1. Podstawa prawna opracowania Programu

Obowiązek sporządzenia Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ust 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – Dz. U. z 2022 r. poz. 840.). Zgodnie z ww. artykułem, zarząd powiatu sporządza program na okres 4 lat.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Ochrona zabytków została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (art. 5, art. 6 ust. 1, art. 86, Dz. U. z 2009 r. nr 114, poz. 946).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków stanowi ustawowe zadanie samorządów na poziomie wojewódzkim (art. 11 ust. 2. pkt 7. ustawy z dnia 5.06.1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. z 2022 r. poz. 1668), powiatowym (art. 4 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. z 2022 r. poz. 1526.) i gminnym (art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2022 r. poz. 559, 583, 1005, 1079, 1561.).

Kluczowym aktem prawnym, stanowiącym podstawę krajowych regulacji w zakresie ochrony zabytków, jest ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840.). Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami, należy uwzględnić przede wszystkim:

TABELA 1. KLUCZOWE PRZEPISY USTAWY O OCHRONIE ZABYTEKÓW I OPIECE NAD ZABYTEKAMI W KONTEKŚCIE OPRACOWANIA PROGRAMU OCHRONY ZABYTEKÓW

przepis	zakres
art. 3	Definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, w tym m.in.: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.
art. 4	Wskazuje, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu, w szczególności przez organy administracji publicznej, działań mających na celu: „Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.
art. 5	Określa na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez właściciela, wskazując na zapewnienie warunków: „naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w

przepis	zakres
	sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku, oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”.
art. 6	Stanowi dopełnienie art. 3 będąc katalogiem otwartym zabytków objętych ochroną prawną. Zgodnie z ust. 1, ochronie i opiece, bez względu na stan zachowania, podlegają: zabytki nieruchome, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne. Ust. 2 stanowi, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.
art. 7	Określa formy ochrony zabytków, do których zaliczono: wpis do rejestru zabytków; uznanie za pomnik historii; utworzenie parku kulturowego; ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
art. 16 ust. 1	Wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
art. 17	Określa zakazy i ograniczenia, które mogą być ustanowione na terenie parku kulturowego.
art. 18	Zakłada obowiązek uwzględniania przy sporządzaniu i aktualizacji analiz oraz studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego, wydaniu decyzji administracyjnych, związanych z ustaleniem lokalizacji lub realizacji inwestycji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także zapisów zawartych w programach opieki nad zabytkami.
art. 19	Wskazuje na konieczność uwzględnienia w procesie tworzenia dokumentów planistycznych ochrony: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. Ponadto nakazuje uwzględnienie w dokumentach planistycznych zapisów programu opieki nad zabytkami oraz dopuszcza ustalenie, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej, obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.
art. 20	Zakłada konieczność uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
art. 21	Wskazuje, że podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków.
art. 22	Określa kompetencje do prowadzenia ewidencji zabytków na poziomie krajowym, wojewódzkim i gminnym, oraz określa jakie zabytki powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków.
art. 89	Określa organy ochrony zabytków: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w którego imieniu, zadania i kompetencje w tym zakresie

przepis	zakres
	wykonuje Generalny Konserwator Zabytków; wojewoda, w którego imieniu, zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ponadto, uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w następujących dokumentach:

ustawa	zakres związany z ochroną zabytków
ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086, 1378, z późn. zm.)	Ustawa określa, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się stan, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2021 r. poz. 2351, z 2022 r. poz. 88., z późn. zm.)	W ustawie zaznaczono, przepisy w niej zawarte nie naruszają przepisów odrębnych, w tym o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Art. 39 określa procedurę prowadzenia robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków.
ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, 2127, 2269, z późn. zm.)	W ustawie określono, że ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości przez m.in. zachowanie wartości kulturowych z uwzględnieniem zabytków archeologicznych. Zaznaczono, że finansowanie ochrony środowiska obejmuje działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa dopuszcza także, określenie przez sejmik województwa rodzajów lub jakości paliw dopuszczonych do stosowania, w celu zapobiegnięcia negatywnego oddziaływania na środowisko lub zabytki.
ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098, 1718, z 2022 r. poz. 84., z późn. zm.)	W ustawie wskazano kompetencje, dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew lub krzewów z terenu nieruchomości, wpisanej do rejestru zabytków.
ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, z późn. zm.)	W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest m.in.: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa również sposób postępowania w przypadku gospodarowania nieruchomościami, objętymi ochroną konserwatorską.
ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności	Ustawa określa jako zadania publiczne, zadania w zakresie podtrzymywania i upowszechniania tradycji, rozwój świadomości obywatelskiej i kulturowej, rozwój kultury, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

ustawa	zakres związany z ochroną zabytków
pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z 2021 r. poz. 1038, 1243, 1535, 2490., z późn. zm.)	
ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385.)	Ustawa określa zadania muzeów, związane z przechowywaniem, ochroną, katalogowaniem oraz konserwacją zabytków. Nadaje ona muzeom prawo pierwokupu zabytków.
ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479., z późn. zm.)	Ustawa określa, iż zbiory bibliotek, mające wyjątkową wartość i znaczenie dla dziedzictwa narodowego, stanowią, w całości lub części, narodowy zasób biblioteczny, podlegający szczególnej ochronie.
ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 poz. 164)	Reguluje ochronę materiałów archiwalnych.
Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 1609)	Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków Rozporządzenie określa tryb wydawania pozwoleń na: 1) prowadzenie: a) prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, b) prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, c) prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, d) prac restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, e) robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, (...), f) badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, g) badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, h) badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, (...);

ustawa	zakres związany z ochroną zabytków
	2) przemieszczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, (...); 3) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, (...); 4) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, (...); 5) zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, (...); 6) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 i 1566 oraz z 2018 r. poz. 1496 i 1544) oraz napisów; Dziennik Ustaw – 2 – Poz. 1609 7) prowadzenie badań archeologicznych; 8) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, (...); 9) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku; 10) podejmowanie innych działań niż określone w pkt 1–6 oraz 8 i 9, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru zabytków, (...).

Źródło: opracowanie własne

Warto także zaznaczyć, że problematyka ochrony zabytków, jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego, znalazła się również w wielu **międzynarodowych** konwencjach ratyfikowanych także przez Polskę. Należą do nich m.in.:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturowych w razie konfliktu zbrojnego z 14 maja 1954 r., przyjęta na Konferencji Międzynarodowej w Hadze oraz Drugi Protokół z 26 marca 1999 r. o ochronie i poszanowaniu dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych (błękitna tarcza).
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r., zobowiązująca do ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom swojego dziedzictwa kulturowego.
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z 16 stycznia 1972 r., stanowiąca, że dziedzictwo archeologiczne stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument działań historycznych i naukowych”.
- Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r., dotycząca wdrażania polityki ochrony krajobrazu jako dziedzictwa kulturowego, zwracająca uwagę na współpracę na szczeblu regionalnym i lokalnym dotyczącą m.in. krajobrazu transgranicznego.

- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 20 października 2005 r., dotycząca ochrony różnorodności form wyrazu kulturowego, tworzenia warunków rozwoju kultur i swobodnego oddziaływania na płaszczyźnie lokalnej, krajowej, międzynarodowej.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z października 2003 r., ratyfikowana przez Polskę 8 lutego 2011 r.

3. Najważniejsze uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa

Program opieki nad zabytkami Powiatu Radomszczańskiego wykazuje zgodność na poziomie strategicznym z dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego. Cele te zostały wskazane w wyszczególnionych poniżej dokumentach:

3.1. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)²

Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) w znacznym stopniu wpłynęła na realizację działań strategicznych i przestrzennych na poziomie krajowym. Zakres dokumentu, który obejmuje opiekę nad zabytkami i dziedzictwa kulturowego został umieszczony w działaniach i projektach do roku 2030 r. Działania przedstawione w Strategii to:

- ochrona i promocja dziedzictwa narodowego, poprzez inwestycje w rozwój sieci muzeów, zabytki, dobra kultury, promocję i wspieranie dziedzictwa kulturowego znajdującego się na liście światowego dziedzictwa UNESCO;
- wzmocnienie tożsamości, poczucia wspólnoty, więzi pokoleniowych dzięki zwiększonemu dostępowi do dzieł i instytucji kultury na wszystkich szczeblach administracyjnych oraz likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

TABELA 2. WYBRANE PROJEKTY STRATEGICZNE W RAMACH REALIZACJI ZAŁOŻEŃ STRATEGII NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 (Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2030)

Projekt	Opis
Rozwój czytelnictwa	Projekt zakłada poprawę dostępu do kultury i wiedzy poprzez rozwój i wzmocnienie roli bibliotek jako lokalnych ośrodków życia społecznego.
Kultura obywatelska	Zakłada wsparcie inicjatyw, które mają wzmacniać postawy obywatelskie, dzięki działaniom kulturalno-edukacyjnym.
Dziedzictwo buduje wspólnotę	Założeniem jest powstanie sieci muzeów opowiadających o historii Polski, a dzięki wspólnym celom i założeniom uzyskanie wymiernych korzyści w oparciu o jednolity system administrowania i promocji.
Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota	Projekt zakłada m.in. wspieranie archiwów państwowych w projektach animacyjno-edukacyjnych.
Kolekcje	Wsparcie instytucji kultury w zakresie tworzenia i rozwoju narodowych i regionalnych kolekcji sztuki współczesnej oraz kolekcji muzealnych.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o zapisy Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030)

² Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.

Informacje dot. wsparcia zabytków i dziedzictwa kulturowego wskazano w części odnoszącej się do cyfryzacji, a w szczególności w projekcie pt.: „Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej”, który zakłada kontynuację działań w zakresie digitalizacji zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce, w tym muzealnych i zabytków.

3.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 powstał na podstawie przepisów art. 84 i art. 8 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami. Dokument ujednolica politykę konserwatorską na terenie kraju oraz wprowadza zasady koordynacji wielu podmiotów zajmujących się ochroną zabytków. W dokumencie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce oraz analizy SWOT, na podstawie których określono cel główny krajowego programu: *Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*. Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,
- budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Jako zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków wskazano:

- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym,
- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym,
- merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego,
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami,
- upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

Plan finansowy

TABELA 3. PLAN FINANSOWY KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI NA LATA 2019-2022

Finansowanie Krajowego programu	2019	2020	2021	2022	Razem
Razem środki z budżetu państwa cz. 24	1 912 600 zł	7 638 014,00 zł	8 363 300,00 zł	7 703 175,00 zł	25 617 089,00 zł
Udział w (%) w danym roku	7,47%	29,82%	32,65%	30,07%	100%

Źródło: krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022

3.3. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030³

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 przyjęta Uchwałą Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r. Strategia to najważniejszy dokument programowy

³ Uchwała Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r.

województwa określający wizję, cele i kierunki rozwoju regionu. W dokumencie wyznaczono dziedziny o szczególnych potencjałach rozwojowych oraz obszary strategicznej interwencji.

SRWŁ 2030 składa się z dziewięciu rozdziałów, przy opracowaniu niniejszego programu istotne są w szczególności:

TABELA 4. ROZDZIAŁY STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO 2030 ISTOTNE DLA OPRACOWANIA

Część opracowania	Omówienie
III. diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i główne wyzwania rozwojowe województwa łódzkiego	Zapisy Strategii zwracają uwagę na postępującą presję urbanizacyjną, która negatywnie wpływa na walory ekspozycyjne obszarów cennych widokowo, powodując ich zakłócenie, w tym m.in.: zabytków i panoram historycznych jednostek osadniczych. Główną przyczyną tych zmian jest niekontrolowany sposób rozprzestrzeniania się nowej zabudowy, co jest następstwem braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a kierując rozbudową za pomocą pojedynczych decyzji o warunkach zabudowy. Powiat Radomszczański jest jednostką ze stosunkowo niską w porównaniu do całego województwa dynamiką zmian zasobów mieszkaniowych w gminach oraz nie został wskazany wśród obszarów, które najwyżej koncentrują wydane pozwolenia na budowę.
IV. wizja rozwoju	Wizja opiera się na trzech wymiarach, które są materiałem wyjściowym do powstania i określenia celów i kierunków realizacji strategii. W wymiarze przestrzennym ATRAKCYJNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ przyjęto, że województwo łódzkie będzie cechować się spójnym systemem ochrony cennych zasobów krajobrazowych, przyrodniczych i kulturowych. Zwiększać się będzie powierzchnia obszarów prawnie chronionych oraz dbałość o zachowanie różnorodności biologicznej. Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe ma zostać istotnym czynnikiem zainteresowania turystyczno-rekreacyjnego, a województwo atrakcyjnym punktem na mapie podróży turystów krajowych i zagranicznych. „Łódź staje się ważnym europejskim centrum kulturowego dziedzictwa przemysłowego”
V. struktura celów strategii	Cele 3.2. OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU oraz idące za nim kierunki działań: 3.2.1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego oraz 3.2.2. Ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych wskazują na zamiar wsparcia nie tylko w zakresie inwestycyjnym, ale także wprowadzenia ograniczeń dla negatywnych działań antropogenicznych (krajobraz przemysłowy, rozlewanie się miast, inwestycje OZE).

Część opracowania	Omówienie
VII. terytorialny wymiar strategii	Określa zasięg działań dla obszarów strategicznej interwencji, w tym obszaru walorów turystyczno-środowiskowych ze względu na: potencjał endogeniczny środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego, a także zagospodarowanie turystyczne.
VIII. system realizacji strategii	Określa źródła finansowania, narzędzia realizacji, a także wskaźniki monitorowania Strategii, do których zaliczają się: 1. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego (wraz z informacją o liczbie wpisów i skreśleń) [szt.] 2. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni województwa ogółem [proc.].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

3.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+⁴

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+ został przyjęty 28 sierpnia 2018 r. Jest dokumentem o charakterze długookresowym i określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa.

Zagadnienia związane z ochroną zabytków, dziedzictwem kulturowym, rozwojem usług z nimi związanymi oraz ich dostępnością, stanowią integralną część dokumentu.

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa w zakresie dziedzictwa kulturowego w PZPWŁ zogniskowane są wokół zasobów i wartości; zabytkowych układów przestrzennych; elementów regionalnej specyfiki dziedzictwa kulturowego; tradycji regionalnych; dóbr kultury współczesnej oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Powiat Radomszczański bądź części jego terenów zostały ujęte w cennych *założeniach urbanistycznych* (Przedbórz, Radomsko) i *ruralistycznych* (Chełmo). Wybrane obszary należą także do *sieci unikatowych ośrodków historycznych* o randze regionalnej (Radomsko) i lokalnej (Chełmo, Gidle, Kamieńsk, Przedbórz, Żytno). Charakterystycznym elementem pejzażu kulturowego, nie tylko powiatu radomszczańskiego, ale także regionu są zabytki drewnianej architektury sakralnej.

Wśród wyzwań rozwojowych województwa mieści się **kompleksowe rozpoznanie zachowanego zasobu materialnego dziedzictwa kulturowego i dokumentowanie jego wartości**. Koniecznym zatem jest wdrożenie skutecznych działań ewidencyjnych poprzez bieżącą weryfikację ewidencji zabytków na poziomie gmin i jednostki samorządowej oraz rewizja programów i sposobów zabezpieczenia na wypadek konfliktów zbrojnych. Kolejnym wyzwaniem jest **ochrona różnorodności i specyficznych cech dziedzictwa kulturowego**, dla którego istotne jest zastosowanie, a w razie potrzeby poszerzenie, dostępnych form ochrony prawnej cennych obszarów oraz obiektów.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego wizję rozwoju przyjął ze Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

⁴ Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr LV/679/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r.

Z ochroną dziedzictwa kulturowego, zabytków i opieki nad zabytkami powiązane są trzy cele szczegółowe. Przypisano do nich kierunki pracy oraz działania, z których kluczowymi są te sprzyjające zachowaniu zasobów i wyróżniające ich walory.

**REGION SPÓJNY TERYTORIALNIE I WIZERUNKOWO, KREATYWNY I KONKURENCYJNY
W SKALI KRAJU I EUROPY, O NAJLEPSZEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ,
WYRÓŻNIAJĄCY SIĘ ATRAKCYJNOŚCIĄ INWESTYCYJNĄ I WYSOKĄ JAKOŚCIĄ ŻYCIA.**

TABELA 5. CELE SZCZEGÓŁOWE I KIERUNKI ROZWOJU

CELE SZCZEGÓŁOWE	KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA
– region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym; – region o wysokiej atrakcyjności turystycznej; – region o krajobrazie wysokiej jakości	– zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego: ▪ identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu; ▪ monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania oraz przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu; ▪ zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu; ▪ wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego regionu; ▪ wzmacnianie rangi ochrony unikatowych komponentów dziedzictwa kulturowego regionu; ▪ poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu; – zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego: ▪ wzmacnianie tradycji wywodzących się z doby XIX-wiecznego przemysłowienia w oparciu o zachowane zabytki; ▪ kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej; – rozwój systemu szlaków turystycznych wykorzystujących walory przyrodnicze i zasoby dziedzictwa kulturowego zgodnie z trendami na rynku odbiorców; ▪ wzmacnianie funkcji istniejących szlaków turystycznych; – ochrona i wzmacnianie walorów krajobrazu przyrodniczego: ▪ ochronę cennych form rzeźby terenu; ▪ ochronę obszarów występowania cennych krajobrazowo zbiorowisk roślinności; – ochrona i wzmacnianie walorów krajobrazu kulturowego: ▪ poprawę jakości przestrzeni publicznych, szczególnie w otoczeniu obiektów zabytkowych; ▪ kreowanie nowej zabudowy w sposób jednorodny, zwłaszcza w ośrodkach historycznych i na terenach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego

3.5. Wojewódzki program opieki nad zabytkami

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023⁵ został przyjęty 27 października 2020 r. Powstał w oparciu o przepisy art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece

⁵ Uchwała nr XXI/352/20, Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023”

nad zabytkami. Program odgrywa rolę promującą idee ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w województwie łódzkim. Jego głównym celem jest wyznaczenie pożądaných kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie 4 lat. W Programie podjęto także problem dziedzictwa niematerialnego, które rozszerza perspektywę opieki nad zabytkami o aspekty społeczne, w tym potrzeby budowania więzi regionalnych.

W dokumencie wyznaczono cele operacyjne oraz powiązane z nimi działania i zadania, których zestawienie znajduje się w tabeli nr 6.

TABELA 6. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2020-2023

Cel operacyjny	Działania	Zadania
Atrakcyjność krajobrazu kulturowego	Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego	▪ Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych ▪ Tworzenie uwarunkowań finansowych
	Poprawa stanu zachowania zabytków	▪ Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego; ▪ Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego ▪ Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich
Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym	Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	▪ Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków; ▪ Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej ▪ Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach
	Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego	▪ Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury oraz jednostek administracji w zakresie ochrony dziedzictwa ▪ Sieciowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury
	Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych	▪ Remonty i modernizacja budynków będących siedzibami muzeów ▪ Instalacje sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w muzeach i obiektach sakralnych
Tożsamość wielokulturowa regionu	Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym	▪ Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych ▪ Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji ▪ Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków
	Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym	▪ Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu ▪ Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego ▪ Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023

4. Najważniejsze uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa.

4.1. Kompetencje powiatu w zakresie ochrony zabytków

Kompetencje organów administracji publicznej, w tym zarządów powiatu, w zakresie ochrony zabytków, określone są w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z zapisami art. 4, ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 ww. ustawy definiuje opiekę nad zabytkami jako zapewnienie przez właściciela lub posiadacza warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury.
- Zgodnie z zapisami ww. artykułów zarząd powiatu prowadzi działania związane z ochroną zabytków wobec całego zasobu obiektów na terenie powiatu, natomiast opiekę sprawuje nad zabytkami, do których ma tytuł własności.

Do kompetencji powiatu należy również, zgodnie z art. 87.1 ustawy o ochronie zabytków, obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmuje Rada Powiatu. Następnie program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji Zarząd Powiatu ma obowiązek co dwa lata przedstawić sprawozdanie Radzie Powiatu.

Do zadań powiatu na mocy ustawy należy również:

- opieka nad zabytkami stanowiącymi jego własność (art. 5);
- umieszczenie na zabytku nieruchomym, wpisanym do rejestru, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, znaku informującego, iż zabytek podlega ochronie (art. 12);
- ustanowienie przez starostę, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, społecznych opiekunów zabytków (art. 103);

Władze powiatu mogą uchwalić zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81).

III. DIAGNOZA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU RADOMSZAŃSKIEGO

1. Charakterystyka powiatu

Powiat Radomszczański położony jest w południowej części województwa łódzkiego, na jego obszarze położone są:

- gmina miejska: Radomsko
- gminy wiejsko – miejskie:
 - Przedbórz,
 - Kamieńsk,
- gminy wiejskie:
 - Dobryczyce,
 - Gidle,
 - Gomunice,
 - Kobieli Wielkie,
 - Kodrąb,
 - Lgota Wielka,
 - Ładzice,
 - Masłowice,
 - Radomsko,
 - Wielgomłyny,
 - Żytno.

TABELA 7. PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE STAN NA ROK 2021

Rodzaj jednostki	Powierzchnia	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia
powiat	1 443 km ²	111 129	77 os./km ²
województwo	18 219 km ²	2 426 806	134 os./km ²

Źródło: opracowanie własne na podstawie Głównego Urzędu Statystycznego oraz Urzędu Statystycznego w Łodzi

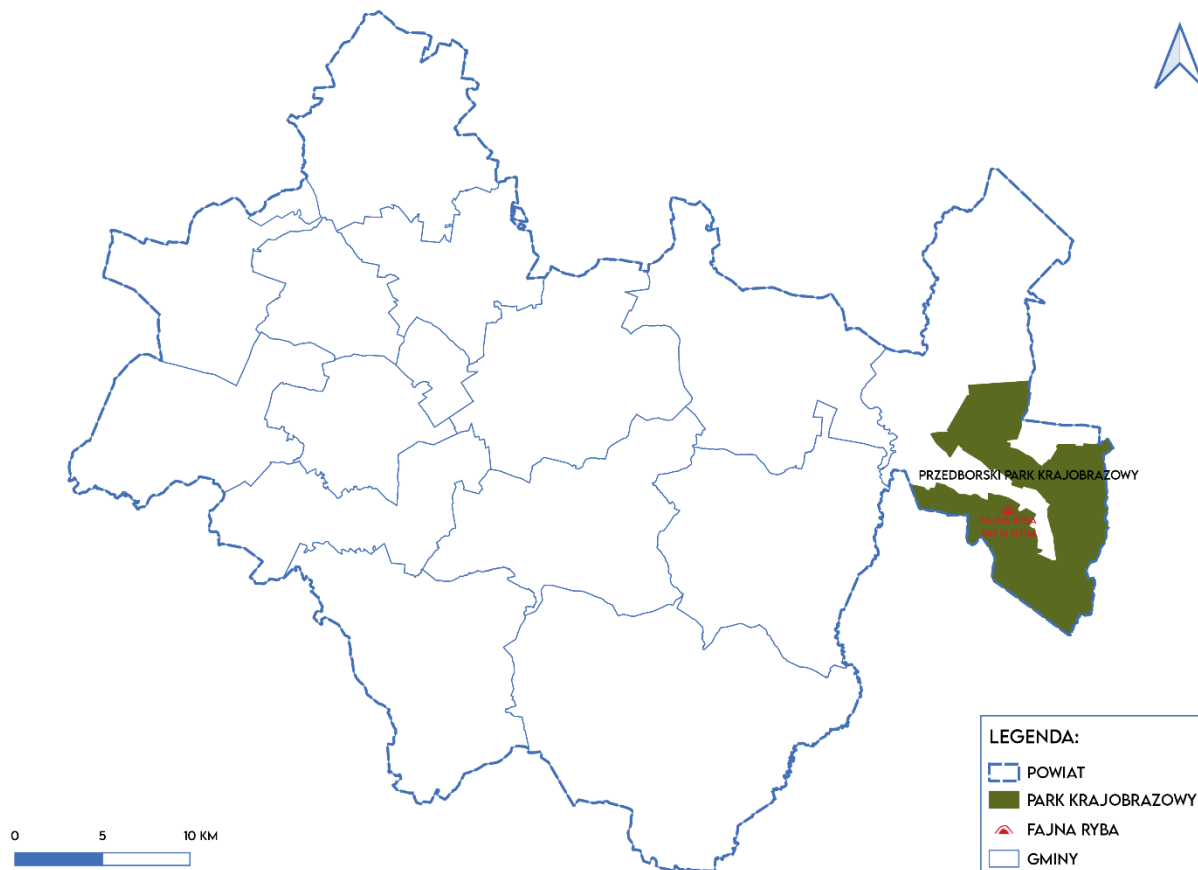
Powiat radomszczański położony jest na terenie Wzgórz Radomszczańskich i Niecki Włoszczowskiej. Ponadto teren powiatu zajmują w części obszary Sulejowskiej Doliny Pilicy, Wysoczyzny Bełchatowskiej, Wzgórz Opoczyńskich oraz Pasma Przedborsko-Małogoskiego.

Powiat radomszczański graniczy z trzema powiatami województwa łódzkiego: pączękańskim, bełchatowskim i piotrkowskim, z dwoma powiatami województwa świętokrzyskiego: koneckim i włoszczowskim oraz z jednym powiatem województwa śląskiego: częstochowskim.

Powiat ma korzystne położenie komunikacyjne, przebiega przez niego trasa szybkiego ruchu Warszawa - Katowice oraz linia kolejowa łącząca Warszawę z Wiedniem.

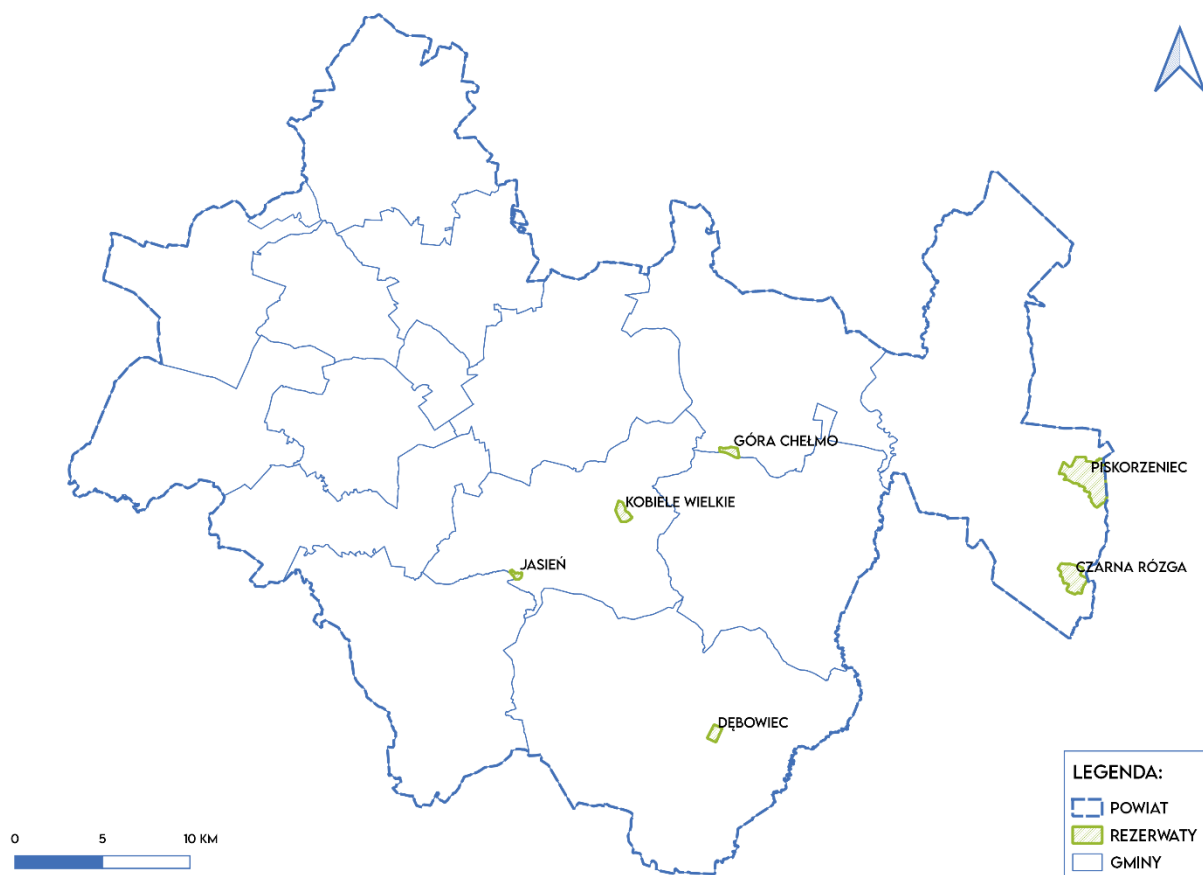
Dużą atrakcją powiatu są zróżnicowane walory krajobrazowe. W obrębie Pasma Przedborsko-Małogoskiego, w granicach wsi Góry Mokra znajduje się najwyższe naturalne wzniesienie województwa łódzkiego Fajna Ryba, o wysokości 347 m n.p.m.

MAPA 1. PARK KRAJOBRAZOWY

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane bazy danych obiektów topograficznych

Na terenie powiatu leży Przedborski Park Krajobrazowy, w którym znajdują się rezerwaty „Bukowa Góra”, „Murawy Dobromierskie”, „Piskorzaniec”, „Czarna Różga” i „Oleszno”. Ponadto na terenie powiatu występują także rezerwaty „Góra Chełmo”, „Kobiele Wielkie”, „Jasień” i „Dębowiec”.

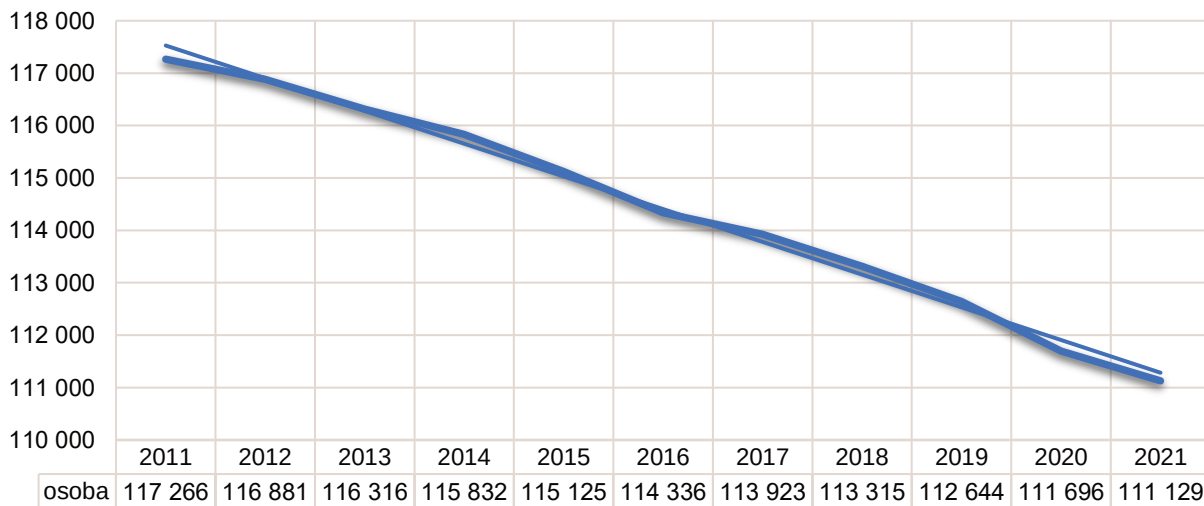
MAPA 2. REZERWATY PRZYRODY

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane bazy danych obiektów topograficznych

Liczba ludności w 2021 r. wynosiła 111 129, z roku na rok liczba ta spada, co prezentuje poniższy wykres i zgodnie z trendem liczba ta będzie nadal spadać. Oznacza to, że oprócz spadku wpływów do budżetu samorządu, może powodować to spadek potencjału społeczności lokalnej do podejmowania działań w zakresie osobistej ochrony dziedzictwa i zabytków.

WYKRES 1. LICZBA LUDNOŚCI I TREND POWIATU RADOMSZCZAŃSKIEGO NA LATA 2011-2021

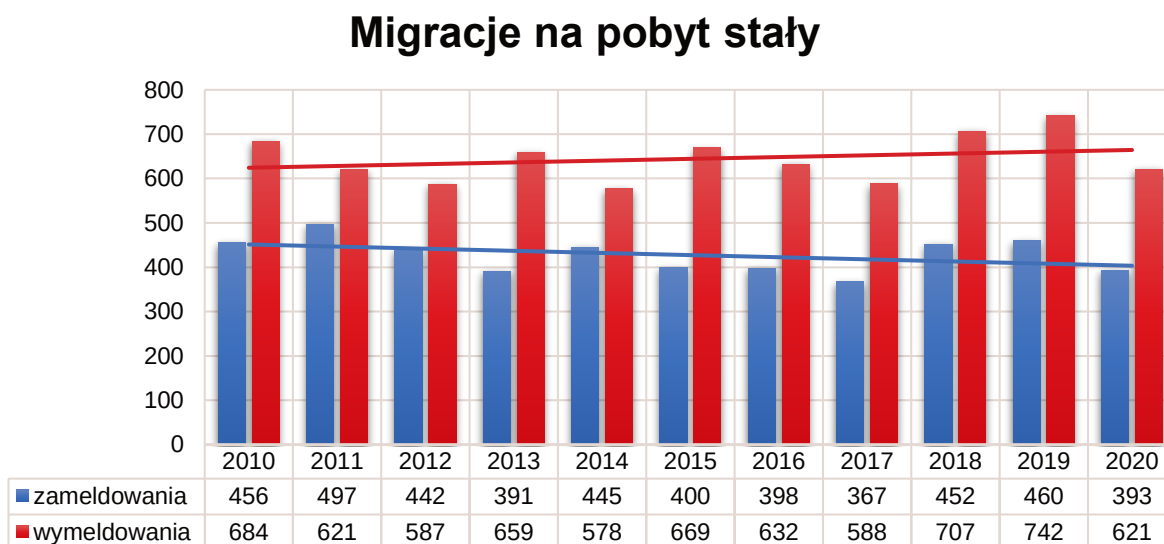
Liczba ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: bdl.stat.gov.pl

Na spadek liczby ludności wpływ mają zarówno migracje, jak i ujemny przyrost naturalny, wskazane na wykresie poniżej trendy potwierdzają dane z wykresu dot. Liczby ludności. Dane wskazują na to, że zameldowania będą spadać, a wymeldowania rosnać, co jeszcze bardziej zwiększy odchylenie.

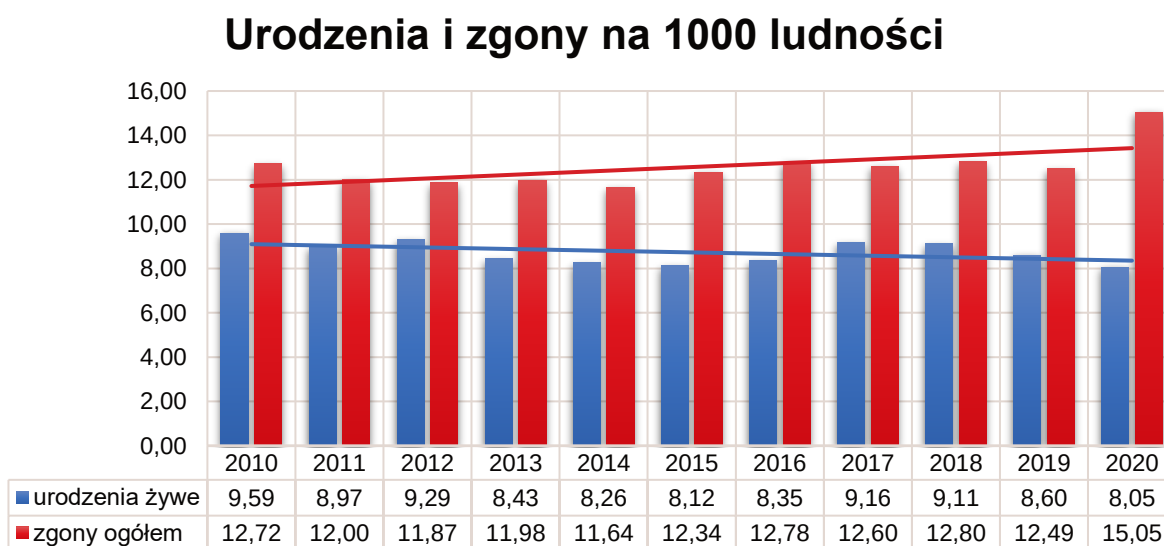
WYKRES 2. MIGRACJE NA POBYT STAŁY

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: bdl.stat.gov.pl

Dane wskazują na to, że liczba urodzeń żywych będzie spadać, natomiast liczba zgonów rosnać co oznacza, że ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego będzie nadal spadał. Tak jak w przypadku danych z wykresu dotyczącego migracji, jest to kolejna oznaka utrzymującej się depopulacji powiatu.

WYKRES 3. URODZENIA I ZGONY NA 1000 LUDNOŚCI

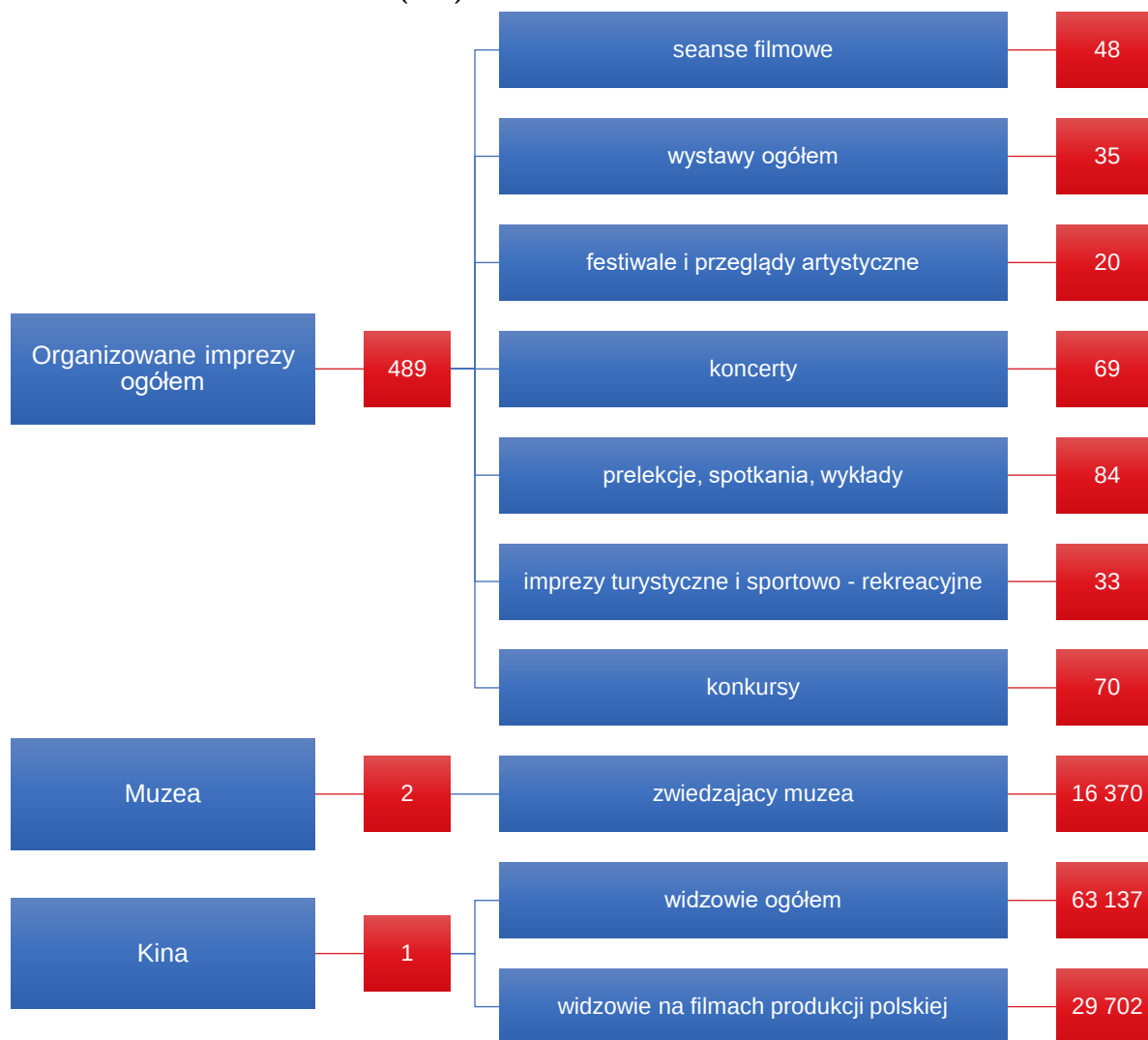

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych: bdl.stat.gov.pl

Powiat rozbudowany jest w zakresie usług kulturalno-turystycznych w zakresie regionalnym i lokalnym zwłaszcza turystyki jednodniowej i weekendowej. Niemniej nie oznacza to, że jest ubogie w turystów krajowych i zagranicznych.

Powiat w celu zapewnienia trwałości i rozwoju kultury na podstawie tradycji dba o usługi kulturalno-turystyczne, które uzupełnia rynek prywatny. Podstawowe zasoby i dane zostały przedstawione na schemacie poniżej. Celowo nie uwzględniono danych z roku 2020, był to okres pandemii COVID-19.

SCHEMAT 1. USŁUGI KULTURY W LICZBACH (2019)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych na rok 2019 z Banku Danych Lokalnych: bdl.stat.gov.pl

Co jednak szczególnie istotne, w granicach powiatu zlokalizowanych jest wiele zabytków, a poszczególne mają znaczenie międzynarodowe.

2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa

Na terenie powiatu radomszczańskiego, zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych woj. łódzkiego, znajdują się 120 zabytki nieruchome. Najwięcej tychże zabytków mieści się w gminie Żytno 33. Gminie miejskiej Radomsko podlega 17 zabytków, gminie Gidle — 15 zabytków, a gminie Kodrąb — 10. Wykaz zabytków nieruchomych, należących do ww. rejestru, zaleca się weryfikować i aktualizować na podstawie zestawienia umieszczonego na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi. Obiekty te objęte są m.in. rygorami ochrony konserwatorskiej (wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Wszystkie działania podejmowane przy tych obiektach wymagają zgody wojewódzkiego konserwatora zabytków.

TABELA 8. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
1	kościół parafialny pw. św. Bartłomieja	1830 r.	kościół	728 z 1967-12-27	1967-12-27	Dobryszyc
2	zespół dworsko- parkowy	2. poł. XIX w.	zespół - dwór	A/526/91 z 1991- 06-18	1991-06-18	Ciężkowice
3	dwór	2. poł. XIX w.	dwór	A/526/91 z 1991- 06-18	1991-06-18	Ciężkowice
4	park dworski	2. poł. XIX w.	park	A/526/91 z 1991- 06-18	1991-06-18	Ciężkowice
5	wiatrak	1900 r.	wiatrak	725 z 1967-12-27	1967-12-27	Ciężkowice
6	kościół parafialny, ob. filialny pw. św. Marii Magdaleny	przełom XV/XVI w.	kościół	203-X-13 z 1946- 05-12, KL.III- 52/59/62 z 1962-02- 01, 220 z 1967-12- 27, 186/76/A z 1978-03-14	1946-05-12	Gidle
7	kościół, ob. parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej	1754 r.	kościół	201-X-11 z 1946- 05-12, KL.III- 52/57/62 z 1962-02- 01, 224 z 1967-12- 27	1946-05-12	Gidle
8	spichlerz	XVIII w.	spichlerz (folwarczny /chłopski)	223 z 1967-12-27	1967-12-27	Gidle
9	kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	1. poł. XVII w.	kościół	204-X-14 z 1946- 05-12, KL.III- 52/55/62 z 1962-02- 02, 221 z 1967-12- 27	1946-05-12	Gidle
10	klasztor oo. dominikanów	1. poł. XVII w.	klasztor	205-X-15 z 1946- 05-12, KL.III- 52/56/62 z 1962-02- 02, 222 z 1967-12- 27	1946-05-12	Gidle
11	dzwonnica	2. poł. XVIII w.	dzwonnica	202-X-12 z 1962- 02-01, KL.III- 52/58/62 z 1962-02- 01, 225 z 1967-12- 27	1962-02-01	Gidle
12	cmentarz katolicki	1810 r.	cmentarz rzymskokat olicki	A/420/88 z 1988- 05-27	1988-05-27	Gidle
13	brama	2. poł. XVIII w.	brama	729 z 1967-12-27	1967-12-27	Gidle
14	pałac	XVIII w.	pałac	10/45 z 1946-05-29	1946-05-29	Pławno
15	park podworski	XIX w.	ogród	A/9 z 2003-10-31	2003-10-31	Pławno

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
16	cmentarz katolicki	1831 r.	cmentarz rzymskokatolicki	A/421/88 z 1988-05-27	1988-05-27	Pławno
17	park podworski, krajobrazowy	2. poł. XIX w.	park	386 z 1987-11-14	1987-11-14	Piaszczyce
18	kościół parafialny pw. św.św. Piotra i Pawła	1899 - 1903	kościół	432 z 1993-09-01	1993-09-01	Kamięnsk
19	cmentarz przykościelny		cmentarz	432 z 1993-09-01	1993-09-01	Kamięnsk
20	lamus	XVIII w.	lamus	686 z 1967-09-16	1967-09-16	Gorzędów
21	park dworski	1. poł. XIX w.	park	348 z 1985-02-14	1985-02-14	Pytowice
22	park dworski, krajobrazowy	pocz. XIX w.	park	305 z 1983-08-31, brak numeru z 1993-09-14	1983-08-31	Kobieles Wielkie
23	park podworski, krajobrazowy	1935 r.	park	419 z 1991-09-11	1991-09-11	Przyborów
24	kościół parafialny pw. św. Leonarda	XVII w.	kościół	451-X-49 z 1949-09-27	1949-09-27	Bugaj Dmeniński
25	kościół parafialny pw. św.św. Szymona i Judy	2. poł. XV w.	kościół	726 z 1967-12-27	1967-12-27	Dmenin
26	dzwonnica	koniec XVIII w.	dzwonnica	727 z 1967-12-27	1967-12-27	Dmenin
27	kościół parafialny pw. św. Jadwigi	1514 r.	kościół	206-X-16 z 1946-05-12, 454-XI-40 z 1949-09-09, KI.III-52/54/62 z 1962-02-02, 227/76 z 1967-12-27	1946-05-12	Kodrąb
28	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych	1711 r.	kościół	224-X-34 z 1949-03-29, 238 z 1967-12-27	1949-03-29	Rzejowice
29	dzwonnica	1. poł. XIX w.	dzwonnica	748 z 1967-12-27	1967-12-27	Rzejowice
30	park dworski, krajobrazowy	1. poł. XIX w.	park	324 z 1983-08-31, brak numeru z 1994-11-20	1983-08-31	Smotryszów
31	park podworski, krajobrazowy	XIX w.	park	425 z 1992-05-05	1992-05-05	Widawka
32	dworek	1. ćw. XIX w.	dwór	331 z 1983-08-31	1983-08-31	Zakrzew
33	park	1. ćw. XIX w.	park	331 z 1983-08-31, brak numeru z 1993-09-14	1983-08-31	Zakrzew
34	kościół parafialny pw. św. Urszuli	1760 r.	kościół	732 z 1967-12-27	1967-12-27	Krępa
35	kościół parafialny pw. św. Klemensa	1767 r.	kościół	737 z 1967-12-27	1967-12-27	Lgota Wielka
36	dzwonnica	XVIII w.	dzwonnica	730 z 1967-12-27	1967-12-27	Jedlno Pierwsze
37	zieleń	data nieznana	zieleń towarzysząca	345 z 1984-03-16	1984-03-16	Jedlno Pierwsze

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
38	park dworski, krajobrazowy	XIX w.	park	345 z 1984-03-16	1984-03-16	Jedlno Pierwsze
39	park krajobrazowy	2. poł. XIX w.	park	424 z 1992-01-13	1992-01-13	Stobiecko Szlacheckie
40	pałac	poł. XVII w.	pałac	723 z 1967-12-27	1967-12-27	Chełmo
41	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	XVI w.	kościół	196-X-6 z 1948-08-24, KL.III-52/61/62 z 1962-02-01, 217 z 1967-12-27	1948-08-24	Chełmo
42	dzwonnica	poł. XIX w.	dzwonnica	722 z 1967-12-27	1967-12-27	Chełmo
43	kaplica grobowa rodziny Siemieńskich	1863 r.	mauzoleum	A/350 z 2017-05-12	2017-05-12	Chełmo
44	park pałacowy	1. poł. XVIII w.	park	296 z 1983-08-31	1983-08-31	Chełmo
45	dwór	pocz. XIX w.	dwór	200-X-10 z 1948-08-24, KL.III-52/62/62 z 1962-02-01	1948-08-24	Granice
46	park podworski, krajobrazowy	XIX w.	park	362 z 1986-05-12	1986-05-12	Masłowice
47	ruiny zamku	data nieznana	zamek	10/46 z 1946-05-29	1946-05-29	Przerąb
48	miasto	XIV w.	miasto	403 z 1989-06-02	1989-06-02	Przedbórz
49	kościół parafialny pw. św. Aleksego	XIV w.	kościół	447 z 1957-02-27, 306 z 1967-02-28	1957-02-27	Przedbórz
50	karczma, ob. muzeum	XVIII w.	karczma	437 z 1993-06-13	1993-06-13	Przedbórz
51	ratusz	1820 - 1830	ratusz	769 z 1972-05-30	1972-05-30	Przedbórz
52	dom	przełom XVII/XVIII w.	budynek mieszkalny	769 z 1958-01-29, 643 z 1972-01-04	1958-01-29	Przedbórz
53	ogrodzenie	data nieznana	mur/ogrodzenie	437 z 1993-06-13	1993-06-13	Przedbórz
54	park	XVIII w.	park	722 z 1957-12-20	1957-12-20	Przedbórz
55	dwór	XVIII w.	dwór	332 z 1983-08-31	1983-08-31	Dziewpół
56	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. Miłosierdzia Bożego	1908 - 1914	kościół	A/155 z 2014-09-25	2014-09-25	Dziewpół
57	park dworski	XVIII w.	park	332 z 1983-08-31, brak numeru z 1994-06-17	1983-08-31	Dziewpół
58	otoczenie		Otoczenie zabytku	A/155 z 2014-09-25	2014-09-25	Dziewpół
59	kościół parafialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	koniec XVI w.	kościół	228-X-38 z 1949-03-28, 245 z 1967-12-27	1949-03-28	Strzałków

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIJSCOWOŚĆ
60	kościół filialny pw. św. Józefa	poł. XVII w.	kościół	227-X-37 z 1949-03-29	1949-03-29	Strzałków
61	park podworski, krajobrazowy	XVII w.	park	346 z 1985-02-14, brak numeru z 1994-08-18	1985-02-14	Strzałków
62	dom, tzw. chata tatarska	koniec XVIII w.	chałupa	604-X-55 z 1954-06-22	1954-06-22	Radomsko
63	dom, tzw. chata tatarska	koniec XVIII w.	chałupa	603-X-54 z 1954-06-22	1954-06-22	Radomsko
64	kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny	XVI w.	kościół	746 z 1967-12-27, brak numeru z 2009-07-24	1967-12-27	Radomsko
65	kościół parafialny pw. św. Lamberta	1869 - 1876	kościół	163/743 z 1967-12-27	1967-12-27	Radomsko
66	kościół pw. Podwyższenia Krzyża	XIV w.	kościół	222-X-32 z 1949-03-29, 237 z 1967-12-27	1949-03-29	Radomsko
67	klasztór	1631 - 1728	klasztór	222-X-32 z 1949-03-29, 744 z 1967-12-27	1949-03-29	Radomsko
68	willa	1880 r.	willa	430 z 1992-05-20	1992-05-20	Radomsko
69	ratusz	poł. XIX w.	ratusz	263 z 1976-10-07	1976-10-07	Radomsko
70	kościół parafialny pw. św. Rocha	pocz. XVI w.	kościół	230-X-40/231-X-41 z 1949-03-29, 242 z 1967-12-27	1949-03-29	Radomsko
71	kaplica pw. św. Rozalii	XVIII w.	kaplica	A/118 z 2011-11-10	2011-11-10	Radomsko
72	dzwonnica	XVIII w.	dzwonnica	747 z 1967-12-27, brak numeru z 2009-07-24	1967-12-27	Radomsko
73	dzwonnica	1. poł. XVIII w.	dzwonnica	745 z 1967-12-27	1967-12-27	Radomsko
74	dzwonnica	XVIII w.	dzwonnica	230-X-40/231-X-41 z 1949-03-29	1949-03-29	Radomsko
75	otoczenie		Otoczenie zabytku	A/58 z 2008-08-25, brak numeru z 2009-07-24	2008-08-25	Radomsko
76	park miejski, krajobrazowy	1918 - 1939	park	A/147 z 2014-02-05	2014-02-05	Radomsko
77	cmentarz żydowski	1. poł. XIX w.	cmentarz żydowski	409 z 1989-12-27	1989-12-27	Radomsko
78	ogrodzenie	koniec XIX w.	mur/ogrodzenie	409 z 1989-12-27	1989-12-27	Radomsko
79	kościół parafialny pw. św. Katarzyny i Wojciecha	1773 - 1776	kościół	740 z 1967-12-27	1967-12-27	Niedośpielin
80	dzwonnica	XVIII w.	dzwonnica	741 z 1967-12-27	1967-12-27	Niedośpielin
81	dwór	2. poł. XIX w.	dwór	367 z 1986-05-13, brak numeru z 2008-12-22	1986-05-13	Odrawąż

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIJSCOWOŚĆ
82	park podworski, krajobrazowy	przełom XVIII/XIX w.	park	367 z 1986-05-13, brak numeru z 1996-01-18	1986-05-13	Odrawąż
83	dwór	XIX w.	dwór	A/51 z 2008-01-16	2008-01-16	Sokola Góra
84	park dworski, krajobrazowy	pocz. XIX w.	park	323 z 1983-08-31, brak numeru z 1993-09-14, A/52 z 2008-05-27	1983-08-31	Sokola Góra
85	klasztor, ob. plebania	XVII - XVIII	klasztor	232-X-42 z 1949-03-28, 420 z 1967-07-19	1949-03-28	Wielgomłyn
86	kościół, ob. parafialny pw. św. Stanisława	1465 r.	kościół	232-X-42 z 1949-03-28, 246 z 1967-07-19	1949-03-28	Wielgomłyn
87	dzwonnica	2. poł. XVIII w.	dzwonnica	421 z 1967-07-19	1967-07-19	Wielgomłyn
88	cmentarz	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	A/435/88 z 1988-05-27	1988-05-27	Borzykowa
89	zespół urbanistyczno - architektoniczny	XIX w.	zespół - pałac	739 z 1967-12-27, 1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30, brak numeru z 2018-07-06, brak numeru z 2018-09-18	1967-12-27	Maluszyn
90	kordegarda	1. ćw. XIX w.	wartownia	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
91	dom gorzelanego	1. ćw. XIX w.	budynek mieszkalny	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
92	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	XIX w.	kościół	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1971-02-01	Maluszyn
93	oficyna kuchenna	XIX w.	oficyna gospodarcza	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
94	wieża bramna	XIX w.	budynek bramny	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
95	czworak II	XIX w.	czworak	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
96	czworak I	1. poł. XIX w.	czworak	739 z 1967-12-27, 1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1967-12-27	Maluszyn
97	oficyna administracyjna	1911 r.	budynek administracyjny	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIJSCOWOŚĆ
98	budynek nr 29a	1. poł. XIX w.	budynek mieszkalny	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1971-02-01	Maluszyn
99	budynek nr 29	1. poł. XIX w.	budynek mieszkalny	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1971-02-01	Maluszyn
100	budynek nr 30	1. poł. XIX w.	budynek mieszkalny	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1971-02-01	Maluszyn
101	brama gospodarcza	XIX w.	brama	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
102	park	XIX w.	park	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
103	brama tylna	XVIII w.	brama	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
104	mur	XVIII w.	mur/ogrodzenie	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30, brak numeru z 2018-07-06, brak numeru z 2018-09-18	1971-02-01	Maluszyn
105	mur	XIX w.	mur/ogrodzenie	1082 z 1971-02-01, brak numeru z 1998-07-30	1998-07-30	Maluszyn
106	plebania	1786 - 1787	plebania	A/413/87 z 1987-02-25	1987-02-25	Maluszyn
107	kaplica cmentarna św. Barbary	1895 r.	kaplica	A/400/86 z 1986-06-17	1986-06-17	Maluszyn
108	cmentarz katolicki	1755 r.	cmentarz rzymskokatolicki	A/399/86 z 1986-06-17	1986-06-17	Maluszyn
109	ruiny zamku	XVI w.	zamek	742 z 1967-12-27	1967-12-27	Pukarzew
110	park podworski, krajobrazowy	1860 - 1870	park	A/85 z 2009-12-14	2009-12-14	Sekursko
111	cmentarz komunalny	1852 - 1918	cmentarz epidemiczny	A-438/88 z 1988-05-27	1988-05-27	Silnica
112	kaplica ariańska	1. poł. XVII w.	kaplica	496-I-51 z 1949-09-09, 241 z 1967-12-27	1949-09-09	Silniczka
113	zespół dworsko-parkowy	1. poł. XIX w.	zespół - dwór	751 z 1967-12-27, A/240/78 z 1995-07-19	1995-07-19	Żytno
114	dwór	1. poł. XIX w.	dwór	751 z 1967-12-27, A/240/78 z 1995-07-19	1967-12-27	Żytno
115	park	1. poł. XIX w.	park	A/240/78 z 1995-07-19	1995-07-19	Żytno

LP.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOKUMENTÓW	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
116	kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny	1860 - 1865	kościół	A/125 z 2012-04-16	2012-04-16	Żytno
117	starodrzew		zieleń towarzysząca	A/436/88 z 1988-05-27	1988-05-27	Żytno
118	otoczenie		Otoczenie zabytku	A/125 z 2012-04-16	2012-04-16	Żytno
119	d. cmentarz przykościelny, ob. skwer	przełom XIV/XV w.	cmentarz rzymskokatolicki	A/437/88 z 1988-05-27	1988-05-27	Żytno
120	cmentarz katolicki	poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	A/436/88 z 1988-05-27	1988-05-27	Żytno

Źródło: opracowanie własne w oparciu dane.gov.pl

Zabytek archeologiczny to, w myśl ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, stanowiska archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają opiece i ochronie. Jedynym zabytkiem archeologicznym na terenie powiatu radomszczańskiego wpisanym do Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami jest Chełmo w gminie Masłowice, gdzie znajduje się Gród wyżynny — ośrodek kultu z IX-X w.

3. Ewidencja zabytków powiatu radomszczańskiego

W myśl ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, a ich zadaniem jest ochrona tych, które znajdują się w ich granicach. Gminna ewidencja zabytków zawiera w sobie informacje o: zabytkach nieruchomych, które wpisane są do rejestru oraz znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowiskach archeologicznych, historycznych układach ruralistycznych i urbanistycznych oraz innych zabytkach nieruchomych wytyczonych przez prezydenta, burmistrza czy wójta, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gminne ewidencje zabytków wymagają aktualizacji oraz sporządzenia kart adresowych zabytków. Stan GEZ dla gmin prezentuje poniższa tabela.

TABELA 9. ZESTAWIENIE STANU GMINNYCH EWIDENCJI ZABYTEKÓW.

Gmina	Zarządzenie	Karty adresowe
Dobryszyc	Zarządzenie Nr 28 Wójta Gminy Dobryszyc z dnia 11 maja 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Dobryszyc	W trakcie opracowania
Gidle	Zarządzenie nr 101/2013 Wójta Gminy Gidle z dnia 17.12.2013 w sprawie utworzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Gidle	tak

Gomunice	brak	brak
Kamieńsk	Zarządzenie Nr 1/16 Burmistrza Kamieńska z dnia 12 stycznia 2016 w sprawie założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kamieńsk	tak
Kobiele Wielkie	ZARZĄDZENIE Nr 22/2022 WÓJTA GMINY KOBIELE WIELKIE z dnia 14 maja 2021 r.	tak – wymagają uzgodnienia
Kodrąb	Zarządzenie nr 78/2015 Wójta Gminy Kodrąb z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kodrąb	tak
Lgota Wielka	Zarządzenie nr 0050.1.5.2015. Wójta Gminy Lgota Wielka z dnia 16.01.2015 wraz z Zarządzeniami zmieniającymi do Zarządzenia nr 56/2021 Wójta Gminy Lgota Wielka z dnia 10 czerwca 2021 r.	tak
Ładzice	Zarządzenie nr 98/2015 Wójta Gminy Ładzice z dnia 28.12.2015 r. w sprawie założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Ładzice	tak
Masłowice	brak	brak
Przedbórz	brak	tak – karty zabytków nieruchomych; w trakcie wyłożenia – karty zabytków archeologicznych
Radomsko (gm. miejska)	Zarządzenie nr 5/2012 Prezydenta Miasta Radomska z dnia 4 stycznia 2012 r. w sprawie prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miasto Radomsko	tak
Radomsko (gm. wiejska)	ZARZĄDZENIE NR 33/2021 Wójta Gminy Radomsko z dnia 5 maja 2021 r. w sprawie zmiany Zarządzenia Nr 22/2016 z dnia 6 czerwca 2016 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Radomsko	tak
Wielgomłynny	Zarządzenie Nr 34/2017 Wójta Gminy Wielgomłynny z dnia 07 kwietnia 2017r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Wielgomłynny	tak
Żytno	brak	tak

Źródło: opracowanie własne w oparciu wywiady telefoniczne oraz Biuletynów Informacji Publicznej.

4. Charakterystyka i zasoby dziedzictwa kulturowego powiatu

Obszar powiatu radomszczańskiego bogaty jest w różnego rodzaju zabytki, a także miejsca o charakterze historycznym, które stanowią cenny zasób dziedzictwa kulturowego dla regionu. Jedną z cech charakterystycznych krajobrazu kulturowego powiatu jest różnorodność zabytków pod względem ich przeznaczenia, jak również usytuowanie.

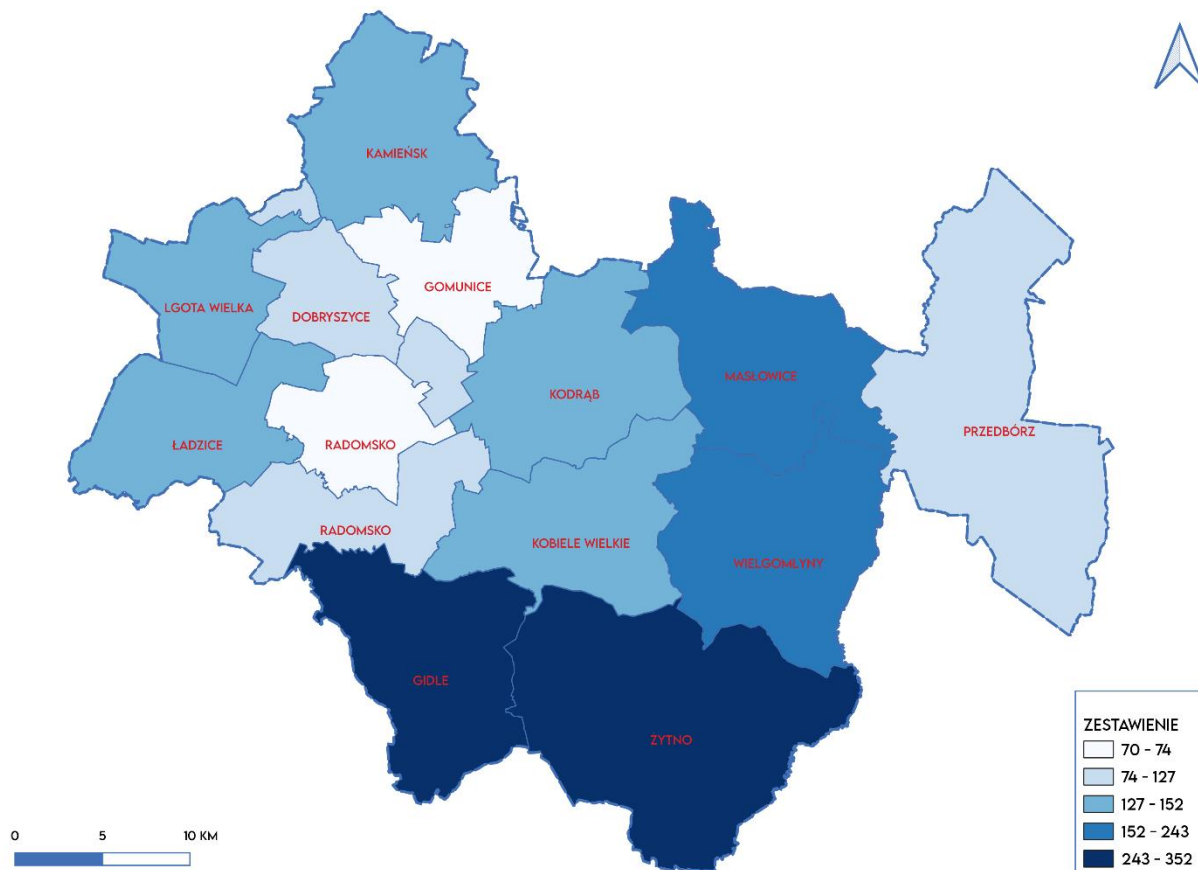
4.1. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny jako element dziedzictwa, którego nie da się odtworzyć, wymaga szczególnej ochrony w miejscach jego zalegania, aby utrzymać je w stanie nienaruszonym (dotyczy to również archeologicznych badań wykopaliskowych).

Według danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej: dane.gov.pl, w powiecie radomszczańskim znajdują się dwa zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

archeologicznych, są to obszary w miejscowościach Chełmo (gm. Masłowice) i Silniczka (gm. Żytno). Natomiast ewidencja zabytków archeologicznych wskazuje na zlokalizowanie w granicach powiatu 2325 stanowisk archeologicznych. Ich rozłożenie przestrzenne na terenie powiatu prezentuje poniższa mapa.

MAPA 3. ZESTAWIENIE EWIDENCJI ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej: dane.gov.pl

TABELA 10. ZABYTEKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	DATA WPISU	WOJEWODZTWO	GMINA	MIEJSCOWOŚĆ
Chełmo, st. 1	średniowiecze	grodzisko	1969-10-15	łódzkie	Masłowice	Chełmo
Silniczka, st. 1	średniowiecze	cmentarzysko	1969-09-15	łódzkie	Żytno	Silniczka

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane.gov.pl

Grodzisko w miejscowości Chełmo — historyczny rozwój układu przestrzennego gminy jest słabo udokumentowany. Podobnie jest w przypadku osadnictwa na Górze Chełmo. Ustalenia J. Kamińskiej noszą charakter hipotezy⁶, wg której grodzisko funkcjonowało w dwóch fazach: pierwsze grodzisko wzniesiono w pierwszej połowie X w., zostało ono spalone po niedługim czasie. Na szczątkach pierwszego grodziska wzniesiono drugie — większe być może jeszcze w X w. Zachowana forma grodziska z fosą i dodatkowymi wałami stanowi pozostałość tej fazy. Drugie grodzisko także zostało spalone być może w pierwszej połowie XI w. Według danych historycznych w pierwszej połowie XII w. na miejscu zniszczonego grodziska P. Włostowicz wznosił kościół. W czasie badań wykopaliskowych ustalono, że wały grodziska zbudowane były w konstrukcji drewniano-ziemnej, wzmacnianej kamieniami. Odkryto też fragmenty naczyń

⁶ Kamińska J., Grodzisko wyżynne w Chełmie, pow. Radomsko, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archeologiczna” 1958, t.3.

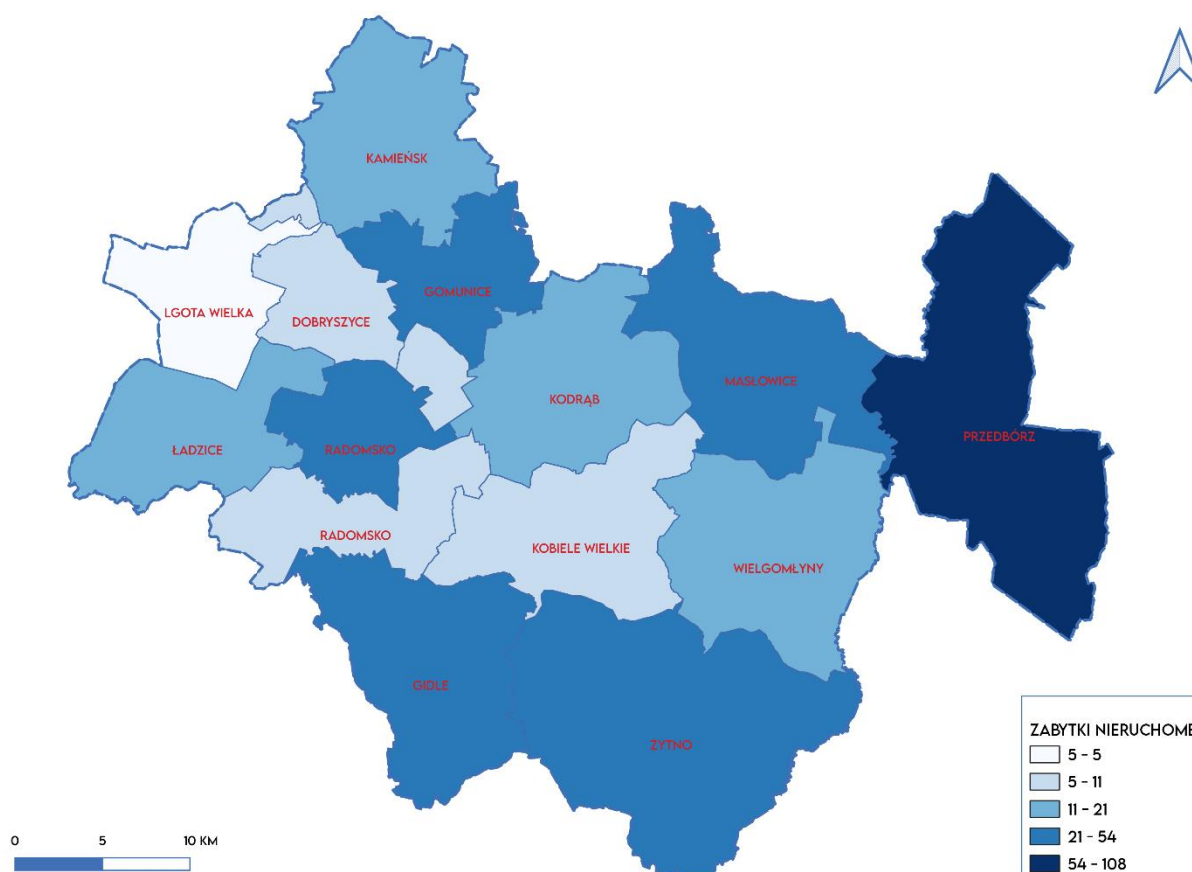
glinianych z okresu X-XII w., oraz fragmenty naczyń glinianych z okresu X-XII w., oraz fragmenty ostrogi i klucza datowane na przełom XIII- XIV w. Wg. hipotezy postawionej przez A. Chmielowską początki funkcjonowania grodziska mogą łączyć się z istnieniem na Górze Chełmo ośrodka kultu pogańskiego, być może o znaczeniu ponadregionalnym. Autorka ta sugeruje również, że zniszczenie grodu nastąpiło w trakcie podboju tych terenów przez Polan.

Cmentarzysko w miejscowości Silniczka (gm. Żytno) — w latach 70-tych XX wieku w trakcie wykopalisk prowadzonych na krańcu wsi odkryto cmentarz wczesnośredniowieczny (XI-wieczny). Odkryto na jego terenie miecz żelazny, hełm, groty włóczni i strzał, kolie paciorków, brązowe kabłączki skroniowe i fragmenty żelaznych obręczy drewnianego wiadra, które znajdują się w zbiorach Muzeum Regionalnego w Radomsku.

4.2. Zabytki nieruchome

W powiecie radomszczańskim, według zgromadzonych danych, gminą o największej liczbie zabytków nieruchomych jest Przedbórz (108), a łączna liczba dla powiatu to około 373. Najmniej zabytków nieruchomych występuje w gminach Lgota Wielka (5) i Kobbie Wielkie (9). Znaczną liczbę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru posiadają gminy Żytno, Radomsko (miasto) i Gidle.

MAPA 4. ZESTAWIENIE ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WEDŁUG GMIN

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej: dane.gov.pl

TABELA 11. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH NA TERENIE POWIATU RADOMSZCZAŃSKIEGO

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
1	fabryka metalurgiczna "Metalurgia" - Towarzystwo Akcyjne, ob. "Metalurgia" SA	2. poł. XIX w.	fabryka	Karta biała z 1996-12-01	1996-12-01	Radomsko
2	zespół klasztorny franciszkanów konwentualnych	XVI - XVIII w.	klasztor	Karta biała z 1991-12-01	1991-12-01	Radomsko
3	zagroda (tzw. tatarska)	1875 r.	zagroda	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 2008-11-01	1959-10-20	Radomsko
4	zespół austerii, ob. organistówka klasztoru franciszkanów	XIX w.	zajazd	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
5	ratusz, ob. Muzeum Regionalne i USC	1856 - 1860	ratusz	Karta biała z 1991-12-01	1991-12-01	Radomsko
6	hala wydziału konstrukcyjnego	2. poł. XIX w.	budynek przemysłowy, produkcyjny lub magazynowy	Karta biała z 1996-12-01	1996-12-01	Radomsko
7	narzędziownia - hartownia i warsztat elektr.	2. poł. XIX w.	budynek przemysłowy, produkcyjny lub magazynowy	Karta biała z 1996-12-01	1996-12-01	Radomsko
8	budynek I	XIX w.	zajazd	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
9	wozownia - szopa i budynek inwentarski	1875 r.	wozownia	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 2008-11-01	1959-10-20	Radomsko
10	budynek magazynu przeciwpożarowego	data nieznana	budynek mieszkalny	Karta biała z 1996-12-01	1996-12-01	Radomsko
11	chałupa i budynek inwentarski	1875 r.	chałupa	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 2008-11-01	1959-10-20	Radomsko
12	dom	1800 r.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
13	budynek jatek	lata 90. XIX w.	kramy/jatki	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
14	dom	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1998-10-01	1998-10-01	Radomsko
15	willa	1879 - 1880	willa	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1992-07-01	1959-10-20	Radomsko

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
16	plebania	1882 r.	plebania	Karta biała z 2011-12-01	2011-12-01	Radomsko
17	stodoła I	1875 r.	stodoła	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 2008-11-01	1959-10-20	Radomsko
18	stodoła II	1875 r.	stodoła	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 2008-11-01	1959-10-20	Radomsko
19	wiata - szopa	1875 r.	budynek gospodarczy	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 2008-11-01	1959-10-20	Radomsko
20	kościół par. pw. św. Lamberta	1869 - 1875	kościół	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1989-11-01	1959-10-25	Radomsko
21	kościół par. pw. św. Marii Magdaleny	XVI w.	kościół	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1991-12-01	1959-10-20	Radomsko
22	klasztor franciszkanów	1728 - 1737	klasztor	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1991-12-01	1959-10-25	Radomsko
23	kaplica pw. św. Rozalii	XVIII w.	kaplica	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
24	dom (kamienica) kadry urzędniczej fabryki "Metalurgia"	1900 - 1909	kamienica	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
25	pałac właściciela fabryki "Metalurgia"	1885 r.	pałac	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
26	dom (kamienica)	1911 r.	kamienica	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
27	kotłownia z siłownią i kominem	2. poł. XIX w.	kotłownia	Karta biała z 1996-12-01	1996-12-01	Radomsko
28	dom	1926 r.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
29	dom (kamienica)	przełom XIX/XX w.	kamienica	Karta biała z 1998-11-01, Karta biała z 2009-11-01	1998-11-01	Radomsko
30	hotel z restauracją - budynek A, dom (kamienica) - budynek B	1851 r.	hotel	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
31	dom	poł. XIX w.	kamienica	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
32	dom	2. poł. XIX w.	kamienica	Ewidencja parkowa z	1998-11-01	Radomsko

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				1983-01-01, Karta biała z 1998-11-01		
33	dom	1840 r.	kamienica	Karta biała z 1998-11-01	1998- 11-01	Radomsko
34	dworzec kolejowy	1928 - 1935	dworzec	Karta biała z 1992-12-12	1992- 12-12	Radomsko
35	dom	2. poł. XIX w.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1998-11-01	1998- 11-01	Radomsko
36	pałacyk dyrekcji	przełom XIX/XX w.	pałac	Karta biała z 1996-07-01	1996- 07-01	Radomsko
37	budynek sezonowy	1898 r.	budynek przemysłowy, produkcyjny lub magazynowy	Karta biała z 1996-07-01	1996- 07-01	Radomsko
38	budynek obróbki zasadniczej	1898 r.	budynek przemysłowy, produkcyjny lub magazynowy	Karta biała z 1995-12-01	1995- 12-01	Radomsko
39	kościół par. pw. św. Rocha	1502 r.	kościół	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1994-10-01	1959- 10-20	Radomsko
40	dom (tzw. tatarski)	1898 r.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1959-10-20	1959- 10-20	Radomsko
41	plebania	poł. XIX w.	plebania	Karta zielona z 1959-10-20	1959- 10-20	Radomsko
42	kościół klasztorny franciszkanów pw. Nawiedzenia NMP i Podwyższenia Krzyża Świętego	1328 r.	kościół	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1991-12-01	1959- 10-25	Radomsko
43	cmentarz rzymskokatolicki nowy	1929 r.	cmentarz rzymskokatoli cki	Karta cmentarza z 1996-01-01	1996- 01-01	Radomsko
44	cmentarz wyznaniowy, ob. rzymskokatolicki stary	1831 r.	cmentarz rzymskokatoli cki	Karta cmentarza z 1996-01-01	1996- 01-01	Radomsko
45	cmentarz żydowski	1806 r.	cmentarz żydowski	Karta cmentarza z 1993-01-01	1993- 01-01	Radomsko
46	kaplica grobowa rodziny Biedrzyckich Druckich	koniec XIX w.	grobowiec	Karta biała z 1979-01-01	1979- 01-01	Radomsko
47	kaplica grobowa rodziny Soczyńskich	pocz. XX w.	grobowiec	Karta biała z 1979-01-01	1979- 01-01	Radomsko
48	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatoli cki	Karta cmentarza z 1992-10-21	1992- 10-21	Radomsko

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
49	kaplica grobowa rodziny Glassow	1900 r.	grobowiec	Karta biała z 1979-01-01	1979-01-01	Radomsko
50	park	1880 - 1902	ogród	Karta biała z 1998-11-01	1998-11-01	Radomsko
51	park miejski	XX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1990-01-01	1990-01-01	Radomsko
52	dzwonnica	poł. XVIII w.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1991-12-01	1959-10-25	Radomsko
53	dzwonnica	XVIII w.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1991-12-01	1959-10-20	Radomsko
54	kaplica katakumbowa rodziny Kulskich	4. ćw. XIX w.	katakumba	Karta biała z 1979-01-01	1979-01-01	Radomsko
55	dom (chałupa) nr 19	1920 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Zalesiczki
56	park dworski	1. poł. XX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1982-01-01	1982-01-01	Zdania
57	spichlerz folwarczny	1930 - 1939	spichlerz (folwarczny/c hłopski)	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Dobryszyc
58	szkoła im. Władysława Stanisława Reymonta	1924 - 1927	szkoła	Karta biała z 2005-11-01	2005-11-01	Dobryszyc
59	kościół par. pw. św. Bartłomieja	1828 - 1830	kościół	Karta zielona z 1959-09-24, Karta biała z 1991-11-01	1959-09-24	Dobryszyc
60	dworzec kolejowy, ob. dom mieszkalny	pocz. XX w.	dworzec	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Dobryszyc
61	dom nr 124	pocz. XX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Dobryszyc
62	cmentarz rzymskokatolicki	1930 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-09-07	1992-09-07	Dobryszyc
63	park dworski	pocz. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1982-01-01	1982-01-01	Dobryszyc
64	cmentarz rzymskokatolicki	lata 80. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1990-09-07	1990-09-07	Blok Dobryszyc

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
65	dwór	2. poł. XIX w.	dwór	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 2001-10-01	1959-10-25	Pławno
66	kościół par. pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	1876 r.	kościół	Karta biała z 2008-11-01	2008-11-01	Pławno
67	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1984-03-01	1984-03-01	Pławno
68	miejsce pocmentarne	1852 r.	cmentarz epidemiczny	Karta cmentarza z 1986-01-01	1986-01-01	Ruda
69	dwór	XVIII w.	dwór	Karta zielona z 1959-11-10, Karta biała z brak daty	1900-01-01	Wojnowice
70	kaplica MB Częstochowskiej	1945 r.	kapliczka	Karta biała z 2011-11-01	2011-11-01	Wojnowice
71	cmentarz żydowski	pocz. XIX w.	cmentarz żydowski	Karta cmentarza z 1987-11-20	1987-11-20	Zagórze koło Pławna
72	dwór	1870 r.	dwór	Karta biała z 1990-12-01	1990-12-01	Ciężkowice
73	cmentarz rzymskokatolicki	1958 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1990-12-01	1990-12-01	Ciężkowice
74	wiatrak	1900 r.	wiatrak	Karta zielona z 1959-11-10	1959-11-10	Ciężkowice
75	zespół klasztorny dominikanów	1632 - 1665	klasztór	Karta biała z 1997-06-06	1997-06-06	Gidle
76	zespół klasztorny kartuzów, ob. kościoła par.	1754 r.	klasztór	Karta biała z 1997-09-20	1997-09-20	Gidle
77	kościół klasztorny pw. Wniebowzięcia Matki Boskiej	1632 - 1644	kościół	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1997-06-26	1959-10-25	Gidle
78	plebania	1890 r.	plebania	Karta biała z 1997-09-20	1997-09-20	Gidle
79	kościół klasztorny, ob. par. pw. MB Bolesnej	1754 - 1767	kościół	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1994-11-01, Karta biała z 1997-09-20	1959-10-25	Gidle
80	spichlerz	koniec XVIII w.	spichlerz (folwarczny/c hłopski)	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1997-06-26	1959-10-20	Gidle
81	kościół par. pw. św. Marii Magdaleny	przełom XV/XVI w.	kościół	Karta zielona z 1959-10-25,	1959-10-25	Gidle

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				Karta biała z 1997-09-20		
82	klasztor	1632 - 1665	klasztor	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1997-06-26	1959-10-25	Gidle
83	cmentarz rzymskokatolicki przykościelny	przełom XV/XVI w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z brak daty	1900-01-01	Gidle
84	kapliczka	1896 r.	kapliczka	Karta biała z 1990-11-01	1990-11-01	Gidle
85	cmentarz rzymskokatolicki	1810 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1984-06-01	1984-06-01	Gidle
86	dzwonnica i brama główna	1886 r.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1997-09-20	1959-10-25	Gidle
87	dzwonnica i brama główna	1886 r.	brama	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1997-09-20	1959-10-25	Gidle
88	cmentarz wojenny z 1945 r.	1945 r.	cmentarz II wojna światowa	Karta cmentarza z 1990-12-01	1990-12-01	Michałow
89	osiedle	1900 r.	osiedle	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
90	zespół fabryki giętych mebli "Wojciechów"- Towarzystwo Akcyjne, ob. Zakłady Tworzyw Sztucznych	1900 r.	fabryka	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
91	dom familijny osiedla robotniczego	1900 r.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
92	dom majsterski osiedla robotniczego	1900 r.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
93	hala fabryczna /1k/	1900 r.	budynek przemysłowy, produkcyjny lub magazynowy	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
94	dwór, dom mieszkalny dyrektora, ob. bud. biurowy	1905 r.	dwór	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
95	budynek straży pożarnej nr 26	1900 r.	remiza	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
96	wozownia, ob. garaż nr 16	1900 r.	wozownia	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
97	hala fabryczna "Nagema" nr 10	1900 r.	budynek przemysłowy, produkcyjny	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
			lub magazynowy			
98	stolarnia, ob. kuchnia	1900 r.	stolarnia	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
99	wieża (w1)	1900 r.	wieża ciśnień	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
100	wieża (w2)	1900 r.	wieża ciśnień	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
101	komin	1900 r.	komin	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Wojciechów
102	młyn motorowy	koniec XIX w.	młyn	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Chrzanowice
103	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-07	1993-05-07	Chrzanowice
104	kapliczka przydrożna z figurami św. Jana Nepomucena i Dominika	poł. XIX w.	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Chrzanowice
105	dom	pocz. XX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Gomunice
106	pensjonat "Irena"	1911 r.	pensjonat	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Gomunice
107	dom	1910 r.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Gomunice
108	kościół par. pw. NMP Wspomożenia Wiernych	1911 - 1915	kościół	Karta biała z 1987-01-01	1987-01-01	Gomunice
109	dom	pocz. XX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Gomunice
110	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-10	1993-05-10	Gomunice
111	kaplica grobowa rodziny Kamockich	1917 r.	kaplica	Karta biała z 1987-01-01	1987-01-01	Kletnia
112	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1980-01-01	1980-01-01	Kocierzowy
113	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1990-10-21	1990-10-21	Piaszczyce

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
114	park dworski	2. poł. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1986-01-01	1986-01-01	Piaszczyce
115	dworzec kolejowy	1924 r.	dworzec	Karta biała z 1992-12-19	1992-12-19	Kamieńsk
116	wikarówka	1818 r.	plebania	Karta zielona z 1959-10-20	1959-10-20	Kamieńsk
117	dom	pocz. XX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Kamieńsk
118	plebania	pocz. XX w.	plebania	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Kamieńsk
119	kościół par. pw. św. Piotra i Pawła	1899 - 1903	kościół	Karta biała z 1987-01-01	1987-01-01	Kamieńsk
120	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-09-07	1992-09-07	Kamieńsk
121	bramka w ogrodzeniu	2. poł. XVI w.	brama	Karta zielona z 1965-10-15	1965-10-15	Kamieńsk
122	stodoła	przełom XIX/XX w.	stodoła	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Pytowice
123	chlewnia	przełom XIX/XX w.	chlew	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Pytowice
124	park dworski	1. poł. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1983-01-01	1983-01-01	Pytowice
125	młyn motorowy	1933 r.	młyn	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Szpinalów
126	cmentarz ewangelicki	1. poł. XX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1992-10-19	1992-10-19	Danielów
127	kościół par. pw. św. Józefa	1868 r.	kościół	Karta biała z 1991-11-01	1991-11-01	Gorzędów
128	lamus dworski	2. poł. XVIII w.	lamus	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1991-11-01	1959-10-20	Gorzędów
129	cmentarz rzymskokatolicki	1984 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1998-08-23	1998-08-23	Gorzędów
130	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Gorzędów

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
131	cmentarz ewangelicki	1. poł. XX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1992-10-19	1992-10-19	Huta Porajska
132	kapliczka przydrożna	pocz. XVIII w.	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Ochocice
133	park dworski	1. poł. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Przyborów
134	dom (chałupa) nr 3	1910 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Babczów
135	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Babczów
136	park	data nieznana	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Huta Drewniana
137	dwór	2. poł. XIX w.	dwór	Karta biała z 2006-11-01	2006-11-01	Kobiele Wielkie
138	dom (chałupa) nr 62	1924 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Kobiele Wielkie
139	kościół par. pw. św. Marcina	1909 - 1922	kościół	Karta biała z 1989-10-01	1989-10-01	Kobiele Wielkie
140	park dworski	pocz. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-08-01	1981-08-01	Kobiele Wielkie
141	cmentarz rzymskokatolicki	poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-30	1993-05-30	Kobiele Wielkie
142	kościół par. pw. Wszystkich Świętych	1708 - 1711	kościół	Karta zielona z 1959-09-21, Karta biała z 1996-11-01	1959-09-21	Rzejowice
143	dzwonnica	1. poł. XIX w.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-09-21, Karta biała z 1996-11-01	1959-09-21	Rzejowice
144	cmentarz rzymskokatolicki	poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-10	1993-05-10	Rzejowice
145	dwór (ruina)	1880 r.	dwór	Karta biała z 2006-11-01	2006-11-01	Smotryszów
146	park dworski	pocz. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-01-01	1981-01-01	Smotryszów
147	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Widawka
148	dwór	1. poł. XIX w.	dwór	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Zakrzew

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
149	park dworski	pocz. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-01-01	1981-01-01	Zakrzew
150	kościół par. pw. Matki Bolesnej (św.św. Szymona i Judy)	2. poł. XV w.	kościół	Karta zielona z 1959-09-20, Karta biała z 1995-11-01	1959-09-20	Dmenin
151	dom (chałupa) nr 35	1850 - 1870	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Dmenin
152	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-09-08	1992-09-08	Dmenin
153	dzwonnica	1746 - 1748	dzwonnica	Karta zielona z 1959-09-20, Karta biała z 1995-11-01	1959-09-20	Dmenin
154	cmentarz ewangelicki	1. poł. XX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1993-05-02	1993-05-02	Feliksów
155	cmentarz ewangelicki	2. poł. XIX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1992-10-21	1992-10-21	Florentynów
156	park podworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1998-10-15	1998-10-15	Gosławice
157	kościół par. pw. św. Jadwigi	1581 r.	kościół	Karta zielona z 1959-09-21, Karta biała z 1996-11-01	1959-09-21	Kodrąb
158	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-10	1993-05-10	Kodrąb
159	park dworski	pocz. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-01-01	1981-01-01	Kodrąb
160	cmentarz ewangelicki	1. poł. XX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1993-05-10	1993-05-10	Konradów
161	dom (chałupa) nr 4	2. poł. XIX w.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Lipowczyce
162	kościół fil. pw. św. Leonarda	2. poł. XVIII w.	kościół	Karta zielona z 1959-09-21, Karta biała z 1996-11-01	1959-09-21	Łagiewniki
163	cmentarz rzymskokatolicki	1980 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z brak daty	1900-01-01	Brudzice
164	kościół par. pw. św. Urszuli	1760 r.	kościół	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1993-06-22	1959-10-20	Krępa
165	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-08-17	1992-08-17	Krępa

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
166	kościół par. pw. św. Klemensa	1767 r.	kościół	Karta zielona z 1959-09-24, Karta biała z 1993-09-01	1959-09-24	Lgota Wielka
167	cmentarz rzymskokatolicki	poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-08-17	1992-08-17	Lgota Wielka
168	szkoła, ob. przedszkole (nr 170)	1895 r.	szkoła	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Radziechowice Drugie
169	kościół par. pw. św. Rozalii z Palermo	1939 - 1942	kościół	Karta biała z 2010-11-01	2010-11-01	Radziechowice Drugie
170	cmentarz rzymskokatolicki	1926 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-01-01	1992-01-01	Radziechowice Drugie
171	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Radziechowice Pierwsze
172	cmentarz rzymskokatolicki	1993 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1998-09-01	1998-09-01	Stobiecko Szlacheckie
173	kapliczka przydrożna	1900 r.	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Stobiecko Szlacheckie
174	park	2. poł. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1983-01-01	1983-01-01	Stobiecko Szlacheckie
175	dom (chałupa) nr 38	1920 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Wola Jedlińska
176	szkoła, ob. świetlica	1915 r.	szkoła	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2013-08-01	2013-08-01	Jankowice
177	kościół par. pw. Wszystkich Świętych	1949 - 1950	kościół	Karta biała z 2010-11-01	2010-11-01	Jedlno Pierwsze
178	dwór	poł. XIX w.	dwór	Karta zielona z 1959-10-20	1959-10-20	Jedlno Pierwsze
179	kaplica cmentarna	1920 r.	kaplica	Karta biała z 2010-11-01	2010-11-01	Jedlno Pierwsze
180	cmentarz rzymskokatolicki przykościelny	XVII w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-01-01	1993-01-01	Jedlno Pierwsze
181	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-08-17, Karta obiektu niewpisanego	1992-08-17	Jedlno Pierwsze

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				do rejestru z 2013-08-01		
182	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1982-01-01	1982-01-01	Jedlno Pierwsze
183	dzwonnica	1709 r.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1994-10-01	1959-10-20	Jedlno Pierwsze
184	park dworski	2. poł. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Ładzice
185	kościół par. pw. św. Rozalii	1. poł. XIX w.	kościół	Karta zielona z 1959-09-23	1959-09-23	Przerąb
186	dom (chałupa) nr 6	1880 - 1900	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Przerąb
187	dom (chałupa) nr 7	1900 - 1910	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Przerąb
188	zamek (ruiny)	XVIII w.	zamek	Karta zielona z 1959-09-23	1959-09-23	Przerąb
189	park podworski	2. poł. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-06-01	1981-06-01	Przerąb
190	dzwonnica	1. poł. XIX w.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-09-23	1959-09-23	Przerąb
191	cmentarz rzymskokatolicki	poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-01-01	1992-01-01	Przerąb
192	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1984-01-01	1984-01-01	Strzelce Małe
193	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-01-01	1992-01-01	Strzelce Małe
194	pałac	pocz. XVII w.	pałac	Karta zielona z 1959-09-21, Karta biała z 1992-12-01	1959-09-21	Chełmo
195	oficyna	1840 r.	oficyna mieszkalna	Karta biała z 1992-12-01	1992-12-01	Chełmo
196	kościół par. pw. św. Michała Archanioła, ob. św. Mikołaja	1573 r.	kościół	Karta zielona z 1959-09-21, Karta biała z 1996-12-01	1959-09-21	Chełmo
197	łamus	przełom XVIII/XIX w.	łamus	Karta zielona z 1959-09-21	1959-09-21	Chełmo
198	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-01-01	1993-01-01	Chełmo
199	dzwonnica	poł. XIX w.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-09-21,	1959-09-21	Chełmo

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIJSCOWOŚĆ
				Karta biała z 1997-10-01		
200	park dworski	1. poł. XVIII w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-06-01	1981-06-01	Chełmo
201	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Bartodzieje
202	dwór (nr 28)	pocz. XIX w.	dwór	Karta biała z 1992-12-01	1992-12-01	Granice
203	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1984-01-01	1984-01-01	Koconia
204	dom (chałupa) nr 71	1930 - 1935	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Masłowice
205	dom (chałupa) nr 63	1917 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Masłowice
206	dom (chałupa) nr 18	1900 - 1915	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Masłowice
207	dom (chałupa) nr 2	1914 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Masłowice
208	park dworski	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1985-01-01	1985-01-01	Masłowice
209	dom	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
210	dom	XIX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
211	dom	1775 - 1825	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
212	dom	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
213	dom	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
214	dom	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
215	dom	koniec XIX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego	2012-10-01	Przedbórz

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				do rejestru z 2012-10-01		
216	dom	do 1828 r.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-01-01	1970-01-01	Przedbórz
217	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-05-01, Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	1970-05-01	Przedbórz
218	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Przedbórz
219	kościół par. pw. św. Mikołaja	1278 r.	kościół	Karta biała z 1993-09-01, Karta zielona z brak daty	1993-09-01	Przedbórz
220	dom	XIX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
221	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
222	dom	pocz. XX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
223	dom	pocz. XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
224	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
225	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
226	dom	przełom XIX/XX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
227	dom	przełom XIX/XX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
228	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego	2012-10-01	Przedbórz

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				do rejestru z 2012-10-01		
229	dom	XIX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
230	budynek przemysłowy	1910 r.	budynek przemysłowy, produkcyjny lub magazynowy	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
231	karczma, ob. Społeczne Muzeum Ludowe	przełom XVII/XVIII w.	karczma	Karta biała z 1993-06-19	1993-06-19	Przedbórz
232	dom	1810 r.	budynek mieszkalny	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Przedbórz
233	ratusz	1820 - 1830	ratusz	Karta biała z 1996-10-01, Karta zielona z brak daty	1900-01-01	Przedbórz
234	dom	przełom XVIII/XIX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
235	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
236	dom	koniec XIX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
237	dom	pocz. XX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
238	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
239	dom	przełom XIX/XX w.	kamienica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
240	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
241	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
242	zamek (ruina)	XIV w.	zamek	Karta zielona z 1970-01-01	1970-01-01	Przedbórz
243	dom	XVII - XVIII w.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-01-01, Karta biała z 1996-11-01	1970-01-01	Przedbórz
244	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Przedbórz
245	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Przedbórz
246	dom	przełom XVIII/XIX w.	budynek mieszkalny	Karta zielona z 1970-01-01	1970-01-01	Przedbórz
247	dom	1925 - 1926	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
248	dom	XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Przedbórz
249	zamek (ruina)	data nieznana	mur/ogrodzenie	Karta zielona z 1970-01-01	1970-01-01	Przedbórz
250	cmentarz ewangelicki	1. poł. XIX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1998-08-23	1998-08-23	Przedbórz
251	cmentarz żydowski	4. ćw. XVIII w.	cmentarz żydowski	Karta cmentarza z brak daty	1900-01-01	Przedbórz
252	cmentarz rzymskokatolicki	pocz. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-01-01	1993-01-01	Przedbórz
253	dom (chałupa) nr 8	1924 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Piskorzaniec
254	dom (chałupa) nr 37	od 1939 r.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Piskorzaniec
255	budynek gospodarczy	1930 r.	budynek gospodarczy	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Piskorzaniec
256	dom (chałupa)	1910 - 1912	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Piskorzaniec
257	dom (chałupa)	poł. XIX w.	owczarnia	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Piskorzaniec
258	stodoła	1880 - 1890	stodoła	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Piskorzaniec
259	dom (chałupa)	1930 r.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Piskorzaniec
260	dom (chałupa) nr 8	1937 r.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego	2012-10-01	Policzko

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				do rejestru z 2012-10-01		
261	dom (chałupa) nr 22	od 1939 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Policzko
262	dom (chałupa) nr 1	1920 - 1930	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Policzko
263	dom (chałupa) nr 3/5	1895 - 1910	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Policzko
264	dom (chałupa) nr 11	1890 - 1900	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Policzko
265	kapliczka przydrożna	1912 r.	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Brzostek
266	dom (chałupa) nr 29	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Stara Wieś
267	dom (chałupa) nr 30	1938 r.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Stara Wieś
268	dom (chałupa) nr 31	1947 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Józefów Stary
269	dom (chałupa) nr 24	koniec XIX w.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Józefów Stary
270	dom (chałupa) nr 8	ok. 1940 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Józefów Stary
271	dom (chałupa) nr 1a	ok. 1920 r.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Józefów Stary
272	dom nr 36	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Józefów Stary
273	czworak	1910 r.	czworak	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
274	chlewnia czworaków	1910 r.	chlew	Karta obiektu niewpisanego	2012-10-01	Reczków Stary

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				do rejestru z 2012-10-01		
275	czworak	1910 r.	czworak	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
276	obora administratora folwarku	1910 r.	obora	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
277	budynek gospodarczy administratora folwarku	1910 r.	budynek gospodarczy	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
278	dwór	1910 r.	dwór	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
279	leśniczówka (nr 2)	1910 r.	gajówka/leśniczówka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-01-01	2012-01-01	Reczków Stary
280	kapliczka przydrożna	1850 r.	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
281	piwniczka administratora folwarku	1910 r.	piwnica	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Reczków Stary
282	park dworski z aleją	XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1984-01-01	1984-01-01	Reczków Stary
283	dom (chałupa) nr 27	ok. 1940 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Taras
284	dom (chałupa) nr 35a	koniec XIX w.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Taras
285	dom (chałupa) nr 5	koniec XIX w.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Taras
286	szkoła (nr 20a)	koniec XIX w.	szkoła	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Taras
287	dom (chałupa) nr 4	ok. 1910 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego	2012-10-01	Taras

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				do rejestru z 2012-10-01		
288	dom (chałupa) nr 15	koniec XIX w.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Taras
289	kapliczka przydrożna	1938 - 1939	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Taras
290	dom (chałupa) nr 9	od 1939 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Wierzchlas
291	dom (chałupa) nr 4	1946 - 1949	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Wierzchlas
292	dom (chałupa) nr 13	1925 - 1930	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Wojciechów
293	dom (chałupa) nr 11	1915 - 1920	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Wojciechów
294	dom (chałupa) nr 14	1949 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Wojciechów
295	dom (chałupa) nr 25	1914 - 1915	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Chałupy
296	kuźnia	od 1945 r.	kuźnia	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Wygwizdów
297	dom (chałupa) nr 61	1911 r.	chałupa	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Zuzowy
298	dom (chałupa) nr 67	1913 r.	chałupa	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Zuzowy
299	dom (chałupa) nr 24	1928 r.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Żeleznica
300	stodoła	od 1945 r.	stodoła	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Żeleznica
301	dom (chałupa)	koniec XIX w.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Żeleznica
302	dom (chałupa) nr 24a	1. poł. XX w.	chałupa	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Żeleznica

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
303	dom (chałupa) nr 20	1900 - 1910	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Żeleźnica
304	dom (chałupa) nr 10	ok. 1907 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Żeleźnica
305	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-13	1993-05-13	Żeleźnica
306	kapliczka przydrożna	do 1939 r.	kapliczka	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Żeleźnica
307	dom (chałupa) nr 51	1895 r.	chałupa	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Kajetanów
308	dom (chałupa) nr 23	koniec XIX w.	budynek mieszkalny	Karta obiektu niewpisanego do rejestru z 2012-10-01	2012-10-01	Faliszew
309	dom (chałupa) nr 19	1920 - 1925	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Gaj
310	dom (chałupa) nr 110	1913 r.	chałupa	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Góry Mokre
311	cmentarz rzymskokatolicki	1994 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1998-08-23	1998-08-23	Góry Mokre
312	dom (chałupa) nr 26	1920 - 1925	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Jabłonna
313	dom (chałupa) nr 27	1918 r.	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Jabłonna
314	dom (chałupa) nr 22	1925 - 1930	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Jabłonna
315	kapliczka przydrożna	przełom XIX/XX w.	kapliczka	Karta zielona z 1970-05-01	1970-05-01	Kajetanów
316	dworek	1. poł. XIX w.	dwór	Karta zielona z 1967-01-01	1967-01-01	Borowa
317	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-09-08	1992-09-08	Płoszów
318	dwór	przełom XIX/XX w.	dwór	Karta biała z 2006-11-01	2006-11-01	Strzałków
319	kościół par. pw. Nawiedzenia NMP	koniec XVI w.	kościół	Karta zielona z 1959-09-20, Karta biała z 1991-11-01	1959-09-20	Strzałków
320	park dworski	XVII w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1983-01-01	1983-01-01	Strzałków
321	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-10-21	1992-10-21	Strzałków

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
322	cmentarz rzymskokatolicki	lata 80. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-10-20	1992-10-20	Szczepocice Rządowe
323	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. Miłosierdzia Bożego	1910 - 1914	kościół	Karta biała z 1989-11-01	1989-11-01	Dziewięć
324	dwór	XVIII w.	dwór	Karta biała z 1991-12-01	1991-12-01	Dziewięć
325	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-09-08	1992-09-08	Dziewięć
326	park dworski	poł. XVIII w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1980-11-04	1980-11-04	Dziewięć
327	cmentarz rzymskokatolicki	1. poł. XX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-09-07	1992-09-07	Kietlin
328	dwór (51 a)	XIX w.	dwór	Karta biała z 2005-11-01	2005-11-01	Sokoła Góra
329	park podworski	pocz. XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-01-01	1981-01-01	Sokoła Góra
330	zespół klasztorny paulinów	XV - XVIII w.	klasztor	Karta biała z 1995-11-01	1995-11-01	Wielgomłyn
331	klasztor	XVII w.	klasztor	Karta zielona z 1959-09-22, Karta biała z 1993-11-01	1959-09-22	Wielgomłyn
332	kościół klasztorny, ob. par. pw. św. Stanisława Bpa	ok. 1466 r.	kościół	Karta zielona z 1959-09-22, Karta biała z 1995-11-01	1959-09-22	Wielgomłyn
333	dzwonnica - wieża bramna	2. poł. XVIII w.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-09-22, Karta biała z 1995-11-01	1959-09-22	Wielgomłyn
334	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-14	1993-05-14	Wielgomłyn
335	park dworski	data nieznana	ogród	Ewidencja parkowa z 1981-08-01	1981-08-01	Wielgomłyn
336	dom (chałupa) nr 11	1910 - 1920	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Karczów
337	cmentarz rzymskokatolicki	1990 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z brak daty	1900-01-01	Krzętów
338	cmentarz ewangelicki	1. poł. XX w.	cmentarz protestancki	Karta cmentarza z 1993-05-13	1993-05-13	Bogusławów
339	kościół par. pw. św. Katarzyny i Kazimierza	1773 - 1776	kościół	Karta zielona z 1959-09-22,	1959-09-22	Niedośpielin

Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
				Karta biała z 1994-10-01		
340	dom (chałupa) nr 56	1925 - 1930	chałupa	Karta biała z 1982-05-01	1982-05-01	Niedośpielin
341	dom (chałupa) z oborą nr 78	1940 - 1945	chałupa	Karta biała z 1982-01-01	1982-01-01	Niedośpielin
342	cmentarz rzymskokatolicki przykościelny	przełom XVIII/XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1992-01-01	1992-01-01	Niedośpielin
343	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1993-05-14	1993-05-14	Niedośpielin
344	dzwonnica	ok. 1775 r.	dzwonnica	Karta zielona z 1959-09-22, Karta biała z 1994-10-01	1959-09-22	Niedośpielin
345	dwór	poł. XIX w.	dwór	Karta biała z 1996-09-01	1996-09-01	Odrawąż
346	park dworski	XVIII - XIX w.	ogród	Ewidencja parkowa z 1984-01-01	1984-01-01	Odrawąż
347	zamek (pozostałości)	data nieznana	zamek	Karta zielona z 1959-09-17	1959-09-17	Pukarzew
348	dwór	XIX w.	dwór	Karta biała z 1999-10-01	1999-10-01	Sekursko
349	cmentarz wojenny z I wojny światowej	1. ćw. XX w.	cmentarz I wojna światowa	Karta cmentarza z 1984-05-01	1984-05-01	Silnica
350	cmentarz epidemiczny	2. poł. XIX w.	cmentarz epidemiczny	Karta cmentarza z 1984-05-01	1984-05-01	Silnica
351	kaplica ariańska	1. poł. XVII w.	kaplica	Karta zielona z 1959-10-20, Karta biała z 1998-01-01	1959-10-20	Silniczka
352	szpital, ob. dom mieszkalny	1839 r.	szpital	Karta zielona z 1959-10-20	1959-10-20	Silniczka
353	pałac (dwór)	1. poł. XIX w.	pałac	Karta zielona z 1959-10-25	1959-10-25	Żytno
354	kościół par. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	1860 - 1874	kościół	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 2000-11-01	1959-10-25	Żytno
355	miejsce pocmentarne, ob. skwer	przełom XIV/XV w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1984-05-01	1984-05-01	Żytno
356	cmentarz rzymskokatolicki	poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1984-05-01	1984-05-01	Żytno
357	zespół dworski	XVIII - pocz. XX w.	dwór	Karta biała z 1985-11-01	1985-11-01	Maluszyn

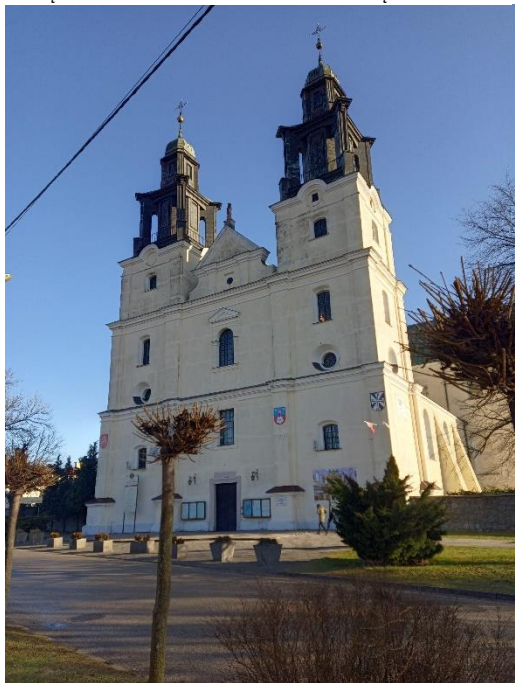
Lp.	NAZWA	CHRONOLOGIA	FUNKCJA	WYKAZ DOK.	DATA WPISU	MIEJSCOWOŚĆ
358	kaplica cmentarna pw. św. Barbary	1895 r.	kaplica	Karta biała z 1985-11-01	1985-11-01	Maluszyn
359	oficyna, tzw. kuchenna, ob. szkoła	1911 r.	oficyna mieszkalna	Karta biała z 1985-11-01	1985-11-01	Maluszyn
360	oficyna	1911 r.	oficyna mieszkalna	Karta biała z 2000-08-01	2000-08-01	Maluszyn
361	dom gorzelnego	1. ćw. XIX w.	budynek mieszkalny	Karta biała z 2000-09-01	2000-09-01	Maluszyn
362	kościół par. pw. św. Mikołaja	1777 - 1778	kościół	Karta zielona z 1959-10-25, Karta biała z 1985-11-01	1959-10-25	Maluszyn
363	plebania	1786 - 1787	plebania	Karta biała z 1985-11-01	1985-11-01	Maluszyn
364	budynek bramny	1911 r.	budynek bramny	Karta biała z 1985-12-01	1985-12-01	Maluszyn
365	czworak, ob. bar (nr 30)	ok. 1880 r.	czworak	Karta zielona z 1959-10-01, Karta biała z 1985-11-01	1959-10-01	Maluszyn
366	czworak (nr 50)	pocz. XIX w.	czworak	Karta zielona z 1959-10-20	1959-10-20	Maluszyn
367	czworak (nr 51)	pocz. XIX w.	czworak	Karta zielona z 1959-10-20	1959-10-20	Maluszyn
368	kordegarda z bramą gospodarczą	1. ćw. XIX w.	wartownia	Karta biała z 2000-08-01	2000-08-01	Maluszyn
369	cmentarz rzymskokatolicki	1755 r.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1984-05-01	1984-05-01	Maluszyn
370	park pałacowy	XVIII w.	ogród	Ewidencja parkowa z 2008-11-15	2008-11-15	Maluszyn
371	cmentarz rzymskokatolicki przykościelny	XV w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1985-06-01	1985-06-01	Maluszyn
372	kościół par. pw. św. Apostołów Piotra i Pawła	1844 r.	kościół	Karta zielona z 1959-09-17, Karta biała z 2001-11-01	1959-09-17	Borzykowa
373	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki	Karta cmentarza z 1984-05-01	1984-05-01	Borzykowa

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane.gov.pl

Do najważniejszych zabytków nieruchomości powiatu zaliczyć możemy:

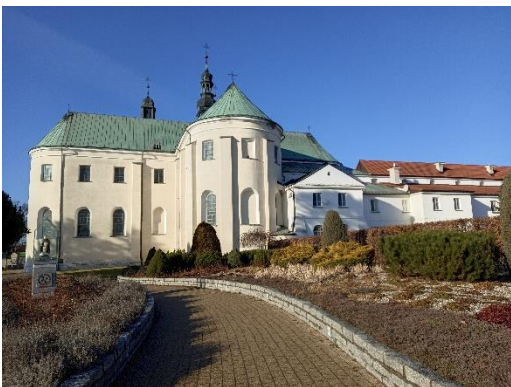
Zespół klasztorny o.o. dominikanów w Gidlach

ZDJĘCIE 1. KOŚCIÓŁ PW. WNIEBOWZIĘCIA MB

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

ZDJĘCIE 2. KOŚCIÓŁ I KLASZTOR

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Powstanie zespołu klasztornego datuje się na wiek XVII. Składa się on z kilku istotnych budowli, takich jak: sam klasztor, Bazylika pw. Wniebowzięcia Matki Bożej czy spichlerz klasztorny.

Według danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest to Sanktuarium Maryjne często odwiedzane przez wiernych i turystów zmierzających na Jasną Górę.

Legenda głosi, iż sprowadzenie Dominikanów przez Annę Dąbrowską było poprzedzone znalezieniem figurki Matki Bożej z Dzieciątkiem, którą podczas orki napotkał lokalny chłop. Później w cudowny sposób wracała ona zawsze na miejsce jej wykopania. Na tym terenie stawiano kolejno: kapliczkę, kaplicę drewnianą, a następnie murowaną, aż do rozpoczęcia budowy klasztoru i świątyni w 1632 r.

Zespół klasztorny jest jednym z trzech zabytków sakralnych wsi Gidle zlokalizowanym w jej centrum. Całość założenia reprezentuje styl barokowy. Cegły kościół został wzniesiony na planie krzyża łacińskiego — forma trójnawowa z nawą główną oraz dwoma bocznymi. Do kościoła od strony północnej przylega klasztor, ponadto na terenie klasztoru znajdują się budynki gospodarcze i mieszkalne, w tym drewniany spichlerz, plac pątniczy, sad, ogród oraz pole.

Wnętrze świątyni kryje drogocenne wyposażenie. Najważniejszym miejscem w sanktuarium jest kaplica Matki Bożej Gidelskiej, oddzielona od nawy rokokową kratą, w której umieszczono bogato zdobiony, barokowy, architektoniczny ołtarz. W jego centrum znajduje się nisza z cudowną figurką Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Kościół Marii Magdaleny w Gidlach

Obecnie kościół pod wezwaniem św. Marii Magdaleny jest trzecią drewnianą świątynią postawioną na tym obszarze i pochodzi z przełomu XV/XVI wieku. Zalicza się on do szczególnych, nie tylko ze względu na wiek oraz stan zachowania, ale także z uwagi na swoje usytuowanie. W miejscu obecnej świątyni został wzniesiony pierwszy drewniany kościół, na co mogą wskazywać cyfry: 1173 widniejące na belce, nad drzwiami do obiektu, najprawdopodobniej oznaczające datę.

Ten modrzewiowy kościół o zrębowej konstrukcji został zbudowany w stylu gotyckim. Dach kryty gontem okolił prezbiterium, nawę i zakrystię. Całą budowlę wykończono otwartymi sobotami, natomiast dach zwieńczono sygnaturką z blaszanym hełmem baniastym. Wewnątrz zaprojektowano ołtarz główny oraz dwa boczne, a także chór muzyczny. Do wyposażenia kościoła zastosowano manierystyczną ambonę, obraz św. Magdy Magdaleny (I poł., XVIII w.), jak również inne wizerunki i rzeźby.

ZDJĘCIE 3. KOŚCIÓŁ M. MAGDALENY W GIDLACH

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Kościół pokartuski NMP Bolesnej.

ZDJĘCIE 4. KOŚCIÓŁ POKARTUSKI W GIDLACH

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Zespół klasztorny kartuzów powstał przeszło wiek później niż wcześniej opisany zespół klasztorny dominikanów w Gidlach, bo w latach 1751-1767. Kartuzów sprowadziła najprawdopodobniej w 1646 r. Zuzanna z Przerębskich Oleska, ówczesna właścicielka Gidel. Początkowo korzystali oni z drewnianej kaplicy, do czasu wybudowania kościoła, który obecnie należy do parafii Najświętszej Maryi Panny Bolesnej. W Gidlach znajdowała się jedna z trzech kartuzji na terenie Państwa Polskiego, (pozostałe to kartuzja w Berezie Kartuskiej — diecezja łucka oraz Kartuzy — diecezja wrocławska).

Była też pierwszą, która przestała istnieć, gdy w roku 1819 dokonano kasaty kartusji⁷. Niemniej pozwolono na to, aby ostatni zakonnik Adam Grabowski przebywał w klasztorze do końca swoich dni. Odszedł 9 marca 1831 r. Po jego śmierci klasztor opróżniono, rozkradziono, a następnie zburzono i zapieczętowano.

Z pierwotnego założenia zachowała się tylko świątynia. Natomiast obiektami zabytkowymi, wchodzącymi w skład zespołu, są barokowa brama (1886 r.), dzwonnica (1886 r.) oraz plebania (1890 r.). Wewnątrz kościoła znajdują się dwie kaplice, św. Jacka i NMP. Wnętrze utrzymane zostało w stylu rokoko.

Ratusz w Radomsku

ZDJĘCIE 6. RATUSZ W RADOMSKU

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

został przebudowany i znacznie powiększony, zlokalizowano w nim również siedzibę Muzeum Regionalnego⁸.

ZDJĘCIE 5. KOŚCIÓŁ POKARTUSKI W GIDŁACH

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Budynek Ratusza został wzniesiony po latach prób w 1859 r. Jego bryła w stylu eklektycznym, łączący klasycyzującą elewację z romantycznością „gotyckiej” wieży. Zastąpił on wcześniejszy budynek położony w centralnej części rynku (obecnie pl. 3 Maja). Ziemia, na której stanął nowy Ratusz przy ul. Narutowicza (dawniej: Piotrkowska) należała w części do parafii św. Lamberta, która niechętnie zgodziła się na jej odsprzedaż. Po latach ówczesny proboszcz wniósł oskarżenie o nieprawne przywłaszczenie nieruchomości. Spór trwał do lat 50. XIX w. i zakończył się wypłatą odszkodowania w kwocie 1500 rubli. Do budowy nowego gmachu zamierzano wykorzystać cegły, dachówki oraz kamienie ze starego, rozebranego ratusza, jednak nie udało się tego realizować, ponieważ substancję wykorzystano do innych budynków, a część zniszczała pozostawiona na placu starego rynku. Projekt Ratusza wykonał budowniczy powiatu piotrkowskiego — Orłowski. W latach dwudziestych XX wieku ratusz

⁷ Obecnie na całym świecie żyje w około 350 kartuzów i kartuzek w 21 domach: 16 męskich i 5 żeńskich. 5 domów znajduje się we Francji, 4 w Hiszpanii, 3 we Włoszech, 2 w Korei Południowej i po jednym w Anglii, Argentynie, Brazylii, Niemczech, Słowenii, Szwajcarii oraz w USA. (źródło: www.kartuzija-pleterje.si)

⁸ Błaszczuk. Z.; „Ratusze Miasta Radomska”; wyd. Muzeum Regionalne w Radomsku; Radomsko; 1993.

Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieńsku

ZDJĘCIE 7. KOŚCIÓŁ PW. ŚW. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA W KAMIEŃSKU

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Kaplicę rodziny Siemieńskich z Masłowic wzniesiono na cmentarzu we wsi Chełmo w 1863 r., na polecenie Zuzanny Marianny Siemieńskiej. Grobowiec powstał po śmierci jej męża, pomimo nieotrzymania wymaganego pozwolenia (jeszcze przed jej ukończeniem). Obiekt stanowi dominantę przestrzenną. Wrażenie okazałości budowli potęguje brak zieleni wysokiej oraz posadowienie całości na wzniesieniu.

Kościół parafialny w Kamieńsku został wzniesiony w stylu neoromańskim z użyciem form renesansowych. Świątynia w kształcie krzyża jest trójnawowa i posiada jedną wieżę. Wewnątrz znajduje się pięć ołtarzy. Figury patronów kościoła Świętych Piotra i Pawła znajdują się w prezbiterium po bokach sceny ukrzyżowania. W nawie głównej ulokowano dwa ołtarze: Przemienienia Pańskiego oraz Świętego Antoniego Padewskiego. Po bokach umieszczeni są polscy święci: św. Stanisław Kostka, św. Wojciech, św. Kazimierz i św. Stanisław BM. W nawie bocznej od strony północnej mieści się ołtarz Serca Jezusowego, a od strony południowej ołtarz Najświętszej Maryi Panny. W kościele znajduje się również zabytkowa ambona oraz organy firmy Ottona Rygiera.

Kaplica grobowa rodziny Siemieńskich

ZDJĘCIE 8. GROBOWIEC RODZINY SIEMIEŃSKICH

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Zabytkowa zagroda tatarska

Określenie „tatarskie” dotyczy lokalnego typu zagród, tworzących niegdyś zabudowę miejscowości. Ostatnia, zachowana zagroda „tatarska” została wybudowana w 1875 r. przez cieślę Adama Gałwę dla rodziny Dziegciów, która zamieszkiwała ją aż do początków XXI wieku.

Chałupa w zagrodzie „tatarskiej” usytuowana jest szczytem do drogi. Składała się z sieni, izby i komory. Za komorą znajdowały się stajnia oraz obora, dalej była stodoła. Od strony drogi, do domu przylegała szopa, wozownia z chlewikiem dla drobiu i drwalnia.

Zabudowania szopy wraz ze ścianą szczytową domu zajmowały szerokość placu tworząc zamkniętą ścianę zewnętrzną zagrody.

ZDJĘCIE 9. ZABYTKOWA ZAGRODA TATARSKA

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Cmentarz żydowski — kirkut w Radomsku

Cmentarz żydowski w Radomsku jest położony ok. 2 km na północny wschód od centrum miasta, przy ul. Przedborskiej 196. Powstał na początku XIX w. między 1805 a 1832 r. Najstarsze zachowane nagrobki datuje się na 1831 rok. W 1866 r. na cmentarzu spoczął cadyk Szlomo ha-Kohen Rabinowicz — założyciel miejscowej dynastii chasydzkiej. Nad jego grobem wzniesiono ohel, w którym w kolejnych latach pochowano członków rodziny Rabinowiczów. Podczas II Wojny Światowej cmentarz był miejscem masowych egzekucji. W październiku 1942 r. Hitlerowcy rozstrzelali co najmniej kilkadziesiąt osób, a następnie w pierwszej połowie stycznia 1943 zabili około 1500 osób. Po 1945 r. użytkownikiem cmentarza była Kongregacja Wyznania Mojżeszowego w Częstochowie. Obecnie jego właścicielem została Gmina Wyznaniowa Żydowska w Łodzi. Jest to jeden z nielicznych w Polsce czynnych cmentarzy żydowskich. Ostatni pochówek miał miejsce w 1990 roku. Cmentarz zajmuje działkę o nieregularnym kształcie i powierzchni 2,54 ha. Teren ogrodzono ceglany murem, częściowo otynkowanym. Główna brama stoi przy ul.

ZDJĘCIE 10. TABLICA INFORMACYJNA PRZY CMENARZU ŻYDOWSKIM

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

ZDJĘCIE 11. CMENTARZ ŻYDOWSKI – KIRKUT W RADOMSKU

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Przedborskiej. Od strony ul. Źródlanej mieści się dodatkowa furta, od której do oheli cadyków Rabinowiczów wiedzie tzw. ścieżka Kohenów, czyli droga wydzielona z obszaru grzebalnego, pozwalająca na zachowanie czystości rytualnej. Przy bramie głównej zachował się parterowy budynek, pełniący przed wojną funkcję domu przedpogrzebowego. Pomimo zniszczeń, do dziś na cmentarzu przetrwało około 2700 macew. Najstarsza z nich stoi na grobie Frumet córki Icchaka, zmarłej w dn. 27 lipca 1831 r. Przy wejściu znajduje się zbiorowa mogiła, w której pochowano około 1700 osób, rozstrzelanych przez Hitlerowców w czasach Zagłady. Umieszczona w obrębie mogiły wysoka, biała tablica upamiętnia Dowa Berisza syna Efraima Cwi Einhorna — rabina i cadyka z Mstowa, rektora mstowskiej jesziwy, zięcia cadyka Pinchasa Menachema Justmana z Pilicy, zamordowanego (według różnych źródeł) w 1942 r. lub 1944 r. W centralnej części cmentarza wzniesiono murowany ohel, w którym spoczywają miejscowi cadycy oraz członkowie ich rodzin.

Dwór w Żytnie

Klasykistyczny dwór w Żytnie wzniesiony został przez Jana Siemieńskiego w pierwszej połowie XIX w. Parterowa budowla posiada piętrowe, neorenesansowe skrzydło od strony północnej. Budynek przykryty jest dachem czterospadowym. Ozdobę dworu stanowi imponujący czterokolumnowy portyk dorycki z balkonem. W dworze tym zaręczył się Henryk Sienkiewicz z panną Marią Gryf-Kellerówną (krewną Siemieńskich). Po II Wojnie Światowej obiekt funkcjonował jako szkoła podstawowa, jednak ze względu na pogarszający się stan techniczny budynku, pod koniec lat 80. XX w. została przeniesiona. Zabytek od 2016 r. stał się własnością prywatną i pełni funkcję hotelowo-konferencyjną.

ZDJĘCIE 12. DWÓR W ŻYTNIE

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Silniczka — kaplica ariańska

Zbór ariański został wybudowany przed końcem pierwszej połowy XVII w. Ufundowali ją Majowie — dawni właściciele Silniczki. Obiekt powstał na planie kwadratu. Posiada potężne przypory na narożach, a od strony zachodniej niską przybudówkę, przez którą można zejść do piwnicy mającej kolebkowe sklepienie. Pokrycie zboru stanowi łamany dach polski z szerokim profilowanym okapem, z kolei nad przybudówką zadaszenie jest namiotowe. Całość nawiązuje do stylu renesansowego. Do zboru przynależał także cmentarz za wsią, służący do pochówku zmarłych⁹. Po wprowadzeniu ustawy

sejmowej z 1658 r., która nakazywała arianom konwersję na katolicyzm lub banicję, świątynia pozostała pusta do czasów powstania styczniowego. Obok zboru zlokalizowana jest także płyta upamiętniająca mord dokonany przez hitlerowców na sześciu mieszkańcach Silniczki we wrześniu 1939 r. Przyczyną zbrodni był pochówek polskiego żołnierza. Grób straconych po ekshumacji przeniesiono spod zboru na cmentarz w Maluszynie.

ZDJĘCIE 13. SILNICZKA - KAPLICA ARIAŃSKA

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Wielgomłynach

Najwcześniejsze świadectwo o istnieniu parafii pochodzi z 1369 r. Natomiast pierwszy drewniany kościół św. Stanisława Biskupa Męczennika w Wielgomłynach powstał w 1465 r. Ufundowała go rodzina Koniecpolskich herbu Pobóg jako część zespołu klasztorного ojców Paulinów. W wieku XVII Paulini wybudowali murowany klasztor, który istnieje do dziś pełniąc funkcję plebanii. W tym samym wieku dokonano również rozbudowy świątyni w stylu barokowym. Pomimo tego zachowała ona gotycką bryłę, a we wnętrzu pozostały cenne, gotyckie dzieła sztuki, takie jak: murowana mensa wielkiego ołtarza

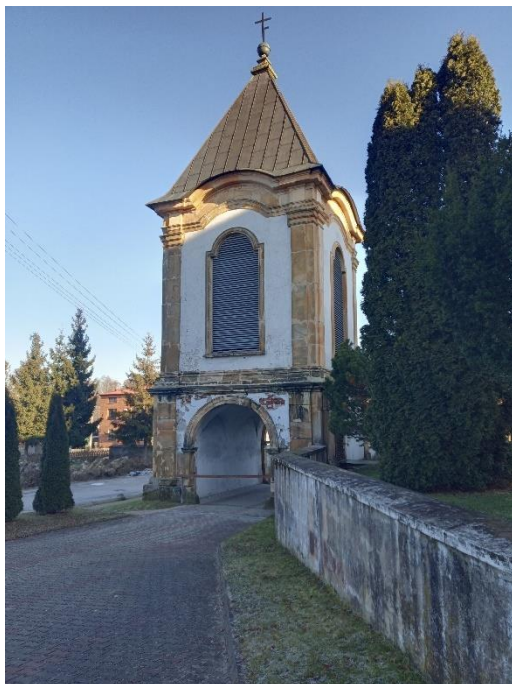
ZDJĘCIE 15. SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ BOLESNEJ
W WIELGOMŁYNACH

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

⁹ opis funkcji cmentarza zaczerpnięto z dostępnych podań zwyczajowo przedstawiających rolę ów miejsca

ZDJĘCIE 16. DZWONNICA Z XVIII W.

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

z antepedium, pieta – rzeźba przedstawiająca Chrystusa zdjętego z krzyża na kolanach Najświętszej Maryi Panny czy brązowa płyta nagrobna trzech członków rodziny Koniecpolskich. Na terenie kościoła mieści się XVIII-wieczna, dwukondygnacyjna dzwonnica, w której umieszczone są dwa dzwony z XV w. W jej przyziemiu znajduje się brama wjazdowa na teren przykościelny. W skład zabudowań wchodzi także kaplica św. Pawła I Pustelnika (pierwotnie św. Anny) wybudowana w 1717 r. oraz druga kaplica Matki Bożej Bolesnej z 1726 r.

Układ urbanistyczny - Przedbórz

W centrum Przedbórza zachował się średniowieczny układ urbanistyczny z rynkiem, który okalają kamieniczki z XVII i XVIII wieku oraz zdominowana na środku zrekonstruowana studnia (wzorowana na obiekcie z XIV w.). Układ miasta powstał na założeniu tzw. Owalnicy Śląskiej. Jej podstawą był rynek, układ ulic wylotowych oraz kościół (pw. św. Aleksego) usytuowany po przekątnej rynku, jak i otaczająca zabudowa. W okresie II Wojny Światowej rynek znacznie ucierpiał, a podczas pożaru w 1939 r. zachowała się tylko jedna kamienica z podcieniami.

Kościół św. Aleksego w Przedborzu

Zakłada się, że świątynia została zbudowana około 1278 r. przez Jacka Aleksego Sadykierza, jako kaplica na polecenie św. Kingi, żony Bolesława V Wstydliviego. Poświęcono ją opiece św. Aleksego, patronowi dziadka Królowej — cesarza Aleksego Komnena. Po wielkim pożarze w 1341 r. Kazimierz III Wielki odrestaurował kaplicę oraz dobudował wieżę z czerwonego piaskowca. Niestety w 1683 r. świątynia spłonęła ponownie. Dzięki staraniom Mikołaja Siemieńskiego w latach 1683-1695 kościół odbudowano i powiększono o kaplicę św. Mikołaja.

ZDJĘCIE 17. KOŚCIÓŁ ŚW. ALEKSEGO W PRZEDBORZU

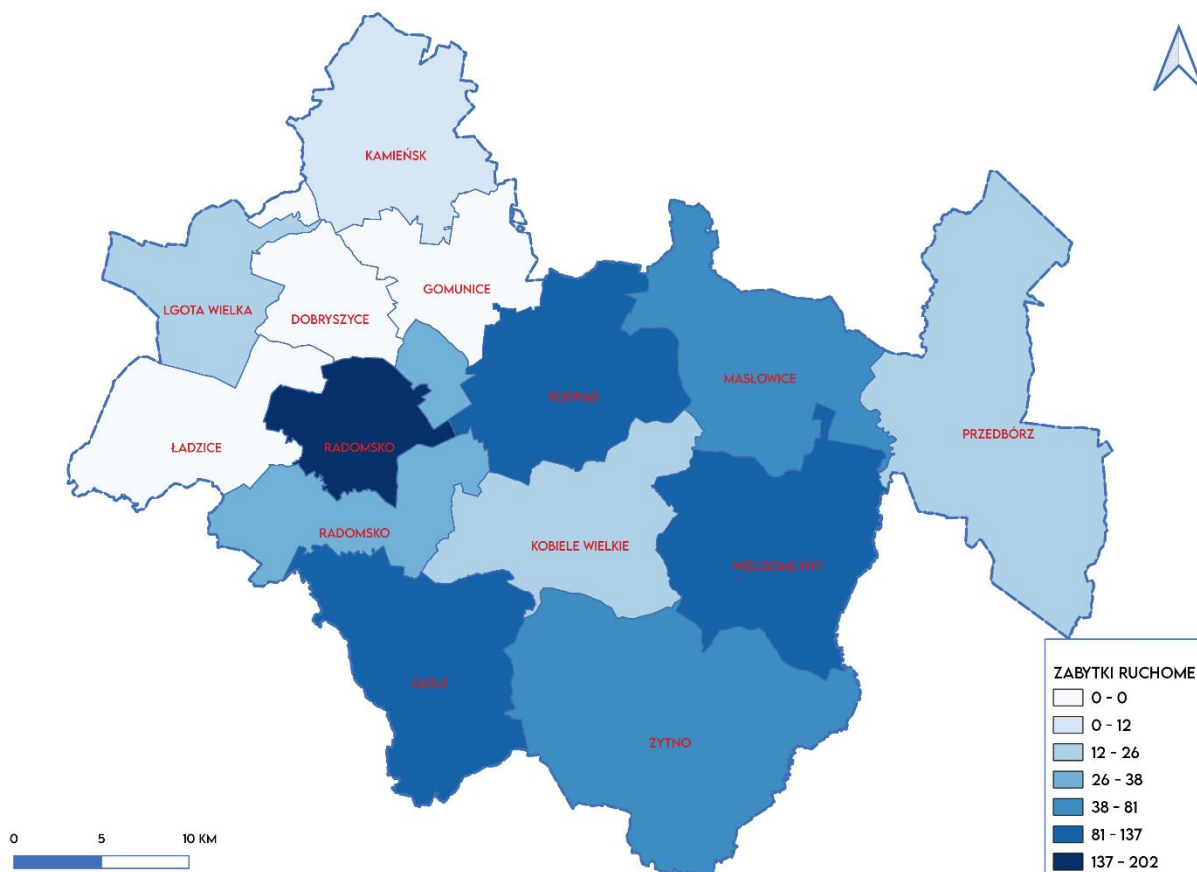
Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Kolejne pożary przyczyniły się do obniżenia wieży z czasów Kazimierza III Wielkiego. W 1834 r. budowla została raz jeszcze zniszczona przez pożar, a następnie odtworzona. Szkody spowodowała również I Wojna Światowa. Po destrukcji dokonanej w czasie konfliktu, świątynie zrekonstruowano. Było to możliwe dzięki staraniom księdza Antoniego Ręczajskiego. W latach 1974-1978 kościół remontowano, a w latach 1994-1997 jego budynek pokryto miedzianą blachą. Pierwotnie świątynie wzniesiono w stylu gotyckim, jednak w ciągu wieków wielokrotnie ją przebudowywano, w związku z czym, w większości reprezentuje styl barokowy. Jest to kościół orientowany, powstały z kamienia i cegły.

4.3. Zabytki ruchome

Suma zabytków ruchomych dla całego powiatu wynosi 841. W liczbie ów zabytków, według dostępnych danych, dominuje miasto Radomsko — 202. Natomiast na terenie gminy wiejskiej Radomsko jest ich łącznie 24. Innymi gminami ze znaczną ilością tychże są Gidle — 137, Wielgomłyny — 128 oraz Kodrąb — 118. Gminy, w których nie wykazano zabytków ruchomych, to: Dobryszyc, Gomunice i Ładzice.

MAPA 5. ZABYTKI RUCHOME POWIATU

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Radomsku

4.4. Muzea

Muzeum Regionalne im. Stanisława Sankowskiego w Radomsku

Najstarsze, zgromadzone zabytki pochodzą z epoki kamienia. Są to głównie prymitywne narzędzia krzemienne i kamienne, które służyły miejscowej ludności podczas polowań, a także gliniane naczynia, naszyjniki, bransolety, szklane paciorki, zapinki, okucia oraz brzytwy. Wśród zbiorów muzealnych znajdują się także liczne pamiątki związane z powstaniami narodowowyzwoleńczymi: m.in. szable, tasaki bojowe, muszkiety czy fotogramy dowódców powstańczych. Bezcenną wartość przedstawiają zawieszka patriotyczna z okresu żałoby narodowej oraz list zesłańca Bolesława Grodzickiego do rodziny. Specjalnie dla zwiedzających przygotowana została wystawa ukazująca życie wsi radomszczańskiej na przełomie XIX i XX wieku. Prezentowane są również pięknie zdobione, kolorowe stroje ludowe i tkaniny, niezwykle obrazy, figury świętych, naczynia z gospodarstwach domowych oraz zdjęcia mieszkańców wsi przy pracy. Bogata jest także kolekcja maszyn rolniczych i tkackich. Ponadto Muzeum Regionalne w Radomsku gromadzi dzieła sztuki: malarstwa, rzeźby i rzemiosła artystycznego.

4.5. Szlaki turystyczne

Kolejowy

Szlak kolei Warszawsko-Wiedeńskiej — trasa: Warszawa, Pruszków, Grodzisk Mazowiecki, Żyrardów (Ruda Guzowska), Skierniewice, Koluszki, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Częstochowa, Poraj, Myszków, Zawiercie, Łazy, Ząbkowice, Strzemieszyce Południowe, Granica (Maczki)

Szlak wytycza najstarsza, ówczesna linia kolejowa Królestwa Polskiego, łącząca Warszawę z granicą zaboru austriackiego (była jednocześnie drugą linią powstałą na terenach Imperium Rosyjskiego). Kolej rozpoczęła działanie w 1845 roku, zaś w 1912 roku została upaństwowiona przez władze rosyjskie.

Pieszne

Szlak Przedborskiego Parku Krajobrazowego (zielony) — długość trasy: 37,5 km

Przedborski Park Krajobrazowy obejmuje najcenniejsze przyrodniczo fragmenty Pasma Przedborsko-Małogoskiego zajmującego centralną część parku oraz Niecki Włoszczowskiej Wzgórz Łopuszańskich i Opoczyńskich. Strefa ochronna parku po stronie północno-zachodniej (obszar woj. łódzkiego) opiera się o krawędź doliny Pilicy, sięgając do Przedborza. Głównym celem istnienia parku jest zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych tychże terenów oraz stworzenie systemu skutecznej ochrony najcenniejszych obiektów (rezerwatów, pomników przyrody), a ponad to udostępnienie wyznaczonych obszarów dla zrównoważonej turystyki.

Szlak Królewski łowów (żółty) — długość trasy: 44 km

Szlak prowadzi przez najwyższe, naturalne wzniesienia Przedborskiego Parku Krajobrazowego, czyli przez oś geomorfologiczną parku, jaką jest Pasma Przedborsko – Małogoskie. Terytorialnie stanowi on łącznik pomiędzy województwami łódzkim i świętokrzyskim. Cechą szczególną Pasma Przedborsko – Małogoskiego są wybitne walory widokowe. Panoramy obserwowane ze wzniesień mają głębokość do 70 km. Nazwa szlaku nawiązuje do historycznie udokumentowanych polowań Królów Polski (np. Kazimierza Wielkiego czy Władysława Jagiełły) w tym rejonie, podczas ich pobytów na zamku w Przedborzu.

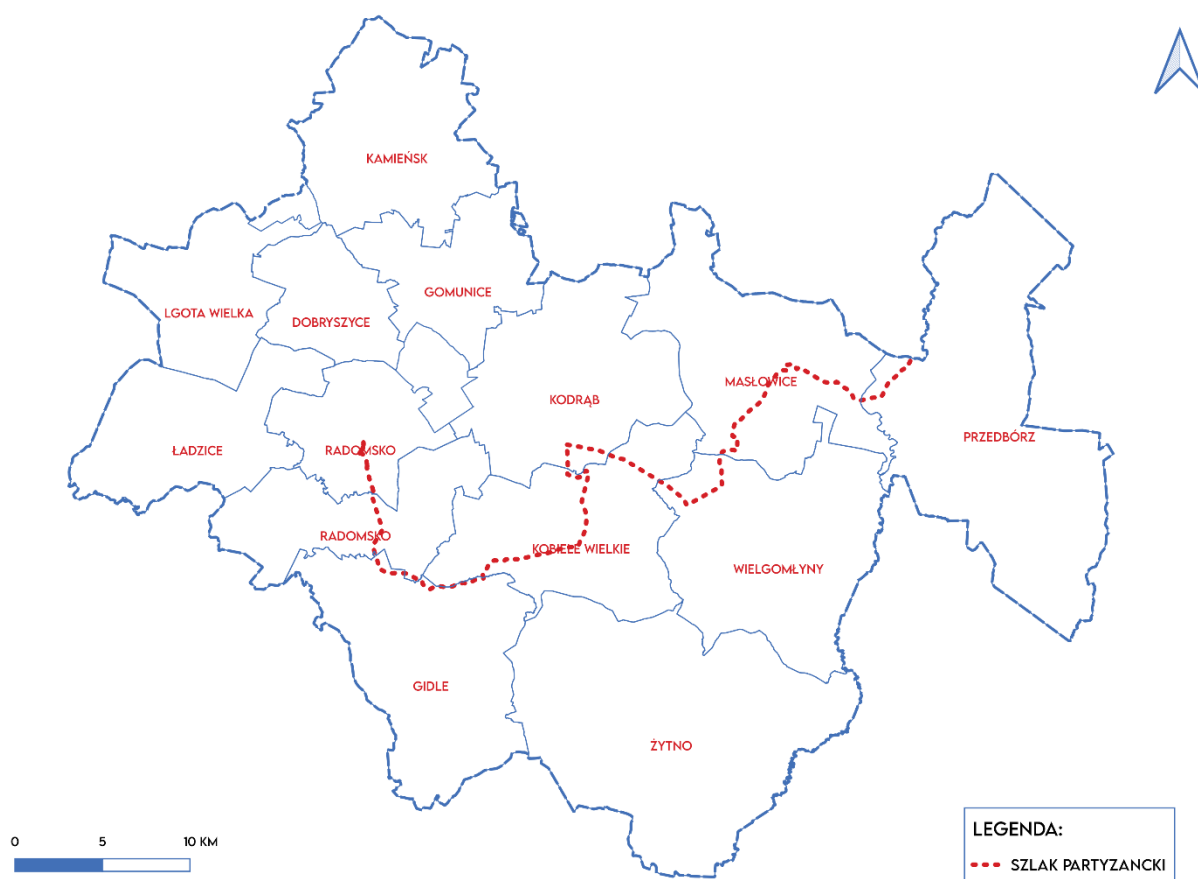
Szlak Rzeki Pilicy (niebieski) — długość trasy: 122 km

Jest to bardzo malowniczy, atrakcyjny szlak zarówno dla turystów poruszających się pieszo jak i korzystających z rowerów. Prowadzi od Piotrkowa Trybunalskiego, wokół Zbiornika Sulejowskiego, wzdłuż rzeki Pilicy, łącząc dwa parki krajobrazowe: Sulejowski oraz Przedborski.

Szlak Partyzancki (czerwony) — długość trasy 201 km

Szlak, który prowadzi swych wędrowców przez miejsca walk oddziałów partyzanckich centralnej Polski w czasie II Wojny Światowej. Biegnie od Radomska do granicy byłego województwa piotrkowskiego w Brudzewicach, gdzie łączy się ze szlakiem czerwonym Ziemi Radomskiej. Szlak ten nie wiedzie przez obszar Przedborskiego Parku Krajobrazowego, lecz wchodzi jedynie do Przedborza (od strony Radomska) i nie przekraczając rzeki Pilicy, przewodzi jej lewym brzegiem w kierunku Tomaszowa Mazowieckiego, dalej przez Inowódz, Anielin, Poświętne do Brudzewic.

MAPA 6. SZLAK PARTYZANCKI NA TERENIE POWIATU RADOMSZCZAŃSKIEGO

Źródło: opracowanie własne

Rowerowe

ŁÓDZKA MAGISTRALA ROWEROWA N-S

Biegnie przez powiaty: łęczycki, zgierski, pabianicki, bełchatowski i **radomszczański**, aż do województwa śląskiego. Na jego trasie leżą m.in.: liczne, zabytkowe świątynie (w Siedlcu, Parzęczewie, Bełdowie, Kazimierzu, Lutomiersku, Zelowie, Parznie, Łękińsku, Radomsku, Strzałkowie i Gidlach). Można obejrzeć zabytkowe parki wiejskie (Porszewice, Strzyżewice), rezerваты przyrody (Jasień, Łuszczanowice). Po drodze warto również odwiedzić muzea w Łęczycy, Zelowie, Radomsku czy Gidlach.

POWIATOWY SZLAK ROWEROWY RADOMSKO – GÓRA KAMIEŃSK

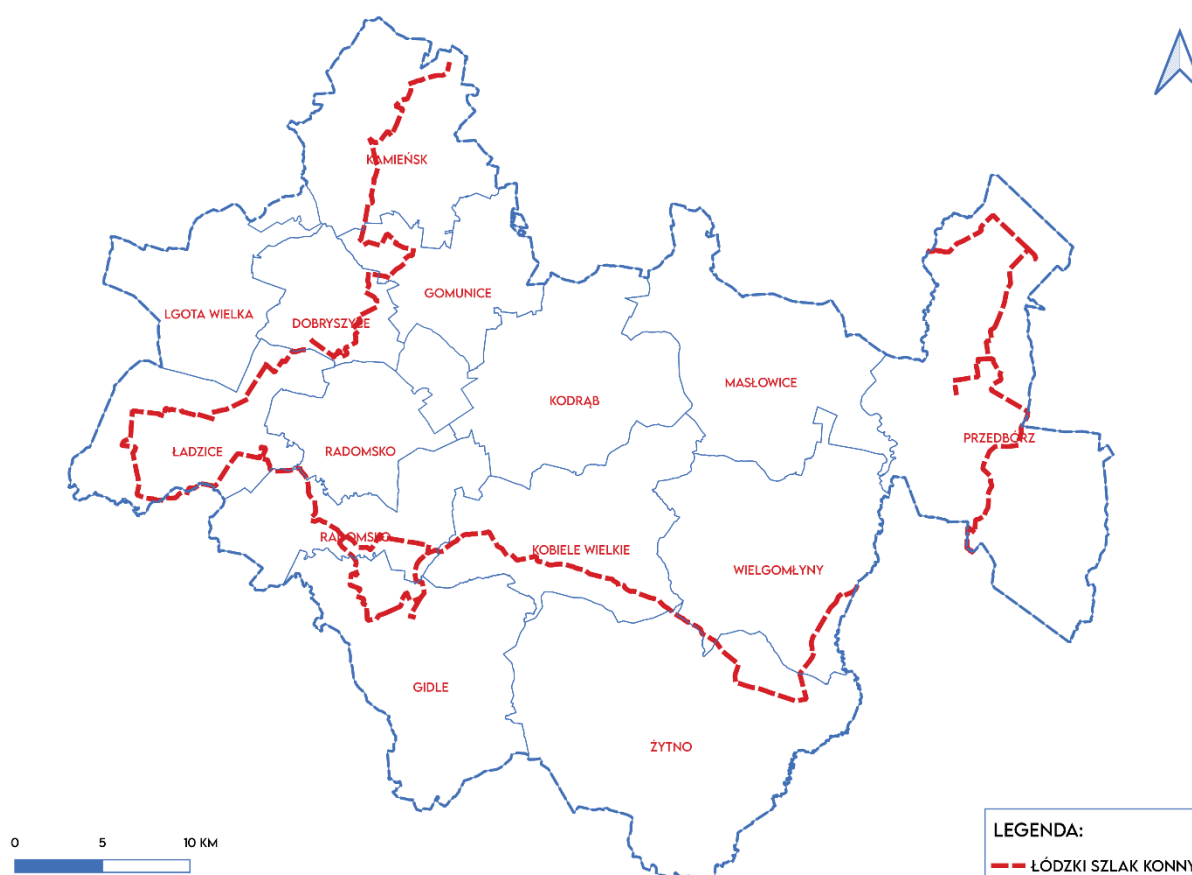
Łączy się z Łódzką Magistralą Rowerową N-S, dając możliwość poznania północnej części powiatu radomszczańskiego. Na trasie znajdują się m.in.: Muzeum Aut Zabytkowych, mini ZOO, stadnina koni, drewniany kościół parafialny św. Urszuli oraz Kościół parafialny św. Klemensa. Jego zwieńczenie stanowi widok z Góry Kamieńsk.

Konne

ŁÓDZKI SZLAK KONNY

Szlak jest najdłuższą trasą w Europie przeznaczoną do uprawiania turystyki konnej. Powstał w ramach projektu „Turystyka w siodle — infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego”.

MAPA 7. FRAGMENT ŁÓDZKIEGO SZLAKU KONNEGO NA TERENIE POWIATU RADOMSZCZAŃSKIEGO

Źródło: opracowanie własne

5. Ochrona walorów kulturowych i historycznych

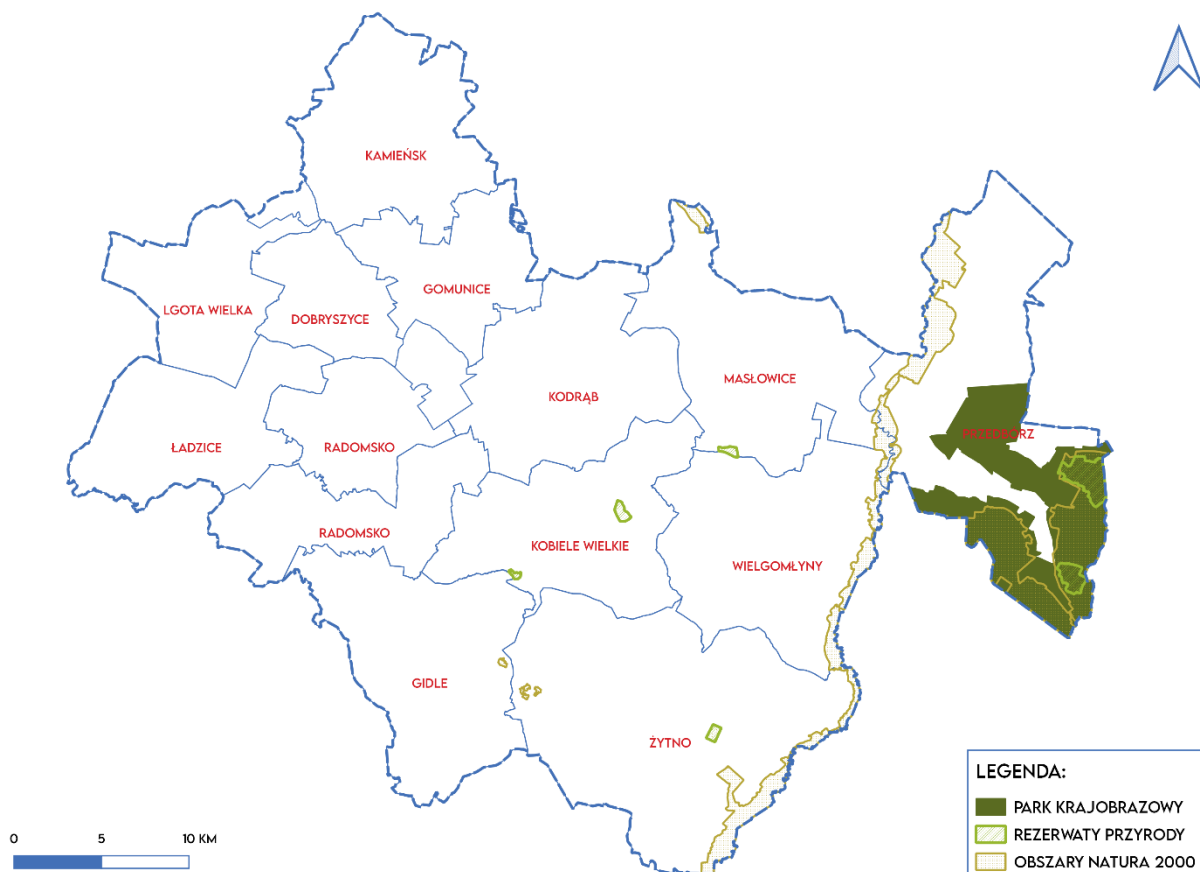
Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. wyznacza kilka form ochrony walorów kulturowych i historycznych. Należą do nich:

- **Park krajobrazowy**, w którego granicach, zgodnie z ustawą, zakazuje się niszczenia i uszkodzania obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym czy kulturowym;
- **Obszar chronionego krajobrazu**, na jego obszarze również zakazuje się niszczenia i uszkodzania obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym czy kulturowym;
- **Pomnik przyrody**, który jest pojedynczym tworem o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej czy krajobrazowej.

Na terenie powiatu radomszczańskiego znajduje się jeden park krajobrazowy. Przedborski Park Krajobrazowy w gminie Przedbórz utworzony został 27 maja 1988 roku. Park zajmuje łącznie powierzchnię 16 533 ha, a jego otulina 18 466 ha. Teren parku w dolinie Pilicy w okolicy Przedborza leży na wysokości 191,8 m n.p.m., a najwyższy punkt 347 m n.p.m. osiąga góra Fajna Ryba, która jest najwyższym naturalnym wzniesieniem województwa łódzkiego.

Na terenie Przedborskiego Parku Krajobrazowego oraz jego otuliny znajduje się 6 rezerwatów (z czego 4 na obszarze Nadleśnictwa Przedbórz: Diabla Góra, Bukowa Góra, Piskorzeniec, Czarna Różga i Murawy Dobromierskie), o łącznej powierzchni 943,19 ha.

MAPA 8. PRZESTRZENNE FORMY OCHRONY PRZYRODY

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z bazy danych obiektów topograficznych

TABELA 12. OBSZARY NATURA 2000

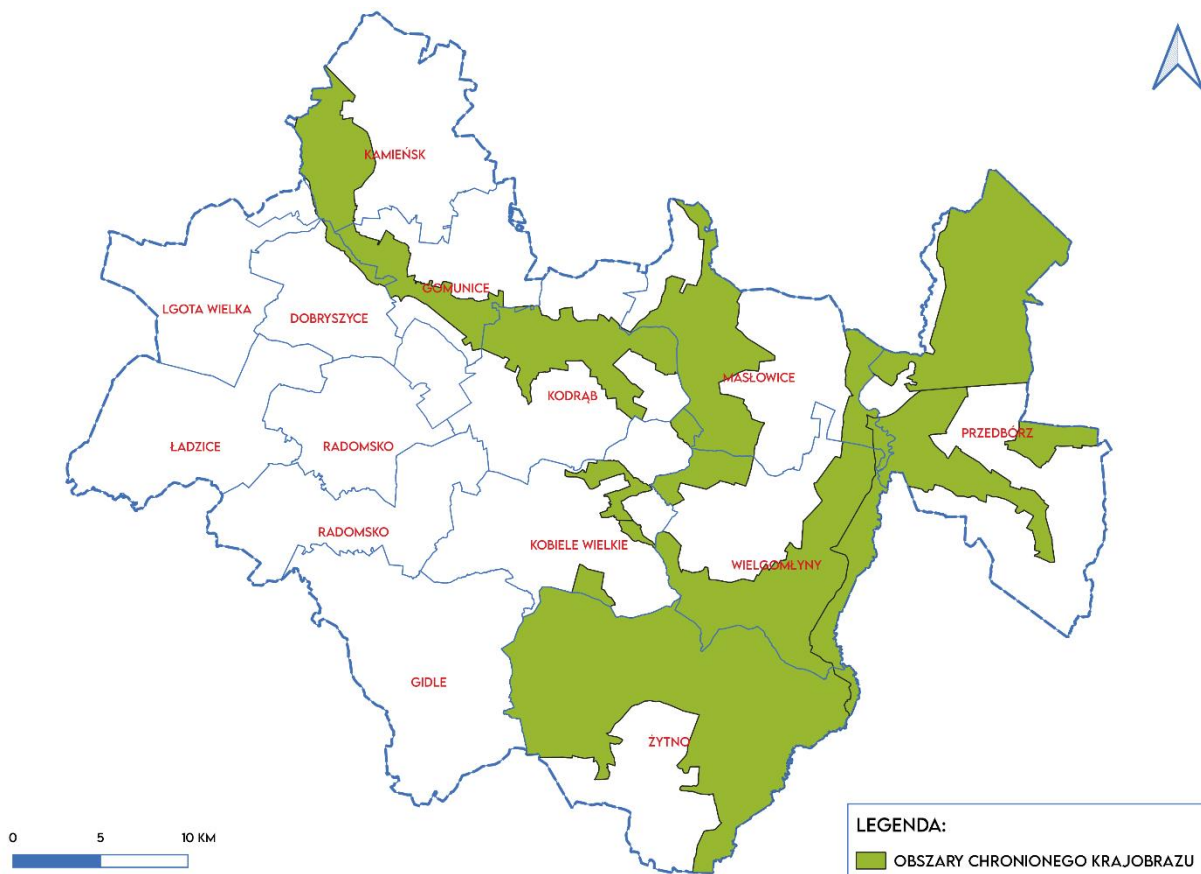
Lp.	Obszar	Nazwa Obszaru	Forma ochrony
1	PLH260018	Dolina Górnej Pilicy	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)

2	PLH100008	Dolina Środkowej Pilicy	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)
3	PLH100030	Torfowisko Żytno - Ewina	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)
4	PLH260004	Ostoja Przedborska	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)
5	PLH100004	Łąka w Bęczkowicach	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)
6	PLH100023	Las Dębowiec	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)
7	PLH100018	Cisy w Jasieniu	specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)

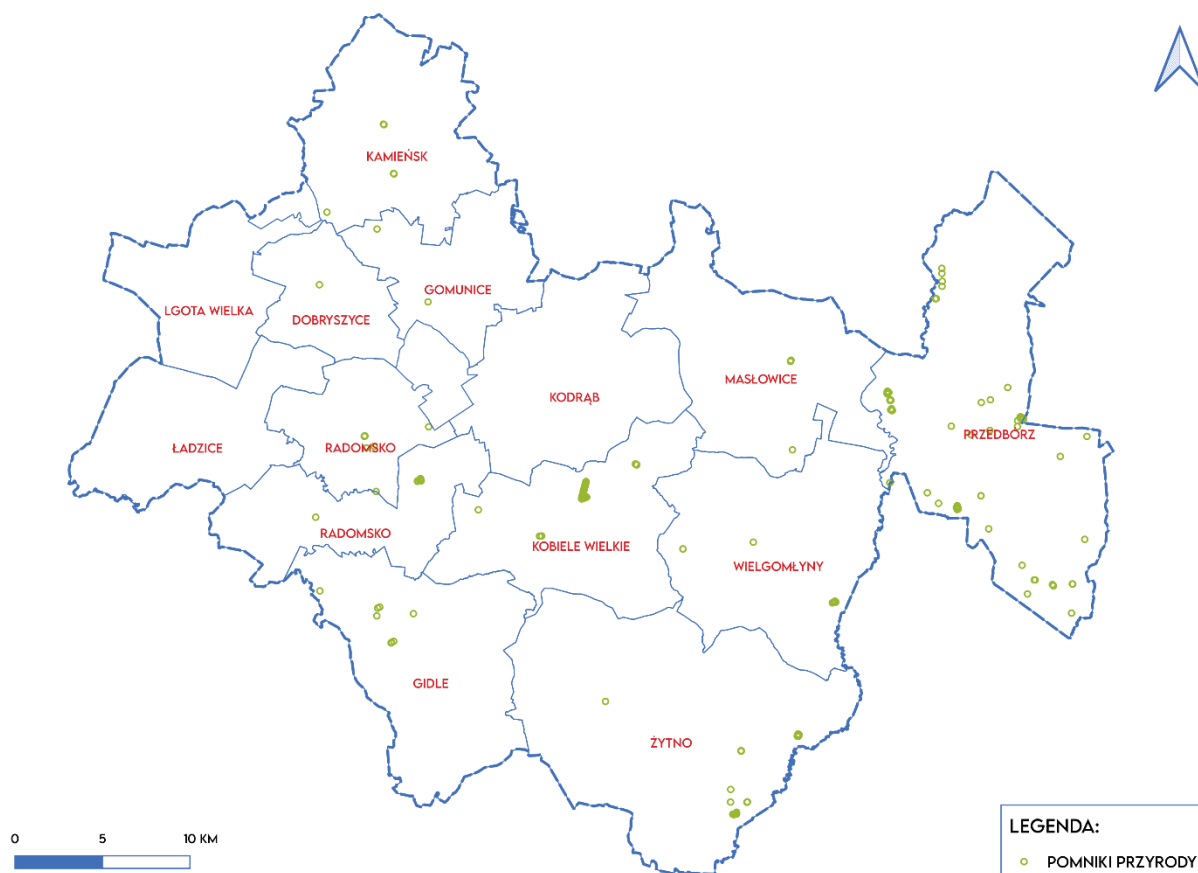
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Na obszarze powiatu występują także obszary chronionego krajobrazu: „Dolina Widawki”, „Piliczański Obszar Chronionego Krajobrazu”, „Przedborski” i „Włoszczowsko-Jędrzejowski”. Poniższa mapa prezentuje układ przestrzenny ww. terenów, z podziałem na gminy.

MAPA 9. OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

MAPA 10. POMNIKI PRZYRODY

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

ZDJĘCIE 18. DĄB WOLNOŚCI

Zdj.: MAPS Studio Sp. z o.o.

Na terenie powiatu radomszczańskiego rośnie 400 pomników przyrody. Ich największe skupisko występuje w Przedborskim Parku Krajobrazowym. Natomiast najstarsze i najbardziej znane z nich znajdują się w gminach: Gidle, Radomsko, Kobile Wielkie oraz Masłowie.

Dąb Wolności (Dąb szypułkowy — *Quercus robur* L.) to starodrzewie, którego wiek szacuje się od 350 do 600 lat (najprawdopodobniejsza ocena wskazuje na 450-500 wiosen). Podejrzewa się, że mógł on zostać zasadzony przez Jakuba Koniecpolskiego na polecenie matki. W 1928 roku przyklasztorny dąb w Wielgomłynach, nazwano „Drzewem Wolności”, z okazji X rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, o czym można przeczytać na tablicy wmurowanej w ogrodzenie świątyni. Obwód pnia mierzy 7,68 m.

Do znanych pomników przyrody należą także: Dąb Niepodległości, Dąb Dyzio, Dąb Aleksander oraz Jan

i Topola Wysoka Teletopia.

6. Dziedzictwo kulturowe

Dziedzictwo kulturowe jest terminem dotykającym wiele płaszczyzn. Jego złożoność wynika już z samych składowych, bowiem zarówno „dziedzictwo”, jak i „kultura” są różnokierunkowe, posiadają szereg wymiarów, poruszając cały wachlarz aspektów ze wszystkich dziedzin ludzkiego życia. Dziedzictwo kulturowe wymyka się ścisłej definicji. Ubieranie go w sztywny gorset zmiętej koncepcji odbiera istotę rzeczy.

Pojęcie to dotyczy nieograniczonego spektrum. Należy zwracać uwagę na to, iż ma charakter ewolucyjny, ponieważ zawiera fizyczny oraz duchowy dorobek poprzednich i obecnych pokoleń, z odniesieniem do nadchodzących czasów. Można uznać, że dziedzictwo kulturowe jest procesem. To cały zbiór elementów tworzących tożsamość każdego człowieka, lokalnej społeczności, a w jeszcze większym kontekście, tożsamość narodową, ogólnoludzką. Zakres artefaktów, rzeczy czy czynników nas kształtujących i tym samym wchodzących w skład dziedzictwa kulturowego, reaguje, zmienia się, powiększa z upływem lat oraz kolejnych generacji. Ponadto, obejmuje środowiskowe skutki wynikające z działalności ludzkiej, na przestrzeni dziejów.

Podjmując się sprecyzowania materii i dotknięcia jej sedna, w pierwszej kolejności uporządkujemy oraz usystematyzujemy obszar zagadnienia, a następnie skoncentrujemy się na wskazaniu wybranych, adekwatnych przykładów dotyczących dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo kulturowe uściśla i klasyfikuje trzy określenia:

- materialne
- niematerialne
- naturalne

Materialne dziedzictwo kulturowe odnosi się do zabytkowych miejsc, budynków i wszystkich, innych, stacjonarnych obiektów istotnych dla architektury, archeologii, nauki, religii lub technologii, jako dziedzictwa nieruchomego. W jego skład mogą wchodzić ich, integralne elementy, jak płaskorzeźby, freski, witraże, duże, przemysłowe instalacje etc. Natomiast takie exemplum materialnego dziedzictwa, którymi są obrazy, książki, ubrania, wszelkiego rodzaju sprzęty, narzędzia itd., stanowią dziedzictwo ruchome.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe konstituuje się z niefizycznych przejawów — postaw, zachowań i relacji — obecnych w ponadjednostkowym wymiarze. To określone przekonania, czynności, sprzężenia typowe dla grupy osób, np. mieszkańców konkretnego miasta, powiatu, województwa, regionu, kraju, a w najszerszej, uniwersalnej perspektywie — w globalnym ujęciu. Te wartości, metody działania, więzi (spisane i niespisane, formalne i nieformalne, unormowane tudzież należące jedynie do uzusu — nienormowanej praktyki) przejawiają się w zwyczajach, regułach, tradycjach, ideach. Ich składowymi są język, gwara, folklor, obyczaje, obrzędy, w tym religijne, artystyczna ekspresja, sposób formułowania oraz wyrażania opinii, oceny, wyobrażeń, twierdzeń, poglądów, refleksji duchowych, estetycznych,

politycznych, ekonomicznych itp., ale również system czy zasady ogólnego funkcjonowania w danej społeczności, tworzenia związków, wspólnoty.

Naturalne dziedzictwo, określane także jako przyrodnicze, przedstawia niemniej (od wyżej wymienionych) ważną część całościowej spuścizny — ogółu dziedzictwa. W odróżnieniu od materialnego i niematerialnego dorobku, natura (w kolokwialnym sformułowaniu, ułatwiającym zrozumienie tegoż) nie jest *per se* wytworem ludzkim. Składa się na nią fauna oraz flora — nieodzowne dla siebie, ożywione części. Te nierozdzielne światy zwierząt i roślin dopełnia oraz przede wszystkim kształtuje klimat formowany przez podstawowe trzy, rudymenarne czynniki: krążenie powietrza, obieg ciepła, wody, a ponadto czynniki geograficzne — układ lądów, oceanów, wysokość nad poziomem morza. Należy wyodrębnić i zaliczyć również komponent geologiczny, w tym geomorfologiczny, paleontologiczny oraz mineralogiczny. Są to faktory przyrody zastane przez człowieka, na które oddziałuje — adaptuje, przekształca, wykorzystuje, będąc ściśle powiązanym. Wymiar ekologii, traktowany, szczególnie w ostatnich czasach jako katastroficznie nabrzmiały, newralgiczny lub jako globalną kondycję, w ujęciu dziedzictwa ma aspekt ochrony i regeneracji środowiska naturalnego. Piecza, troska, czy nawet odbudowa ekosystemu, ekosystemów, zielonych płuc albo rzadkich tudzież ginących gatunków, ras, to działania o wartości nie do przecenienia dla obecnych i przyszłych generacji — „biologicznej schedy”.

Gwoli komentarza wykładni: kultura oraz natura nie stoją w opozycji, dychotomii. Natomiast z poziomu opisu dziedzictwa, natura (to, co z nią związane), stanowi jej część. Przyjmując szersze stanowisko — ogólne, holistyczne spojrzenie — relacja jest odwrotna i to naturalne dziedzictwo wchodzi w rozleglejszy zakres świata przyrody. W prezentowanej perspektywie wyjściową pozostaje mniejsza skala — spektrum dziedzictwa kulturowego.

W orbitę owego dziedzictwa wchodzi jeszcze kulturowy krajobraz będący przestrzenią dziejowo uformowaną przez ludzi. Zakładając chronologię procesów, w uproszczeniu, jest to przeobrażenie naturalnego krajobrazu przez (co najmniej jedną) grupę kulturową, cywilizację na przestrzeni lat. Krajobraz ten powstaje niejako na styku środowiska naturalnego z oddziaływaniem człowieka. Ingerencja tego kontaktu może przybierać różne formy i stopień, ale mowa o przebiegu trwającym dłuższy okres (wieki). Wymienione „uniwersa” aktualnie sprzęgają się mocno, rozlegle, wieloaspektowo. Rzeczony krajobraz tłumaczy się też jako obszar geograficzny, powstały w następstwie wpływów środowiskowych i kulturowych, z których wyłania się specyficzna struktura nazywana regionalną odrębnością. Wylistowanie egzemplifikacji uznaje się za liczman, bowiem antropopresja¹⁰ to zjawisko powszechne, przyjmowane jako fakt o wymiarze masowym, globalnym, wszechobecnym. Coraz mniej jest nieprzeobrażonych, nietkniętych terenów, dlatego tak drogocenną, wyjątkową wartość przedstawia „dzika przyroda”. Poszanowanie naturalnego dziedzictwa i świadome kształtowanie kulturowego krajobrazu,

¹⁰ Antropopresja — całość poczynąń ludzi (zarówno umyślnych i nieprzewidzianych, losowych) wpływających na przyrodę; mogących przedstawiać rozliczne stopnie natężenia, nasilenia czy zasięgu; posiadających najczęściej symptomatyczny, negatywny skutek (np. wyrąb lasu, zanieczyszczenie wody, powietrza itp.)

z pożytkiem dla przyrody, mogą wyznaczyć sukces, a nawet warunkować przetrwanie, populacji danego rejonu. Krajobraz kulturowy jest poczesnym, prężnym poletkiem badań dotyczącym ochrony naturalnego środowiska oraz postaw związanych z integracją, przemieszczaniem się, podróżowaniem. Te dwa aspekty pokazują pozytywne zadania i wyznaczają pożądane drogi rozwiązania, które powinno się przedsięwziąć mając na celu korzystne rezultaty. Zrównoważony rozwój, opanowana dynamizacja turystyki, wzajemna współpraca, partycypacja społeczna przy jednoczesnej edukacji, wspieraniu aktywności proekologicznych, zapobieganiu degradacji przyrody, w tym jej zanieczyszczeniu czy ginięciu, wymieraniu stworzeń (nie tylko tych zagrożonych) powoduje nieszkodliwy, zyskowy rozmiar wzrostu. Jakość najbliższego otoczenia, nienadmiernie eksploatowanego, ma zasadnicze znaczenie w pierwszej kolejności dla jego mieszkańców. Daje potencjał w prywatnym oraz zawodowym wymiarze, dotykając niemal każdego aspektu życia — zdrowia (fizycznego i psychicznego), rekreacji, rozrywki, doznań estetycznych etc.

Drugim sposobem formującym pojęcie dziedzictwa kulturowego jest ujęcie mikro i makro, czyli ze względu na różny zasięg znaczeniowy.

Dla jednych dana rzecz będzie przedstawiać niebagatelną wartość, wchodząc w poczet rachuby dziedzictwa kulturowego, gdy dla innych ów wytwór może być czymś nieznanym i niezrozumiałym. Podobna sytuacja ma odniesienie do wagi miejsc. Są jednak takie, które mają ogólnoswiatową pozycję, ponieważ pełnią zasadniczą rolę dla większości osób, niezależnie od ich proveniencji, rasy czy religii. Te bieguny wyznaczają rozpiętość skali dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym oraz globalnym. Do kryteriów, które stanowią niejako o charakterze dziedzictwa kulturowego, należą:

- dziedzictwo regionalne, endemiczne miejsca, zabytki lokalne
- dziedzictwo o znaczeniu krajowym, miejsca uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii
- Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO

W powyższej perspektywie, w pierwszej kolejności, mamy ukazane dziedzictwo kulturowe w wymiarze mikro. Bowiem każdy obiekt, uznany przez „tutejszych” za tzw. „swój”, drogocenny egzemplarz, cenione miejsca z rejonu, „okolicy”, stają się cegiełkami budującymi „małą ojczyznę” oraz społeczność lokalną — jej integralność, tożsamość w rudymenarnym wyobrażeniu o tym, co ważne i bliskie.

Następnym zbiorem, do którego zaliczają się obiekty i miejsca, nie mniej, ani też nie bardziej od poprzednich poczesne, jest zbiór tworzący dziedzictwo kulturowe w formacie krajowym. Ono modeluje tożsamość społeczną oraz jest kluczowym czynnikiem w konstrukcji społeczeństwa obywatelskiego. Dla Polski tą kategorią zabytków są przedmioty czy miejsca zatwierdzone przez Prezydenta RP.

Skalę zamyka optyka makro. Wejście w zakres światowego dziedzictwa kulturowego warunkuje uniwersalny duch i/lub forma obiektu, tudzież miejsca, tak by ich rangę mógł zrozumieć niemal każdy, bez względu na pochodzenie, poglądy, wyznanie itp. Uhonorowuje się je wpisem na Listę Światowego

Dziedzictwa UNESCO. Ponad to, są również obiekty oraz miejsca stanowiące o tożsamości makro-regionu. Zaliczają się do nich te uznane za część europejskiego dziedzictwa kulturowego i sygnowane Znakami Europejskiego Dziedzictwa.

W przytoczonym klasyfikacji nie należy stosować granic albo wartościować poszczególne obiekty, miejsca względem siebie. Może bowiem zdarzać się tak, iż pewien zabytek wyróżnia i chroni więcej niż jeden dokument. Jednakowoż w aspekcie osądu dotyczącego cenneści albo ważności poszczególnych przykładów dziedzictwa kulturowego, to wydaje się być on bezprzedmiotowy.

Tymczasem na uwagę zasługuje kazus, iż najbardziej egalitarnym poziomem tworzenia dziedzictwa kulturowego, jest to kreowane w miejscach, z którymi ktoś czuje się związany emocjonalnie, przez fakt narodzin, wychowania lub zamieszkania. Poczucie możliwości nakreślenia swojej przyszłości, swoista sprawczość, której fundamentami są świadomość, ugruntowana tożsamość, tzw. korzenie — to składowe niewyczerpanej energii. Tą moc niesie i zarazem odzwierciedla dziedzictwo kulturowe. Jest ono faktorem, czynnikiem progresu, impulsem lokalnego rozwoju. Ową siłę, potencjał widać w powiecie radomszczańskim, ponieważ struktura rzeczzonego terenu oraz działalności i postawy mieszkańców znakomicie wyrażają ducha „małej ojczyzny”, kultywowanie historii oraz integrację z naturą.

Zachowując porządek, poniżej zobrazowano każdą podgrupę dziedzictwa kulturowego właściwą oraz znamioną dla powiatu radomszczańskiego. Przytoczona próba jest intencjonalna, ułożona metodycznie, planowo. Z zastrzeżeniem, iż selekcji przykładów dokonano w sposób dyskrejonalny*, subiektywny, ale z uwzględnieniem indywidualnych i reprezentacyjnych dla rzeczzonego powiatu warunków doboru.

Do materialnego dziedzictwa kulturowego powiatu radomszczańskiego o statusie zabytku w przeważającej mierze należą kompleksy, budowle, obiekty sakralne — zespoły klasztorne, bazylika, sanktuaria, kościoły, kapelce, kapliczki, cmentarze. Nie są to wyłącznie fizyczne relikty, pamiątki jakie pozostały po dziejowych zawieruchach, tragediach. Oparły się one miazdzącej sile nieubłaganych trybów przeszłości, kolejom losu, które niosły kataklizmy pod postacią wojen, pożarów itd. Odbudowywane, remontowane, rozbudowywane, z bliznami zniszczeń istnieją, świadcząc o sile ducha ludzi, którzy zabiegali o ich przetrwanie, a dzisiaj dbają o ich stan. Są miejscami kultu, upamiętnienia, nieprzerwanie pełniącymi swoją misję, służąc każdemu, kto stanie przed ich obliczem, zawita w ich progi, odwiedzając poszczególne, powiatowe miejscowości.

Jednym z nich jest Kościół św. Mikołaja w Żeleźnicy — wsi, która 10 marca 1359 roku* za sprawą Kazimierza III Wielkiego zmieniła miano z Piekar, nomen omen, na Żelazne Nogi jako królewska jednostka osadnicza. Monarszy splendor okolica uzyskała na poczet wizyt suwerena, który polował

* Dyskrejonalny — tu w rozumieniu: zastrzeżony, fakultatywny | indywidualny

* 10 marca 1359 — to data pierwszej zmianki, jaka się zachowała o Żeleźnicy

w przyległych lasach. Drzewiej* obszary nad rzeką Czarną, w tym przyległa do nich Żeleźnica, były porośnięte Puszcą Nadpilicką, obfitującą w zwierzynę. Z wioską i świątynią wiąże się legenda, którą uwiarygadnia zapis kronikarza Jana z Czarnkowa:

Roku Pańskiego 1370, miesiąca września, dnia ósmego, który był dniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny, gdy tak często wzmiankowany najjaśniejszy król Kazimierz bawił na dworze Przedbórz, przezeń na nowo razem z miastem założonym, a przepięknie i zbytkownie urządzonym, chciał, jak to było w jego zwyczaju, iść na łowy jeleni. Gdy już jego wóz królewski był przygotowany i król chciał wsiadać do niego, niektórzy z wiernych radzili mu, aby ten dzień jechania na łowy zaniechał. Zgadzając się na to, król zamierzał już był pozostać, atoli któryś niecnota podszeptał mu parę słów o jakiejś, – ja podobnie do prawdy sądzą, – zabawie, wskutek czego król, nie zważając na rozsądną radę, wsiadał na wóz i pospieszył do lasu na łowy. Tam nazajutrz goniąc jelenia, gdy się koń pod nim przewrócił, spadł z niego i otrzymał niemalą ranę w lewą goleń...¹¹

Przekaz głosi, iż władca sam puścił się klusem w knieje za zwierzyną. Runął z rumaka. Zemdlonego znalazł święty Mikołaj — patron stad karmiących się w lasach. Opatrzył on obrażenia pana, pomógł mu dosiąść na powrót konia i odprowadził do towarzyszy. Uraz nogi okazał się ciężki. Sławetna krzepkość oraz hart nie odratowały poszkodowanego ze stanu na jaki zapadł. Król dostał gorączki, która nie ustąpiła, pomimo starań medyków (aż do śmierci). Powrotny orszak, z chorym, jechał do Krakowa kilka tygodni (zatrzymując się na dłużej w Sandomierzu, Koprzywnicy, Osieku, Korczynie i Opatowcu). Kazimierz III Wielki, ostatni władca z dynastii Piastów², zmarł dwa dni po sporządzeniu testamentu — 5 listopada 1370 roku. Niemal po pięciu wiekach historię tą potwierdziły także, badania królewskiego grobowca, znajdującego się w Katedrze na Wawelu. Analizy monarszych szczątków przeprowadzone przez znamienitą komisję, dostarczyły dowodów, że lewa noga uległa złamaniu. Ponownego pochówku szczątków władcy dokonano 8 lipca 1869 roku³.

ZDJĘCIE 19. KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA PARAFII ŻELEŹNICA (A TAKŻE JÓZEFÓW, KAJETANÓW, KROGULEC, MOJŻESZÓW, NOWINY, STARA WIEŚ)

* Drzewiej — kiedyś, dawniej

¹¹ 28.02.22: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Żeleźnica_\(województwo_łódzkie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Żeleźnica_(województwo_łódzkie))

² 28.02.22: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_III_Wielki

³ 28.02.22: tamże

z okolicznych wsi. W 1511 roku ustanowiono parafię. Bogobojna ludność dwukrotnie traciła swoją świątynię w pożarach — w 1617 i 1865/6 roku. Przybytek wiary odbudowano początkowo w skromniejszej formie — murowanej, małej kaplicy (w latach 1866 – 70). Następnie w latach 1890 – 92 oraz 1893 – 98 kościół powiększono.

Zastana¹² świątynia* położona nad rzeką Czarną, jest ze skały osadowej (z piaskowca), jednonawowa (z dwiema szczytowymi wieżami), posadowiona na nasypie.

ZDJĘCIE 20. OBELISK UPAMIĘTNIAJĄCY WYPADEK OSTATNIEGO PIASTA †

Dziś fakt zgubnego dla króla zajścia utrwała także obelisk, obłożony piaskowcem z datowaną tabliczką: Kazimierz Wielki † 1370 i zwieńczony koroną. Następstwa wypadku referuje komplementarnie tablica informacyjna. Artefakty¹³ te znajdują się w niedalekiej odległości od kościoła.

Ukazane miejsca i związane z nimi podanie świadczą o randze przekazu, mocy pamięci. Są to obiekty, które unieśmiertniają postać wielkiego władcy Polski, budują osnowę, świadomość — pomost między zamierzchłymi czasami, a obecnymi mieszkańcami powiatu oraz przyjezdnymi, tworząc jaźń w odniesieniu do odczuć i przeżyć każdego człowieka.

Do zobrazowania trudniejszego aspektu, niematerialnego dziedzictwa kulturowego posłuży przykład ogólnoludzki. Jednakże, by rozebrać warstwy wyjaśniające ten przejaw dziedzictwa i z mglistego (z pozoru) wyobrażenia nakreślić konkretne ujęcie, należy etapowo wnikać, zgłębić znaczenia. Symboliczny porządek, symboliczny* rejestr ułatwi zidentyfikowanie wszystkich symptomów, oznak

¹² zastany — obecny, aktualny

Słownik synonimów języka polskiego: <https://www.synonimy.pl/synonim/zastany/>

zastany — taki, który się zastało

Słownik języka polskiego PWN, pod red. W. Doroszewskiego: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/zastany.html>

* Kościół św. Mikołaja znajduje się również w Kijowie | 01.03.22.: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kościół_św._Mikołaja_w_Kijowie

¹³ artefakt — coś, co jest dziełem ludzkiego umysłu i ludzkiej pracy w odróżnieniu od wytworów natury

Słownik języka polskiego PWN, pod red. W. Doroszewskiego: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/artefakt.html>

* Symboliczne (...) (fr. *le symbolique*...) — wybrany, fundamentalny termin w koncepcji Jacques'a Lacana, francuskiego psychoanalityka; wykorzystywany do scharakteryzowania jednego z trzech porządków ludzkiego istnienia i postrzegania (obok Realnego oraz Wyobraźniowego).

asomatycznego dziedzictwa. Przechodząc przez czytelny układ pojęć, który organizuje zjawiska w strukturę podobną do konstrukcji języka, pozwoli to połączyć oraz zrozumieć zagadnienia¹⁴.

Siedzibą powiatu radomszczańskiego jest Radomsko (jedyna gmina miejska w powiecie). W nazwie jednostki samorządowej mieści się „godność” miasta — **radomszczański**. Miano powiatu jest w formie przymiotnika, czyli części mowy określającej cechy osoby, istoty, przedmiotu, kategorii, idei lub stanu. Wyraz pochodzi od słowa „przymiot” — czyli cecha, wyróżnik, właściwość opisujące wyżej wymieniony zasób w rzeczywisty, teoretyczny, metaforyczny albo abstrakcyjny sposób. W takim kontekście, w przenośni — powiat radomszczański jest atrybutem Radomska, a miasto wizytówką jednostki samorządowej. To powiązanie nazw: *Radomsk* — *radomszczański*, nasuwa się bez wątpienia, naturalnie. Przechodząc do etymologii tychże, akcent zostanie położony na źródłosłów miasta. Bez względu na nieco sporny dyskurs, czy określenie miasta pochodzi od nazwy rzeki — Radomki, która przezeń płynie, czy od imienia — Radomir, obydwie ścieżki argumentacji mają swoje uzasadnienie. Pierwsza, wywodzi nazwę miejscowości od nazwy rzeki, gdyż tytułowanie grodów od dopływów, zbiorników wody, nurtów, potoków u brzegów, których je wznoszono, było powszechną metodą na słowiańszczyźnie (porównując tylko kilka odpowiedników jak: rz. Bystrzyca — m. Bystrzyca, rz. Nysa — m. Nysa, rz. Pszczyna — m. Pszczyna, rz. Oława — m. Oława rz. Wisła — w. Wisła* itp.). Drugi system kładzie nacisk na obydwa miana i zakłada szerszy, prawdopodobny zakres, iż zarówno miasto jak i rzeka wywodzą swoje nazwy od imienia Radomir. Na tą koincydencję wskazywałaby gramatyczna forma, zakończenie obydwóch wyrazów: rzeki Radom -ki | miasta Radom -ska, czyli przyrostka, który jest przymiotnikowym formantem, „spadkobiercą” z języka prasłowiańskiego — *bskb-jb**, wyrażającym przynależność do kogoś, czegoś (w tym wypadku przynależność do Radomira). Przytaczając w dygresji, iż pozostałość, końcówka ta pojawia się również w rodzimych mianach innych, słowiańskich państw, by dla przykładu podać dwa, bliskie: Czechy – *Česko* i Słowacja – *Slovensko*. Zatem struga Radomka oraz kraina Radomsko, to rzeka i miasto należące do fundatora Radomira. Dochodząc do sedna nazewnictw, w następstwie rozłożone zostanie imię Radomir. Zamyka ono bowiem w sobie swego rodzaju przesłanie, niezmiennie ważne, zwłaszcza ze względu na obecny stan rzeczy. Imię Radomir tworzy zbitek dwóch członów: Rado, rad — ucieszony, chętny, wesół, zadowolony bądź radzić — służyć komuś radą, dbać, troszczyć się o coś oraz mir — autorytet, estyma, uznanie, szacunek tudzież pokój, zgoda. Konkludując: Radomir oznacza tego, który cieszy się szacunkiem, chętny jest do zgody, doradza zgodę, troszczy się o pokój. Każdy układ słów formułuje ważną ideę, zawsze aktualny apel. Imię to jest niczym kamień węgielny, który zawiera w swojej nazwie powiat radomszczański. Wskazuje na jego podwaliny jako miejsca ludzi radujących się z miru, deklarującego pokój, czuwającego nad nim.

¹⁴ metodologiczne wprowadzenie przedstawiające wybraną technikę pracy nad zagadnieniem (tj. niematerialnym dziedzictwem kulturowym)

* Profesor Jan Miodek: najpierw rzeki, potem miejscowości | 02.03.22.: <https://plus.gazetalubuska.pl/profesor-jan-miodek-najpierw-rzeki-potem-miejscowosci/ar/10636100>

* 02.03.22.: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Radomsko>

W tym aspekcie, sytuacja w jakiej znajduje się nie tylko powiat radomszczański, ale skupiając się na jego odcinku, można wywnioskować, iż nazwa przekazuje potrzebne wszystkim: zgodę oraz bezpieczeństwo — istotnie je realizując, np. przez udzielanie pomocy Ukraińcom uciekającym przed wojną. Ten azyl, który tworzą mieszkańcy poruszeni losem uchodźców jest wpisany w określenie ich ziemi. Gościnność, pokrzepienie są zawarte w mentalności osób żyjących na radomszczańskiej „ojcowiznie”. Mimo uprzednich leków czy śladowych animozji wobec sąsiadów, w obliczu najstraszniejszego zagrożenia, lokalni obywatele oraz ich przedstawiciele, władze powiatu sięgają do własnych podstaw — mocy uczynności, siły serdeczności, dobroduszości. Będąc w chwili najwyższej próby, przyjmując właściwe nastawienie — otwartości, szczodrości, dają świadectwo swych korzeni i to działanie na rzecz osobistego pokoju oraz drugiego człowieka, przybysza, świadczy o niematerialnym dziedzictwie kulturowym, jakim mogą chlubić się Radomszczanie.

Zaglądając w ostatnie, „powiatowe kulisy”, prognozuje się, że napływ azylantów, który ze względu na przerażające okoliczności w przeważającej mierze wzbudza bezgraniczną, wzajemną życzliwość, wdzięczność, może stać się obopólnie „zbawienny”, korzystny. Bowiem powiat boryka się ze znacznym wyludnieniem i deficytem „rąk do pracy”, przy jednoczesnym, ostrożnym, sceptycznym podejściu do Ukraińców (już nieaktualnym). Zrozumiałym jest, iż udzielona opieka, międzyludzkie pokrzepienie, obustronne, przyjazne podejście, asymilacja, dają szansę na optymistyczne następstwa, dodatnie wyniki w sektorze zatrudnienia oraz inne, pozytywne rezultaty. Wypada przekuć dolę w szansę, dzieląc się radomszczańskim pokojem, stwarzając afirmatywną perspektywę.

**ZDJĘCIE 21. AWATAR FB NA PROFILU SPOŁECZNOŚCIOWYM POWIATU
RADOMSZCZAŃSKIEGO**

Za ilustrację naturalnego dziedzictwa powiatu posłużą radomszczańskie lasy, z których niegdyś czerpał (wspominany we wcześniejszym akapicie) sam król Kazimierz Wielki i nie tylko on. Za sprawą bogactwa rozległych „terenów zielonych”, użytków można dostrzec kulturowy krajobraz powiatu radomszczańskiego, bowiem rozwinął się w nim prężnie przemysł drzewny. Jest to duża gałąź, a produkcja wyrobów, np. meblarskich ma ponad 130-letnią

tradycję. Z kolei do tych chronionych miejsc, w kontekście lasów, należy Przedborski Park Krajobrazowy. Powiat niezaprzeczalnie kusi przyrodniczymi walorami posiadając wydatny potencjał, także turystyczny.

Integracja społeczna, wzrost lub podtrzymanie liczby mieszkańców, przy ich jednoczesnej produktywności, pozytywistycznej postawie, popartej zdrowym, ekologicznym podejściem, determinuje pomyślny rozwój regionu — p. radomszczańskiego.

Analiza SWOT

TABELA 13. ANALIZA SWOT

Mocne strony	Słabe strony
— Atrakcyjne tereny przyrodnicze (park krajobrazowy, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu; pomniki przyrody); — Liczne zabytki sakralne; — Imprezy kulturalne (festiwal Marii Konopnickiej); — Różnorodność kulturowa oraz występowanie mniejszości kulturowych, religijnych i grup etnicznych; — Zaangażowanie środków prywatnych w utrzymanie i opiekę nad zabytkami; — Dostępność bazy noclegowej; — Współpraca instytucjonalna pomiędzy samorządem a lokalnymi placówkami kulturalnymi; — Kultywowanie oraz promocja poprzez publikacje książek i albumów tematycznych;	— Niski poziom skomunikowania; — Brak integracji i dostępności transportu publicznego; — Wysoka konkurencyjność ze strony innych jednostek samorządowych w województwie, np. Łódź. — Niewystarczające środki finansowe w budżecie powiatu oraz wyższych jednostkach administracyjnych na działania z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego; — Postępujący proces niszczenia obiektów zabytkowych; — Niewystarczające zaplecze hotelowo-konferencyjne konieczne dla rozwoju turystyki biznesowej; — Dominacja turystyki jednodniowej i weekendowej; — Brak świadomości społeczeństwa na temat istotności dziedzictwa kulturowego; — Słabe powiązanie edukacji szkolnej z edukacją kulturową; — Zły stan techniczny części obiektów;

	— Niskie zaangażowanie niektórych gmin w proces utrzymania zabytków; — Brak wyczerpującej inwentaryzacji dziedzictwa na terenie powiatu; — Niedostateczna promocja powiatu w części dot. dziedzictwa kulturowego.
--	---

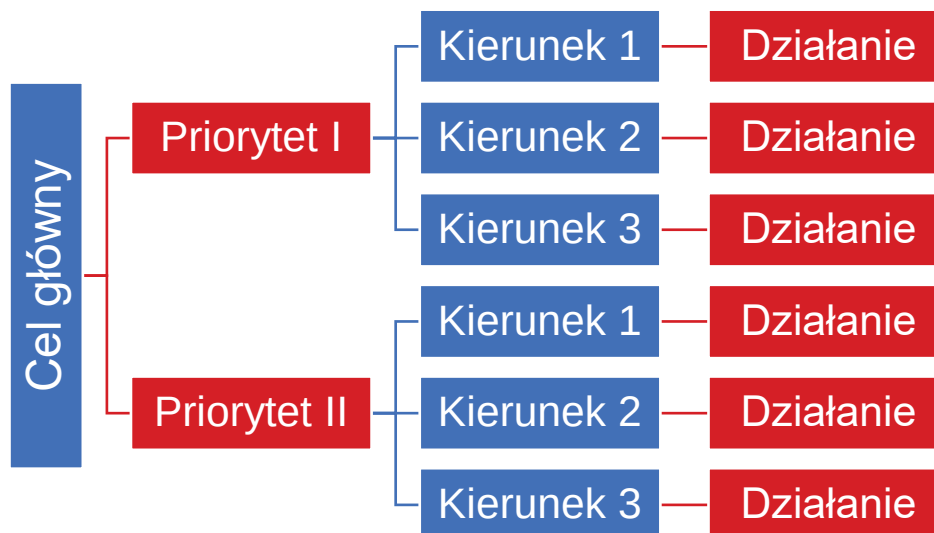
Szanse	Zagrożenia
— Wzrost zainteresowania turystyką kulturową; — Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym; — Wzrost znaczenia i wartości zabytków i lokalnych tradycji jako produktu turystycznego; — Poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzenie nowoczesnych systemów informacji turystycznej; — Powiększenie powierzchni wystawienniczej i magazynowej dla zabytków ruchomych i archeologicznych; — Wzmacnianie postaw obywatelskich, dzięki działaniom kulturalno-edukacyjnym oraz rozwojowi organizacji pozarządowych; — Budowa spójnego wizerunku i promocja marki turystycznej; — Zwiększenie ilości działań promocyjnych; — Działania na szczeblu krajowym zmierzające do likwidacji tzw. białych plam w dostępie do kultury; — Określenie jako zagadnienia priorytetowego w obszarze ochrony zabytków wzmocnienie systemu ochrony na szczeblu lokalnym;	— Brak wystarczających środków finansowych na realizację inwestycji rozwojowych z zakresu kultury; — Bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; — Duża konkurencja o środki zewnętrzne; — Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne; — Silna konkurencja ze strony innych powiatów; — Kryzys i niepewna sytuacja gospodarcza.

Źródło: opracowanie własne

IV. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz analizy SWOT, biorąc pod uwagę bogate dziedzictwo kulturowe powiatu radomszczańskiego oraz jego stan, a także mając świadomość niedostatecznego wykorzystania potencjału płynącego z posiadanych zasobów dziedzictwa, wyznaczono cel główny Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomszczańskiego, którym jest: „Ochrona dziedzictwa kulturowego Powiatu Radomszczańskiego, jego weryfikacja, ochrona i poprawa atrakcyjności”.

SCHEMAT 2. SCHEMAT ZAŁOŻEŃ PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Źródło: opracowanie własne

W celu jego realizacji wyznaczono dwa priorytety, dla których opracowano kierunki działań i wyznaczono działania. **Priorytet pierwszy:** „Rewaloryzacja elementów dziedzictwa kulturowego i kształtowanie krajobrazu kulturowego powiatu”, wiąże się z realizacją twardych działań inwestycyjnych (często kosztownych) oraz prawno-instytucjonalnych, mających na celu ochronę, oraz poprawę stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. W ramach tego priorytetu wyznaczono **trzy kierunki działań**:

- zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego,
- poprawa atrakcyjności zabytków,
- ochrona krajobrazu kulturowego.

Kierunki te oraz zaplanowane w ich ramach działania, stanowią odpowiedź na zidentyfikowane w analizie SWOT słabe strony m.in.: zły stan techniczny części obiektów, postępujący proces niszczenia obiektów zabytkowych. Realizacja wyznaczonych działań przyczyni się do poprawy atrakcyjności zabytków powiatu, zapobiegnie ich degradacji oraz pozwoli na zapewnienie im należytej ochrony. Na przeszkodzie realizacji działań w ramach tego priorytetu mogą stanąć ograniczone środki finansowe.

TABELA 14. PRIORYTET I

Priorytet I: Rewaloryzacja elementów dziedzictwa kulturowego i kształtowanie krajobrazu kulturowego powiatu	
Kierunki działań	Działania
1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	— prowadzenie kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych; — prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkach; — poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych, będących własnością powiatu, poprzez prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich; — uwzględnienie ochrony zabytków przy planowaniu zadań inwestycyjnych; — weryfikacja oznaczeń zabytków objętych ochroną na podstawie Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.); — rozbudowa powierzchni magazynowo-wystawienniczych w celu zabezpieczenia zabytków ruchomych;
2. Poprawa atrakcyjności zabytków	— poprawa dostępności do obiektów zabytkowych; — przygotowanie mechanizmu dofinansowania prac; remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych nie będących własnością powiatu; — informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwych źródłach finansowania prac remontowo-konserwatorskich;
3. Ochrona krajobrazu kulturowego	— współpraca z gminami przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie uwzględnienia ochrony zasobów zabytkowych i walorów przyrodniczych; — egzekwowanie zapisów dotyczących prowadzenia działalności inwestycyjnej na terenach objętych ochroną;

Źródło: opracowanie własne

Priorytet drugi: „Budowanie tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego” skupia się przede wszystkim na: realizacji działań promocyjno-edukacyjnych oraz organizacyjnych, mających na celu wzrost świadomości społeczeństwa na temat istotności dziedzictwa kulturowego, budowaniu tożsamości lokalnej oraz kreowaniu produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe powiatu. W ramach priorytetu wyznaczono trzy kierunki działań:

- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w tworzeniu oferty turystycznej powiatu,
- popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym powiatu,
- poprawa dostępności do informacji o zabytkach znajdujących się na terenie powiatu.

Zaplanowane w ramach tych kierunków działania oparte są na istniejącym bogatym i unikalnym dziedzictwie kulturowym powiatu, które ciągle nie jest wystarczająco wypromowane, zarówno wśród jego mieszkańców, jak i wśród potencjalnych odwiedzających. Ważne jest więc podjęcie działań mających na celu edukację dzieci i młodzieży w zakresie dziedzictwa, ale także wzmocnienie działań promocyjnych skierowanych „na zewnątrz”, które to, jeśli zostaną dobrze przeprowadzone, dadzą efekty w postaci zwiększenia liczby turystów odwiedzających obszar powiatu. Istotna jest ponadto integracja działań związanych z promocją dziedzictwa kulturowego z bogatymi zasobami przyrodniczo-krajobrazowymi terenu powiatu. W kontekście realizacji zaplanowanych w ramach tego priorytetu działań niezwykle istotna jest współpraca pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, ich jednostkami organizacyjnymi, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami oraz przedsiębiorcami i osobami prywatnymi.

TABELA 15. PRIORYTET II

Priorytet II: Budowanie tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań	Działania
1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w tworzeniu oferty turystycznej	— wydawanie map i przewodników popularyzujących wiedzę o zasobach dziedzictwa kulturowego powiatu oraz jego walorach turystycznych — utworzenie systemu identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych, walorów przyrodniczych i szlaków turystycznych — wyznaczenie nowych tematycznych szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe powiatu
2. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym powiatu	— współpraca z jednostkami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami w zakresie upowszechnienia wiedzy i organizacji wydarzeń edukacyjnych, dotyczących dziedzictwa kulturowego powiatu — współpraca z mediami w celu promocji dziedzictwa kulturowego

Priorytet II: Budowanie tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań	Działania
	— opracowywanie i wydawanie publikacji popularyzujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego powiatu
3. Poprawa dostępności do informacji o zabytkach znajdujących się na terenie powiatu	— zapewnienie warunków do badania i dokumentowania obiektów zabytkowych — popularyzacja realizacji konserwatorskich prac o wysokiej jakości — oznakowanie zabytków prawnie chronionych — postulowanie w gminach nie posiadających gminnych ewidencji zabytków lub będących w trakcie ich sporządzania o ich utworzenie. Gminy Dobryszyce, Gomunice, Masłowice, Przedbórz oraz Żytno otrzymają pismo zachęcające do sporządzenia gminnych ewidencji zabytków.

Źródło: opracowanie własne

V. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

1. Realizatorzy i podmioty współpracujące we wdrażaniu programu

Realizatorami Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Radomszczańskiego są w głównej mierze władze powiatu wraz z gminami wchodzącymi w granice administracyjne tejże jednostki. Możliwe jest także przekazanie części zadań i środków instytucjom kultury, kościołom oraz organizacjom pozarządowym, które działać będą w imieniu władz samorządowych. Zadania realizowane w ramach realizacji Programu mogą być wykonywane na zasadzie partnerstwa lub niezależności i samodzielności, kierując się zasadą subsydiarności.

2. Źródła finansowania działań

Źródła finansowania działań

Aby założenia Programu mogły zostać zrealizowane, niezbędne jest zapewnienie źródeł ich finansowania. Środki pochodzące z budżetów gmin i powiatu mogą okazać się niewystarczające i dlatego warto jest zapewnić finansowanie zewnętrzne, pochodzące z programów i projektów, w ramach działań wyższych jednostek administracyjnych jak województwo, kraj czy Unia Europejska. Do głównych dysponentów środków, umożliwiających wykonywanie działań z zakresu opieki nad zabytkami, należą: Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzki Konserwator Zabytków i ograny stanowiące tj. gminy, powiat i samorząd województwa.

Formą finansowania może być także dotacja Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na dofinansowanie prac przy zabytku, o którą ubiegać się mogą podmioty prawa polskiego — osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. Dotacja celowa z budżetu państwa może zostać udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania np. w programie MKiDN „Ochrona Zabytków” wynosi 25 000 zł., która może pokryć 50%, a nawet 100% nakładów w zależności od rangi lub stanu zabytku.

Od 2005 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza roczne nabory do programów, z których finansowane są zadania z zakresu kultury, podobnie jak w przypadku programu „Ochrona Zabytku” można się ubiegać o środki z programów:

TABELA 16. PROGRAMY MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Lp.	Program	Cel programu
1	Edukacja kulturalna	Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego.
2	Groby i cmentarze wojenne w kraju	Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką

Lp.	Program	Cel programu
		i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.
3	Infrastruktura kultury	Celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.
4	Kultura Dostępna	Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej.
5	Kultura ludowa i tradycyjna	Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.
6	Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju	Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.
7	Ochrona zabytków (opisany powyżej)	Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
8	Ochrona zabytków archeologicznych	Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Danych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Wsparcie promocji powiatu może pochodzić również z konkursów bez nagród finansowych, za to o zasięgu ogólnopolskim, oferującym prestiż, wsparcie merytoryczne, wnikliwą wiedzę w danym zakresie, autorytet i splendor przez objęcie patronatu czy reklamę w postaci informacji o sponsoringu, partnerstwie, współpracy itp.

Wzór stanowi „Zabytek Zadbany” organizowany z ramienia Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a nad którym nadzór sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Jego priorytetem jest promocja właściwej opieki nad zabytkami, a nagradzane są obiekty, w których wzorcowo przeprowadzono prace badawcze, konserwatorskie, rewaloryzacyjne, adaptacyjne oraz kontynuowane są systematyczne działania na rzecz utrzymania właściwego stanu tychże.

Kolejnym przykładem jest wydarzenie pod nazwą „Lider Dostępności”. To konkurs architektoniczno-urbanistyczny, którego cel wyznacza promocja projektowania uniwersalnego oraz najlepszych rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych w zakresie dostosowania budynków oraz przestrzeni do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Jego organizatorami są Integracja i Towarzystwo Urbanistów Polskich, zaś honorowy patronat sprawuje Prezydent RP Andrzej Duda (2015-20 | 2020-25). W ramach konkursu jury przyznaje corocznie nagrody w siedmiu kategoriach, w tym dla *obiektu zabytkowego*.

Jednostki samorządowe województwa łódzkiego będą mogły pozyskać dofinansowanie także w ramach Funduszy Europejskich dla Łódzkiego 2027, których projekt jest obecnie konsultowany. Priorytet **2.1.1**

KULTURA I TURYSTYKA zakłada w ramach celu szczegółowego 2.1.1.1. wzmacnianie roli kultury oraz zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych¹⁵.

Założone inwestycje zakładają dofinansowanie według następujących kodów:

- 079 Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej, dziedzictwo naturalne i zasoby naturalne, zielona i niebieska infrastruktura (8 110 000 €)
- 165 Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych (6 110 000 €)
- 166 Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury (8 110 000 €)

W ramach dotacji wsparciem będą objęte także inwestycje dotyczące nieruchomości zabytkowych, niewchodzących w zasób instytucji kultury, w celu zachowania pełnionych funkcji kulturalnych lub nadania im takich funkcji. Jako element projektu wspierana będzie konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji.

3. Monitoring i ewaluacja programu

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w art. 87 ust. 5 nakłada na zarząd województwa, powiatu, wójtów, burmistrzów oraz prezydentów, sporządzanie co dwa lata sprawozdań z realizacji programów, które weryfikować będą odpowiednio: sejmik województwa, rada powiatu lub rada gminy. W przypadku niniejszego dokumentu zadania te leżą w kompetencjach rady powiatu.

Monitoring i ocena realizacji programu możliwe będą dzięki zastosowaniu poniższych wskaźników odpowiadających działaniom:

TABELA 17. MONITORING PROGRAMU – PRIORYTET I

Priorytet I – Rewaloryzacja elementów dziedzictwa kulturowego i kształtowanie krajobrazu kulturowego powiatu	
Działanie	Wskaźnik postępu
poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych będących własnością powiatu, poprzez prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich	— liczba obiektów objętych zadaniem, — roczne nakłady finansowe,
inwentaryzacja zasobów dziedzictwa na terenie powiatu	— liczba obiektów w ewidencjach — liczba obiektów w rejestrze
prowadzenie monitoringu stanu zachowania obiektów zabytkowych	— liczba obiektów, w których przeprowadzono kontrole, — roczne nakłady finansowe,

¹⁵ Załącznik do uchwały nr 755/21 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 10 sierpnia 2021 r.

Priorytet I – Rewaloryzacja elementów dziedzictwa kulturowego i kształtowanie krajobrazu kulturowego powiatu	
Działanie	Wskaźnik postępu
prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkach	— liczba obiektów objętych zadaniem, — roczne nakłady finansowe,
weryfikacja oznaczeń zabytków objętych ochroną na podstawie Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.)	— liczba wymienionych i zamontowanych tarczy,
rozbudowa powierzchni magazynowo-wystawienniczych w celu zabezpieczenia zabytków ruchomych	— liczba powstałych obiektów, — powierzchnia magazynowa (archiwalna), — powierzchnia wystawiennicza,
poprawa dostępności do obiektów zabytkowych	— roczne nakłady na infrastrukturę techniczną, — liczba obiektów wyposażonych w infrastrukturę, — liczba przeprowadzonych audytów dostępności,
przygotowanie mechanizmu dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych nie będących własnością powiatu	— liczba obiektów objętych dofinansowaniem, — roczne nakłady finansowe,
informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwych źródłach finansowania prac remontowo-konserwatorskich	— liczba osób będących społecznymi opiekunami zabytków, — liczba akcji promujących programy stanowiące źródła finansowania prac remontowo-konserwatorskich, — liczba uczestników programów stanowiących źródła finansowania prac remontowo-konserwatorskich,
współpraca z gminami przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie uwzględnienia ochrony zasobów zabytkowych i walorów przyrodniczych	— liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniająca uzgodnienia w zakresie ochrony zasobów zabytkowych i walorów przyrodniczych
egzekwowanie zapisów dotyczących prowadzenia działalności inwestycyjnej na terenach objętych ochroną	— liczba kontroli konserwatorskich prowadzonych przez organy administracji państwowej.

Źródło: opracowanie własne

TABELA 18. MONITORING PROGRAMU - PRIORYTET II.

Priorytet II – Budowanie tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego	
Działanie	Wskaźnik postępu
wydawanie map i przewodników popularyzujących wiedzę o zasobach dziedzictwa kulturowego powiatu oraz jego walorach turystycznych	— liczba map zawierających dane o zabytkach powiatu, — liczba zamieszczonych informacji o zabytkach umieszczanych w mediach,
utworzenie systemu identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych, walorów przyrodniczych i szlaków turystycznych	— liczba opracowanych i wdrożonych systemów identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych, walorów przyrodniczych i szlaków turystycznych — liczba obiektów zabytkowych, walorów przyrodniczych i szlaków turystycznych, oznakowanych według utworzonego systemu identyfikacji wizualnej,
wyznaczenie nowych tematycznych szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe powiatu	— liczba nowych szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe powiatu,
współpraca z jednostkami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami w zakresie upowszechnienia wiedzy i organizacji wydarzeń edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego powiatu	— liczba imprez, wydarzeń, konferencji, sesji upowszechniających wiedzę i stwarzających możliwość wymiany informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowym powiatu,
opracowywanie i wydawanie publikacji popularyzujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego powiatu	— liczba opracowanych podręczników do edukacji regionalnej,
współpraca z mediami w celu promocji dziedzictwa kulturowego	— liczba akcji promocyjnych, wydawnictw, stron internetowych, badań, opracowań itp.
oznakowanie zabytków prawnie chronionych	— liczba oznakowanych zabytków,
zapewnienie warunków do badania i dokumentowania obiektów zabytkowych	— liczba utworzonych programów naukowych,
popularyzacja realizacji konserwatorskich prac o wysokiej jakości	— liczba wydawnictw, publikacji, akcji społecznych itp. promujących dobrej jakości realizacje konserwatorskie.
postulowanie w gminach nie posiadających gminnych ewidencji zabytków lub będących w trakcie ich sporządzania o ich utworzenie. Gminy Dobryszce, Gomunice, Masłowice, Przedbórz oraz	— liczba opracowanych i zaktualizowanych gminnych ewidencji zabytków

Priorytet II – Budowanie tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego	
Działanie	Wskaźnik postępu
Żytno otrzymają pismo zachęcające do sporządzenia gminnych ewidencji zabytków	

Źródło: opracowanie własne

VI. SŁOWNIK POJĘĆ

Błękitna tarcza (z ang. Blue Shield) — Znak rozpoznawczy Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.

Dziedzictwo kulturowe — to kluczowy czynnik życia człowieka, fundamentalny składnik jego działalności. Stanowi bowiem o dorobku materialnym, niematerialnym i naturalnym poprzednich oraz obecnych pokoleń. Stanowi wartość (fizyczną i/lub duchową) przekazywaną z generacji na generację i określającą przyszłość, ponieważ jej składowymi są obiekty, miejsca o ponadczasowym wymiarze. Uwzględnia również skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi, ale też między człowiekiem a otoczeniem, na przestrzeni dziejów. Źródła oraz zasoby dziedzictwa kulturowego są nieograniczone. Jednakże konkretne jej przejawy uznawane są w zależności od dokumentu, a tym samym wydających je instytucji (określane mogą być w skali mikro i makro).

Pomnik historii — zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury naszego kraju.

Pomnik przyrody — są to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej, ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej, odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów: okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

Spółeczny opiekun zabytków — osoba posiadająca tytuł społecznego opiekuna zabytków nadany starostą na wniosek WKZ. Jest to osoba, która podejmuje działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechnianiem wiedzy o zabytkach.

Użytki ekologiczne — to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje, oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Zabytek — nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek archeologiczny — jest to każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy — to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

VII. SPIS MAP, TABEL I ZDEJEĆ

1. Spis map

- Mapa 1. Park krajobrazowy
- Mapa 2. Rezerваты przyrody
- Mapa 3. Zestawienie ewidencji zabytków archeologicznych
- Mapa 4. Zestawienie zabytków nieruchomych według gmin
- Mapa 5. Zabytki ruchome powiatu
- Mapa 6. Szlak partyzancki na terenie powiatu radomszczańskiego
- Mapa 7. Fragment Łódzkiego Szlaku Konnego na terenie powiatu radomszczańskiego
- Mapa 8. Przestrzenne formy ochrony przyrody
- Mapa 9. Obszary chronionego krajobrazu
- Mapa 10. Pomniki przyrody

2. Spis tabel

- Tabela 1. Kluczowe przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w kontekście opracowania programu ochrony zabytków
- Tabela 2. Wybrane projekty strategiczne w ramach realizacji założeń Strategii Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)
- Tabela 3. Plan finansowy Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022
- Tabela 4. Rozdziały strategii rozwoju województwa łódzkiego 2030 istotne dla opracowania
- Tabela 5. Cele szczegółowe i kierunki rozwoju
- Tabela 6. Cele, działania i zadania Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023
- Tabela 7. Podstawowe dane statystyczne stan na rok 2021
- Tabela 8. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
- Tabela 9. Zestawienie stanu gminnych ewidencji zabytków.
- Tabela 10. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych
- Tabela 11. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie powiatu radomszczańskiego
- Tabela 12. Obszary natura 2000
- Tabela 13. Analiza SWOT
- Tabela 14. Priorytet I
- Tabela 15. Priorytet II
- Tabela 16. Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Tabela 17. Monitoring programu – priorytet I
- Tabela 18. Monitoring programu - priorytet II.

3. Spis zdjęć

- Zdjęcie 1. Kościół pw. Wniebowzięcia MB
- Zdjęcie 2. Kościół i klasztor
- Zdjęcie 3. Kościół M. Magdaleny w Gidlach

- Zdjęcie 4. Kościół pokartuski w Gidlach
Zdjęcie 5. Kościół pokartuski w Gidlach
Zdjęcie 6. Ratusz w Radomsku
Zdjęcie 7. Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieńsku
Zdjęcie 8. Grobowiec rodziny Siemieńskich
Zdjęcie 9. Zabytkowa zagroda tatarska
Zdjęcie 10. Tablica informacyjna przy cmentarzu Żydowskim
Zdjęcie 11. Cmentarz żydowski – kirkut w Radomsku
Zdjęcie 12. Dwór w Żytnie
Zdjęcie 13. Silniczka - kaplica ariańska
Zdjęcie 14. Sanktuarium matki bożej bolesnej w Wielgomłynach
Zdjęcie 15. Dzwonnica z XVIII w.
Zdjęcie 16. Układ urbanistyczny – Przedbórz
Zdjęcie 17. Kościół św. Aleksego w Przedborzu
Zdjęcie 18. Dąb Wolności
Zdjęcie 19. Kościół św. Mikołaja parafii Żeleznica (a także Józefów, Kajetanów, Krogulec, Mojżeszów, Nowiny, Stara Wieś)
Zdjęcie 20. Obelisk upamiętniający wypadek ostatniego Piasta †
Zdjęcie 21. Awatar FB na profilu społecznościowym powiatu radomszczańskiego

4. Spis schematów

Schemat 1. Usługi kultury w liczbach (2019)

Schemat 2. Schemat założeń Programu Opieki nad Zabytkami

VIII. ZAŁĄCZNIKI

Karta społecznego opiekuna zabytków (źródło: NID)

..... NAZWISKO I IMIĘ	Legitymację Społecznego Opiekuna Zabytków nr wydano dnia20.... r.
..... A D R E S	
..... T E L E F O N	

KARTA Społecznego Opiekuna Zabytków

Niniejszym deklaruję zamiar pełnienia funkcji SPOŁECZNEGO OPIEKUNA ZABYTEKÓW, w oparciu o przepisy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Oświadczam, że posiadam pełną zdolność do czynności prawnych i nie byłem/am karany/na za przestępstwa popełnione umyślnie. Oświadczenie to składam posiadając pełną świadomość odpowiedzialności karnej za oświadczenie nieprawdy.

Oświadczam równocześnie, że posiadam zasób wiadomości pozwalający mi na pełnienie tej społecznej funkcji.

.....
WŁASNOŚCZNY PODPIS
..... dnia200... roku.
MIEJSCOWOŚĆ I DATA

Dane osobowe:		WYPEŁNIĆ DRUKOWANYMI LITERAMI	
NAZWISKO			
IMIĘ			
	PESEL		
ZAWÓD WYUCZONY		ZAWÓD WYKONYWANY	
MIEJSCE PRACY LUB NAUKI:			

Adnotacje o poparciu wniosku:

.....
.....
.....
.....
.....

..... dnia200... r. *

PODPIŚ

Opinia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

.....
.....
.....
.....

Decyzja Starosty

.....
.....
.....
.....

IX. BIBLIOGRAFIA

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
2. Gminny Program Opieki Nad Zabytkami. Poradnik metodyczny, Warszawa, 2008
3. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003r (Dz. U. z 2022 r. poz. 840.).
4. Ustawa z dnia 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668, z 2021 r. poz. 1038, 1834. z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 920, z 2021 r. poz. 1038, 1834. z późn. zm.)
6. Ustawa z dnia 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372, 1834. z późn. zm.)
7. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2022 poz. 503, z późn. zm.)
8. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2021 r. poz. 2351, z 2022 r. poz. 88., z późn. zm.)
9. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r. poz. 672, z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098, 1718, z 2022 r. poz. 84., z późn. zm.)
11. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, z późn. zm.)
12. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z 2021 r. poz. 1038, 1243, 1535, 2490., z późn. zm.)
13. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385.)
14. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479., z późn. zm.)
15. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164.)
16. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
17. Uchwała Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r.
18. Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr LV/679/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r.
19. Uchwała nr XXI/352/20, Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023”.
20. Błaszczyk. Z.; „Ratusze Miasta Radomska”; wyd. Muzeum Regionalne w Radomsku; Radomsko; 1993.
21. Hełpa-Liszkowska K. (2013), Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
22. Kobyliński Z. (2011), Czym jest, komu jest potrzebne i do kogo należy dziedzictwo kulturowe?, Warszawa
23. Dziedzictwo kulturowe w regionach europejskich. Odkrywanie, ochrona i (re)interpretacja, Seria wydawnicza: Studia nad dziedzictwem i pamięcią kulturową, tom I, red. Ewa Kocój, Tomasz Kosiek, Joanna Szulborska-Łukaszewicz, Kraków 2019
24. Leksykon prawa ochrony zabytków. Red. Kamil Zeidler, Warszawa 2010

25. Pruszyński J., Dziedzictwo kultury Polski, jego straty i ochrona prawna, t. I-II, Kraków 2001
26. Kamińska J., Grodzisko wyżynne w Chełmie, pow. Radomsko, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archeologiczna” 1958, t.3
27. www.nid.pl
28. www.zabytek.pl
29. www.gdos.gov.pl
30. www.isap.sejm.gov.pl
31. bdl.stat.gov.pl
32. www.kartuzija-pleterje.si

